

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Dansk veterinærhistorisk
AARBOG
1938

Femte Aargang

DANSK VETERINÆRHISTORISK AARBOG

„Sansen for det historiske og Tanken om Slæg-
ternes Lykke i Fremtiden er det samme i sin Op-
rindelse.

21.—8.—1935.

Kristen Klæstrup

DANSK VETERINÆRHISTORISK AARBOG

FEMTE AARGANG
1938

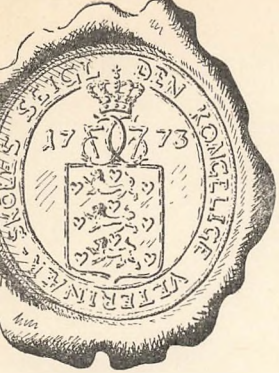

*UDGIVET AF
DANSK VETERINÆRHISTORISK SAMFUND*

UNDER REDAKTION AF
V. MØRCH-SØRENSEN PHILIP HANSEN
C. GROVE VEJLSTRUP

en kgl. Veterinær-Skole

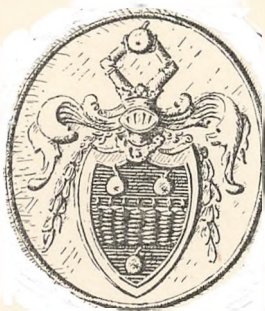
Veterinær-Selskabet

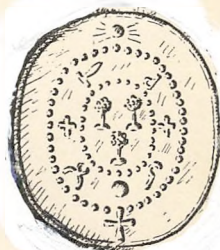
Qvægsygekommissionen

Erik Viborg

P. Chr. Abildgaard

M. C. Lund

J. Fr. Bievend

Fr. C. E. Nielsen

Johannes Høyer

Ole Hansen

Gamle veterinære Segl

HORSENS
EXPRES-TRYKKERIET (J. A. KLOSTER)
1938

Nogle gamle segl.

AF ARKIVAR SEESTEN, ODENSE

Den omstændighed, at den praktiske gummerede convolut blev opfundet og for c. 80 år siden kom i almindelig brug, bevirkede, at en ældgammel nyttegenstand mistede sin betydning.

Hvem tænker nu på, at man for mindre end hundrede år siden foldede det ark papir, hvorpå man havde skrevet et brev, kunstigt sammen, så at den bageste — ubeskrevne — side kom til at danne et omslag, hvorpå man skrev adressen, hvorefter man med et segl eller en oblat sikrede indholdets utilgængelighed.

Nu bruges forsegling jo i almindelighed kun på værdibreve, men dengang bar, kan man godt sige, hvert eneste brev et segl. Et signet var derfor en nødvendighedsartikel for næsten ethvert menneske.

Signeter har været anvendt gennem tusinder af år, og det er ikke uden kulturhistorisk og kunsthistorisk interesse at kaste et blik på en samling af signeter eller aftryk deraf. Der har da også, navnlig tidligere, været ikke så få mennesker, som samlede på segl ... der er næppe nogen, der nu vil samle på convolutter, selv om de bærer afsenderens navn og stilling og adresse trykt med de kønneste bogstaver!

Som bageren den dag i dag skiltes med en kringel, slagteren med et oxehoved, bødkeren med en tønne, kleinsmeden med en nøgle og beslagsmeden med en hestesko, bar i ældre tid seglene tit mærker, der antydede deres ejers erhverv, ved siden af de bogstaver, der angav hans navn. Man ser her bagerens kringel, skrædderens sax, skipperens skude. Smedens hestesko optræder naturligt nok i adskillige dyrlægers segl. Men man finder ogsaa mere særprægede.

Af de her foran gengivne segl bærer to — Den kongelige Veterinær-Skoles Seigl fra 1773 og det af kvægsygecommissionen (1778—1845) førte segl med indskriften Quæg-Syge Sager — det danske våben, som det sømmer sig for kongelige institutioner.

Veterinairskolens første forstander, P. Chr. Abildgaard, død 1801,

der mente, at hans slægt var et skud af den ældgamle adelige stamme af samme navn, førte dennes våben, i sølvfelt et grønt flettet gærde ledsaget af tre røde æbler. Det er hvad man kalder et talende våben: Æblerne betegner æbletræet, abild'en, og gærdet det indhegnede, gården. — Forøvrigt havde han et andet smukkere og mere tidspræget signet, hvor skjoldet holdes af en overmåde yndefuld, dejligt tegnet og fortrinligt graveret lille drengeskikkelse; det var sikkert stukket efter en tegning af hans broder, maleren Nicolai A., men det er desværre ikke lykkedes at finde noget exemplar af seglet, der var så velbevaret, at det kunde gengives til reproduction.

Abildgaards efterfølger som forstander, Erik Viborg, førte også et talende mærke; i hans segl ser man en vibe, som sidder på en bygning, der ganske vist ser særdeles moderne ud, men som sikkert skal forestille en borg. De mange blomster, der omgiver feltet, skal muligvis alludere til hans botaniske interesser. — Det af ham 1807 stiftede fornemme veterinairselskab — Societas fautorum rei veterinariae — bærer midt i sigillets flade et profilportrait, som ifølge underskriften forestiller Aristoteles, vel nok den berømteste af alle, der har beskæftiget sig med dyrlægevidenskaben.

Endnu et eksempel på et talende våben ses i Danmarks første stabsdyrlæge Magnus Lunds segl. Det viser tre træer, altsaa en ganske lille lund, omgivet af et arrangement, som minder om danebrogsordenens kæde om storkors-riddernes skjolde, og hvori er fremstillet hammer og tang og andre dyrlægeinstrumenter.

De af stutmester (1798—1833) ved Frederiksborg stutteri Friedrich Carl Emil Nielsen og af dyrlæge ved Gisselfeld Ole Hansen brugte signeter viser ikke noget særlig mærkeligt udover det store D sidstnævnte har anbragt under sine forbogstaver. Det betyder dyrlæge.

Dyrlægen ved sælandske dragonregiment Johannes Høyers segl indeholder en liggende hest. Dens holdning synes at tyde paa, at den ligger for at hvile sig, ikke fordi den er syg. Skulde det dog være tilfældet, må man håbe, at klystersprøjten og det andet instrument, som muligvis er en slags åreladejærn, vil være tilstrækkelige til at bringe helbredelse.

Johannes Bergs signet er af en i sin tid overmåde almindelig type — et skjold med ejerens initialer støttet til et træ —, men det er blevet godt og morsomt særpræget ved den tilføjede ko og hesten, som dyrlægen giver en dosis medicin.

Derimod synes alt håb at være ude for dyrlæge Bievends patienter!

.....

Mund- og Klovsygen paa Fyn 1790.

AF DYRLÆGE PHILIP HANSEN, KNARREBORG.

Tales der om de store Kvægsygeepizootier i det 18de Aarhundrede, drejer det sig saa godt som altid om den almindelige Kvægpest (Pestis bovina). Da Sygdommen Mund- og Klovsyge optraadte her i Nordeuropa i Aarene lige efter Kvægpestepizootierne, er det forstaaeligt, at denne Sygdom paa Grund af sit mildere Væsen for en stor Del blev overset af Samtiden og som Følge deraf ikke satte saa betydelige Spor i vore Arkiver og i Litteraturen, som Kvægpesten gjorde. Dertil kommer, at Sygdommen paa denne Tid benævnedes med andre Navne end nu.

Disse Forhold har været medvirkende til, at denne for Nutiden saa alvorlige Sygdom i historisk Henseende har været ret stedmoderligt behandlet, og det har været en almindelig Antagelse, at Mund- og Klovsygen ikke har optraadt her i Landet før omkring Midten af forrige Aarhundrede, en Paastand der fornylig endog er offentlig fremsat fra autoritativ Side.

Da Spørgsmaalet Mund- og Klovsyge desværre nu er saa aktuelt, vil vi i Korthed fremdrage Træk fra denne Sygdoms Optræden i en enkelt Landsdel for omtrent 150 Aar siden.

Omkring Nytaar 1790 havde man konstateret Sygdommen i Slesvig og Holsten under Navn af Tungekræft (herom se: Kr. Klastrup: „Mund- og Klovsygen i Jylland 1790“, D. vet. Aarb. 1934). Dette havde foranlediget den i 1778 nedsatte „bestandige“ Kvægsygekommission til den 16. Januar 1790 at tilsende Amtmændene nedenstaaende Bekendtgørelse, der var udstedt den 4. samme Maaned:

Der hersker paa nogle Steder i de holstenske Provindser blandt Hornkvæg og Heste en Sygdom, som i disse Lande er usæd-

vanlig, og som, saavidt det vides, ikke har nogen Tid grasseret i de danske Provindser. I Tyskland og andre Lande, hvor den ikke er usædvanlig, har man kaldet den Tungekræft og Brandbyld paa Tungen. Denne Sygdom dræber mange Kreaturer, naar den overlades til sin egen Gang; men dens ødelæggende Virkning kan temmelig let standses ved rigtig Behandling og betimeligen andvendte Midler. Og da det er mueligt, at denne Sygdom kunde udbrede sig fra Holsten til Dannemark, saa har man anseet det nødvendigt, at give de danske Landmænd betimeligen Underretning om denne Sygdoms Beskaffenhed og om de Midler, som Erfarenhed har viist at være gavnlige.

Sygdommen giver sig til Kende ved en Blegn, sædvanligst ovenpaa Tungen mod Roden og undertiden paa Underdeelen, eller Siderne af samme, sjelnere paa andre Steder i Munden. Denne Blegn bliver i en Tid af 24 Timer til et giftigt, ædende eller brandigt Saar, som hos en stor Del af de Syge enten fortærer Tungen, at den falder af, eller udbreder sig til Svælget og dræber Kreaturet. Man mærker ikke noget andet Sygdomstegn hos de Kreaturer, som angribes af denne Sygdom, de æde ofte mere end sædvanlig, og Køerne sætte ikke af paa Mælken, saa at man uden at ransage Tungen ikke kan mærke nogen Sygdom hos Kreaturerne, førend de høre op at æde og styrte. Denne Sygdom siges ikke at være smitsom, men blot grasserende, da den kan hærskes i en Stald og dog et betydeligt Antal Creature i samme aldeles undgaae Sygdommen. Dens Aarsag er endnu ubekiendt, og den synes allene at bestaa i denne farlige Blegn og paafølgende Saar, ligesom og dens Farlighed afværiges allene ved at forhindre Saarets og Brandens Udbredelse. Hvor man derfor frygter for denne Sygdom, maa man daglig eftersee Kreaturerens Mund og Tunge og dersom man bemærker en Blegn med en Prikke i Midten eller et svampig, ureent Saar (i hvilket sidste Tilfælde Kreaturets Mund er stinkende) saa maa man straks med et dertil bequemt Instrument, saasom Bladet af en Sølvskæ, der mod Enden er skarp, eller i Mangel heraf med Randen af en Toskilling, skrabes Blegnen eller Saaret, indtil det bløder overalt, og da tillige forekomme, at intet af Materien eller Blodet nedsynkes af Kreaturet. Derefter vasker man det skrabede Saar med skarp Viinædike, hvori man har opløst saa meget Salt, som den kan modtage og holde opløst. Derefter maa Saaret tvende Gange daglig eftersees og hver Gang indgnides med saa meget, som kan holdes mellem 3 Fingre af følgende Pulver bestaaende af stødt Salmiak, 8 Lod, omrørt og blandet med en Spiseskeefuld eller et

halvt Lod Terpentin-Olie. Hvergang dette Pulver er bleven indgnedet i Saaret, afvaskes det igien med ovenmeldte Saltædike. Saasnart Saaret nærmer sig til Lægning, behøves det allene at vaskes med Saltædiken. De af Sygen angrebne Kreaturer bør adskilles fra de sunde for at forhindre, at den skarpe og stinkende Materie, som flyder af Munden, ikke ved Foderet skal skade de sunde Steder; hvor det syge Kreatur har staaet, bør og renses og vaskes og det deri værende Foder borttages og brændes.

En anden i de Hannoverske Lande bekiendtgjort og i Holsten med megen god Virkning brugt Cur-Metode er følgende: Naar man har, ved at trække Tungen ud, mærket Hul eller en Blære paa det ommeldte Sted, saa renser man først Tungen med et vaadt Klæde fra Slim, derpaa gnides Tungen paa det Sted, hvor Blæren eller Hullet findes, med Viinædike og Salt, og pirres saa stærkt med et skarpt Instrument, at det klare Blod kommer ud. I dette Saar trykker man lidt af et Pulver, som bestaaer i lige Dele af rensed Salpeter, stødt, skarp Peper og brændt Allun. Dette skeer tvende Gange om Dagen, indtil Saaret er lægt. Naar det er lægt, smøres det med Bomolie og Honning. En Time efter, at dette er foretaget med Quæget, maa det hverken æde eller drikke. For at forekomme Sygen toes Tungen paa det friske Quæg hver Dag med Vand og Ædike. Man har bemærket, at denne Sygdom ofte er saa ondartet, at Mennesker og Creature, som har fortæret Kødet af saadanne Syge, ere blevne angrebne af farlige og dødelige Tilfælde, og at Mælken af de syge Køer har været skadelig; men især at det er højst farligt for dem, som har noget Saar paa Fingre eller Hænder at berøre dette giftige Tunge-Saar.

Kiøbenhavn udi den i Anledning af Quægsygen anordnede Commission den 4de Januari 1790".

Stiftamtmand Buchwald i Odense var saa praktisk at lade hele Cirkulæret indrykke i Øens eneste Avis, „Iversens Avis“.

Virkingen udeblev ikke; thi allerede i sin Indberetning d. 11. Februar til Kvægsygekommissionen skriver Amtmanden, at Sygdommen er ret almindelig udbredt paa Fyen, men den er først bleven iagttaget, efter at Cirkulæret har gjort Folk opmærksom paa Sygdommen.

De første Meddelelser om Sygdommen var dog allerede indløbet noget tidligere fra Langeland, hvor Greve Ahlefeldt-Laurvigen d. 12. Januar indberettede til Stiftamtmanden, at Sygdommen havde angreben ca. 1000 Stk. Kvæg, næsten 200 Heste og 100 Faar, ingen er døde,

og endnu er omtrent 200 Dyr syge. Det er værd at lægge Mærke til, at der her ikke tales om nogen Behandling, men alligevel ikke er noget Dødsfald; dette passer ganske godt med vort Kendskab til Sygdommen, men er jo noget i Strid med Kvægsygekommissionens Værd-sættelse af Behandlingen, thi efter Kommissionens Syn paa Sygdommen skulde de Dyr, der blev overladt til sig selv, nærmest være Dødens sikre Bytte.

I den følgende Tid indløber da Indberetninger om Sygdommen fra Embedsmænd og Godser fra saa godt som alle Kanter af Fyen.

Den 6. Februar, Grevskabet Muchadel: Tungekræften optræder her, 124 Stk. Kvæg angrebne.

Den 6. Febr., Brahetrolleborg: do.

Den 8. Febr., Kerteminde. Byfogden indberetter: Sygdommen er udbrudt, men ingen er død.

Den 9. Febr., Svendborg. Byfogden indberetter: Sygdommen har grasseret her i 10 til 12 Dage, af Heste er kun 4 angrebne, intet Dyr er død. $16\frac{1}{2}$ og $27\frac{1}{2}$ skrives fra samme By: endnu grasserer Brand-Tunge-Svagheden, men ingen er død.

Den 9. Febr. Sygdommen konstateret paa *Wedelsborg, Schelenborg* og *Baroniet Lehn*.

Den 10. Febr., Assens. Byfogden indberetter: Den grasserende Syge er udbrudt her i Byen, den har i nogen Tid ytret sig omkring her i Landet (d. v. s. Omegnen). Lægemidlerne synes at have den bedste Virkning, thi intet Dyr er død. For at forebygge, at intet Kvæg skal blive slagtet, som maatte være befængt med Sygdom, har jeg beordret Slagterne, at de med kyndige Mænd skal lade deres Kvæg besigtige, førend det slagtes, og indsende Attest derom til mig; ligeledes har jeg betydet Portbetjentene, at de maa paase, at intet Kød fra Landet indføres her til Byen. $17\frac{1}{2}$ Sygdommen grasserer endnu her i Assens, dog ej saa stærkt som før, og intet Dyr er dødt.

Den 10. Febr., Holchenhavn: Tungekræften udbrudt.

Den 12. Febr., Faaborg: Sygdommen har vist sig flere Steder; naar den befalede Medicin anvendes, bedres Dyrene hurtigt.

Den 12. Febr., Rudkøbing: Sygdommen har her grasseret i ca. 3 Uger, intet Dyr er død; naar den befalede Medicin anvendes, bedres Dyrene hurtigt. Sygdommen har ellers tilforn været her paa Øen, fornemmeligen iblandt Faarene. $23\frac{1}{2}$: Sygdommen grasserer endnu, men er dog begyndt at aftage.

Den 12. Febr., Torpegaard: Proprietær Steensens Indberetninger til Stiftamtmanden bringes in extenso for at vise en typisk Indberetning fra denne Epidemi.

Underdanigst Pro Memoria!

Under 8de hujus har jeg gjort mig den Ære at tilmelde Deres Høy-Velbaarenhed, at i Næraa bye havde den saakaldte Tunge-Kræft eller Brandbyld ytret sig paa 3 Stk. *Qvæghøveder**).

Samme Dag lod jeg mine her paa Gaarden hollandske Kreaturer efterse og iblandt 50 Stk. Køer fandtes 26 befængt af denne Syge; paa nogle kun et lidet hul og paa nogle større, alle oven paa Tungen. Jeg lod straks med en Sølvskee udskiære med Roden og alt, det andet Sted som befandtes Svampig og rundt ligesom en liden udhulet Sted og derefter brugte jeg et tillavet Pulver af hvad jeg havde ved Haanden og kunde faa.

Iblandt mine Bæster er og 3 Stk. angrebne af denne Tungekræft og deriblandt en Dragonhest, hvorpaa under Tungen fandtes et lidet hul, men ved at undersøge nøie fandtes det hele af Hestens Tunge indvendig huul og fortæret.

Paa saavel Herregaardene som Bønderbyerne her paa Egnen haver man dagligen Efterretning, at hvor *Qvæget* bliver efterseet er næsten det halve befængt med denne Syge, paa adskillige Steder og Bæsterne, hvorpaa næsten det halve af Tungen efter Sigende skal være angrebet og fortæret. Efter ald Anseende har denne giftige Tunge-Kræft været adskillige Steder her i Landet i over $\frac{1}{2}$ Aar og maaske et helt Aar, men af Mangel paa Kundskab har ingen bleven den var; især da det synes at være en langsom ædende eller fortærende Gift.

Torpegaard d. 12 Feb. 1790.

Steensen.

Til S. T. Kammerherre og
Stiftsbefalingsmand Buchwald.

Som det vil ses, var det „efter Sigende“, at Hestene mistede Halvdelen af deres Tunge, og om den arme Dragonhest, hvis Tunge var hul og fortæret, ser vi i den følgende Beretning, at ogsaa denne lod sig kurere med Salmiakpulver og Eddike, thi faa Dage efter sendte Steensen en ny Indberetning:

Underdanigst Pro Memoria!

Betræffende de 26 Kiør, som jeg ved min sidste Pro Memoria af 12. hujus, anmeldte at være befængte af den saakaldte Tunge-Kræft, da kan de efter Anseende snart være Cureret, Saarene ere friske og se ud til snart at læges — siden efter er iblandt det øv-

*) Denne Indberetning mangler.

rige Qvæg befundet 12 Stk. unge Køer og nogle Ungkvæg befængte, hvorpaa jeg ligesom ved de forrige har ladet hele Saaret udskiære med Roden. Iblandt de første som jeg meldte altsammen at have Saaret oven paa Tungen, har man siden befundet nogle tillige at være befængte under Tungen, som er mere vanskelig at Curere, da det der formedelst de mange smaa Aarer m. v. ikke kan afskæres ei heller saa let afskrabes. Flere, hvor Saaret helt skæres, læges snarere end paa dem, hvor det er skrabet. I de første Dage, hvor jeg i Mangel af andet brugte et Pulver af Peber og brændt Allund, men i et Par Dage har jeg nu brugt et Pulver af Salmiak og Terpentinsolie, som synes at have den bedste Virkning; hvorhos Kreaturets Tunge tillige bliver vassket med Win-Eddike og opløst Salt. — Paa en 10 Stk. af dem, hvor Saaret ser friskest ud, har jeg ophørt med at indstrø Pulveret og alene ladet vaske med Eddike og Salt. Det synes ellers at være saa, at jo mere Saaret med Rødderne er helt udskaarne, at der da ikke behøves Pulveret, men allene Eddike og opløst Salt; dog har jeg for Præcaution om muligt nogle Rødder i Bunden af Saaret kunde være bleven siddende, brugt Pulveret. Det synes, som om denne Sygdom ytrer sig paa de fleste Kiør og Tyre, men sjældnere paa Ungkvæg og Kalve, og i min Kolade vare de stærkest befængte, som stode tæt ved Dørene eller Indgangen.

Den Hest, som jeg sidst meldte at have et stort Hul i Tungen, haver Anseelse at lade sig Curere med Salmiak Pulver og Eddike med opløst Salt.

Torpegaard d. 15de Feb. 1790.

Steensen.

Til

S. T. Hr. Kammerherre og
Stiftsbefalingsmand v. Buchwald.

Den 16. Febr., Middelfart, Byfoged Lund indberetter: Ved at ransage Tungen paa Heste og Kvæg i Byen fandtes 42 Stkr. Kvæg og 8 Heste angrebne, det begynder med en Blegn oven paa Tungen. — 24. Febr., de ovenfor omtalte Dyr er raske, nyangrebne er 10 Køer og 1 Hest. Alle Dyr i Byen er synet. 6. Marts Sygdommen ophørt.

Den 17. Febr., Gyldensten: 161 Stk. Hornkvæg er angrebne.

Den 17. Febr., Odense, Skovby, Lunde, Skam Herreder, Herredsfoged Holm indberetter: De uddelte Eksemplarer af Cirkulæret er for faa, hvorfor 100 Stk. yderligere er bleven trykt hos Bogtrykker Iversen. Fra Sognefogderne meldes, at Sygdommen er almindelig udbredt hos Kvæget, men sjældent hos Hesten. Herredsfuldmægtigen har i

4 Dage berejst Distriktet; enkelte Steder nedgraver man Mælken. Medikamenterne anvendes som befalet, men da man flere Steder har Mangel paa Vineddike anvendes Øl eller Eddike.

Den 17. Febr., Herregaarden Kiørup: 98 Dyr angrebet.

Den 20. Febr., Bogense: Sygdommen udbredt, ingen død.

Den 27. Febr., Bjerge-Aasum Herred: Sygdommen er stærkt udbredt mellem Kreaturerne. Ved de befalede Medikamenters Hjælp kommer Dyrene sig hurtigt — „der er ei spurgt at noget Hoved er død.“

Af disse Uddrag af Indberetningerne vil man se, at Sygdommen var spredt over hele Fyen; vel mangler der Indberetninger fra nogle Egne, og de forskellige Indberetninger er heller ikke nær saa nøjagtige som f. Eks. Indberetningerne om Kvægpesten (herom se D. vet. Aarb. 1936). Ved Kvægpesten angik Indberetningerne gerne Antallet af døde Dyr, af disse var der ingen ved Mund- og Klovsygen, og det fremgaar da ogsaa ganske tydeligt af Indberetningerne, at man har taget „Tungekræften“ betydelig mindre alvorligt end de foregaaende alvorligere Kvægpestepidemier.

Som bl. a. omtalt i Kvægsygekommissionens Skrivelse til Amtmanden bestod Behandlingen i Udskæring af Blegnen paa Tungen, derefter Indgnidning med Vineddike, hvori der var opløst Salt, og endelig blev Saaret to Gange daglig indgnedet med et Pulver bestaaende af 8 Lod Salmiak blandet med et halvt Lod Terpentiniolie; deraf skulde man til hver Ko bruge „saa meget, der kan holdes imellem trende Fingre“. I Hannover og Holsten anvendtes som nævnt i Forordningen en noget anden Kur.

Kvægsygekommissionen sørgede for, at Midlerne til denne Behandling blev sendt til Stiftamtmanden. Den 20. Februar sendtes 50 Pd. Salpeter og 30 Pd. Salmiak til „det i Fyen grasserende Tungekræfts Curering“. Hvorledes Distribueringen ordnedes, ses af følgende Skrivelse fra Stiftamtmanden til Kvægsygekommissionen d. 25. Febr.:

Da efter den høje Commissions Skrivelse af 20de hujus med sidste agende Post hertil ere sendt 2 Foustager, heri skulde være 50 Pd. Salpeter, og 30 Pd. Salmiak, til Landmandens brug mod Tungekræften ere rigtig hertil indkomen, og Kiøbmand Anders Espe her i Byen udleveret, for at udsælge same til Landmanden i store og Smaae Portioner efter indkiøbende priiser, som er beregnet 21½ Skl. Pd. af Salpeter, og 4 Skl. for Lodet af Salmiaket, ieg har troet det uforuden at sende noget heraf til de andre Kiøbstæder, da Odense er mit i Landet beliggende, hvor det fra steder kan afhentes, da bemelte Kiøbmand Anders Espe er en paalidelig Mand, af hvem man kan vente, at han icke tager nogen profit af Udsalget — — —

Da Sygdommen var overstaaet, solgtes de sidste Rester af Medicinen ved Auktion, og Købmand Espe aflagde Regnskab:

De 2de smaae Foustagier med Salpeter og Salmiack, der fra Høy-Welbaarne Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand v. Buchwald den 23. Februar 1790 blev mig overleveret til udsalgning til dem, hvis Creature den graserende tunge kræft indfandt sig, Befandtes ved modtagelsen Saaleedes —

1 Foustagie m/ Salmiack, Bruto 36 Pd. Thara 7 Pd.

Netto 29 Pd.

deraf er solgt i smaat — 1 Pd. 23½ Lod à 8 Mrk. Pd., 2 Rdl. 1 Mrk. 18 Skl., ved Auktionen d. 30. April 27 Pd. 16 Lod à 4 Mrk., 3½ Skl. 19 Rdl., 2 Mrk.

1 Foustagie m/ Salpeter Brutto 66 Pd., Thara 16½ Pd.

Netto 49½ Pd.

deraf Solgt i smaat 14 Pd. à 21 Skl. — 3 Rdl. 6 Skl. ved Auktionen 32 Pd. à 20½ Skl. — 6 Rdl. 5 Mark Altsaa er svunden 3½ Pd., Summa 31 Rdl. 3 Mrk. 4 Skl.

Benevnte Summa 31 Rdl. 3 Mrk. 4 Skl. er det heele beløb paa udbringelsen af Salmiacken og Salpeteren og skal blive leveret, naar befales. For det til Indpakning forbrugte Papir og Segelgarn, samt incassering for det ved Auctionen bortsolgte, henstilles til S. T. Hr. Stiftsbefalingsmandens egen bestemmelse.

Odense den 23de Juny 1791.

Anders Espe.

Det var altsaa i særlig Grad den medikamentelle Behandling, det offentlige tog sig af. De politimæssige Foranstaltninger benyttedes saa godt som slet ikke; havde man ønsket at foretage sig noget i den Retning, havde man jo de endnu gældende skrappe Bestemmelser fra Kvægpesten, man kunde benytte sig af; det var forøvrigt kun 10 Aar siden, der sidst havde været Kvægpest paa Fyen. Grunden til, at man ikke traf Afspærringsforanstaltninger af nogen Art, var vel nærmest, at man ikke ansaa Sygdommen for smitsom, men blot „grasserende“. I nogen Modstrid hermed maa vel siges at være den Passus i Forordningen, der sagde: „De af Sygdommen angrebne Kreaturer bør adskilles fra de Sunde, for at forhindre, at den skarpe og stinkende Materie, som flyde af Munden, ikke ved Foderet skal skade de sunde Steder; hvor de syge Kreaturer har staaet, bør renses og vaskes, og det deri værende Foder borttages og brændes“, ligesom det tilraadtes at bortkaste Mælken, der kunde være farlig for Dyr og Mennesker.

Foruden at Mælken kunde smitte Mennesker, mente man ogsaa, at dette kunde ske gennem Kødet, hvorfor man, som vi har set af Assens-

Byfogdens Indberetning, nogle Steder traf Forholdsregler af kødkontrolmæssig Art. At samme fandt Sted i Odense, ses i Avisen „Jyd-ske Efterretninger“, der d. ²⁶/₂ 1790 skriver: „Sygdommen er nu paa Brahetrolleborg, paa Arreskov og Sandholdt Godser, i Svendborg og Faaborg og i Odense. Sidste Sted maa Slagterne ingen Kreaturer slagte, forinden det er efterset og befundet at være sundt og frisk. Landslagterne maa ikke indføre Kød til Byen“.

Ogsaa i de fyenske Aviser finder vi Meddelelser om Sygdommen; i Fyens Stiftstidendes Numer d. 1. Januar 1790 staar en kort Meddelelse om Sygdommens Optræden i Holsten og Offentliggørelse af Kvægsygekommissionens Beskrivelse af Sygdommen. Bladet har da ogsaa efter Datidens Forhold haft sin Nyhedstjeneste i Orden, thi d. 9. Februar skriver Fyens Stiftstidende:

I No. 1 af disse Aviser for i Aar blev meldt om en vis i det Holstenske blandt Qvæget udbrudt Sygdom, som kaldes Tungekræft eller Brandbyld paa Tungen, man anførte da Kvægsygekommissionens Beskrivelse af Sygdommen og de til Sygens Standelse tienlige Midler, men da desværre vi erfarer, at denne Sygdom, som ikke i 200 Aar skal have ytret sig i de Danske Provindser, nu skal herske ikke allene paa Brahetrolleborg, paa Arreskou, paa Sandholdt Godser, i Svendborg og Faaborg blandt Heste og Hornqvæget, men ogsaa her i Odense paa en Del Kreaturer af samme Slags, saa finder man det fornødent at give disse Landmænd en igientaget Efterretning om Sygdommen og tienlige Midler — — —

En af Bladets Læsere maa ikke mene, at Kvægsygekommissionens Bestemmelser var udførlige nok, thi i Bladets „Brevkasse“ eller „Indsendte“, som det hed, staar d. ¹²/₂:

Indsendt.

1) Hvorlænge skal man vedblive at bruge det for det syge Kreaturer foreskrevne, efter at man har begyndt Curen med det, og hvorlænge skal man vedblive at præservere de Friske, da heri ingen Tid er fastsat i den Kongelige Qvægsyge-Commissions Bekientgørelse?

2) Da man, naar Køerne er syge, heller ikke kan bruge Mælken, saa spørges i hvor lang Tid det kan vare, inden man med Sikkerhed igjen kan begynde at bruge den?

Disse Spørgsmaal ønsker man gjerne besvaret jo før jo heller, enten af Qvægsyge-Kommissionen selv, eller af een i den ny Qvægsyge kyndig Mand, enten i disse eller andre Aviser.

Spørgsmaalene besvaredes ikke; hvor var den „kyndige“ Mand i den ny Kvægsyge? Der var paa dette Tidspunkt kommet 4 Dyrlæger til Fyen, de 2 virkede som Kursmede ved Regimentet i Odense, og de 2 Dyrlæger, der virkede paa Landet, var Dyrlæge Niels Frederiksen, Smidstrup (nærmere om denne se D. vet. Aarb. 1934, Fodnoten Pag. 45) og Rasmus Jørgensen, der var eksamineret 1783, og som boede under Løgismose Gods; han beskæftigede sig næppe ret meget med Dyrlægevirksomhed. Ved sin Død i 1817 kaldes han i Kirkebogen „Smed i Nellemose“. Iøvrigt benyttedes Dyrlægerne paa den Tid mest til Heste og kun undtagelsesvis til Kvægpraksis, og om „Kyndigheden“ paa denne Sygdom har der jo kunnet siges en Del.

Der er da ingen Tvivl om, at vi i 1790 havde en omfattende Mund- og Klovsygeepidemi paa Fyen, og iøvrigt i en stor Del af Landet. Sygdommen benævnedes med andre Navne, saasom Tungekræft, Tungebrand o. s. v. I Aarbog 1934 har Kr. Klastrup ført et fyldestgørende Bevis for Sygdommens Identitet i Holsten, saa det vil være overflødigt at fordybe sig i dette her. De i Rapporterne nævnte Symptomer, Blegn paa Overfladen af Tungen, der brister i Løbet af et Døgn eller saa, samt Sygdommens hele Udbredelsesmaade og Optræden er saa typiske, at vi ikke kender nogen anden Sygdom end Mund- og Klovsyge at henhøre den til.

Det stadige „Omkvæd“, at Medicinen har hjulpen fortræffeligt, thi Dyrene er kommet sig i Løbet af nogle faa Dage, vilde man sikkert høre den Dag i Dag, dersom man modtog Indberetninger fra Lægfolk; man behøver blot at tænke paa det Utal af „Midler“, mere eller mindre hemmelighedsfulde, der har været tilbudt ogsaa under denne Epidemi.

At forskelligt andet af det nu saa frygtede ved Sygdommen ikke er beskrevet, kan egentlig ikke undre; de saa ødelæggende Følgesygdomme omtales ikke. Man kunde paa dette Stadium af Sygdommen ikke have Kendskab dertil, og forøvrigt er det vel sandsynligt, at de ikke nær har haft samme Betydning dengang som nu. Yverbetændelserne med paafølgende Goldhed har man vel næppe mærket meget til hos Datidens Køer, der paa Slutningen af Vinteren kun gav ubetydeligt Mælk og ikke kan have haft Mælkekirtler af en Følsomhed, som Nutidens højtydende Malkekøer. Klovlidelserne kan, trods den slette Staldhygiejne, heller ikke have været saa fremtrædende hos Datidens smaa, magre Køer, som hos vore tunge Køer og Tyre nu til Dags.

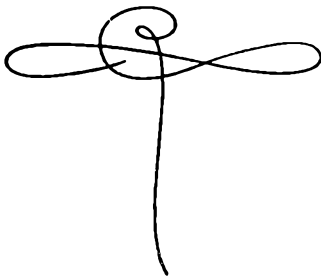
Bemærkelsesværdigt er det, at der ikke meldes om Dødsfald hos Ungkvæg og Kalve; men i vore Dage er det jo ikke ualmindeligt, at

Sygdommen i Epidemier, der kun ligger faa Aar efter hinanden, kan ytre sig noget forskellig og med forskellig Ondartethed.

Hvis man kan stole helt paa Indberetningerne, synes det, som om Hestene har været meget hyppigere angrebet end nu til Dags. Man maa her have Opmærksomheden henvendt paa det sikkert mere intime Samliv mellem Heste og Køer i Fællesstalde i mange Bøndergaarde dengang. Den systematiske Undersøgelse i Munden, der mange Steder blev foretaget og vel ofte af de samme Folk, som undersøgte Køerne, kan mulig have fremmet Smitten for Hestenes Vedkommende, der jo maa siges sjældent at være angrebet nu til Dags.

I det store og hele maa man fastslaa, at Mund- og Klovsygen dengang ikke nær havde den Betydning, som den nu har for vort saa højt udviklede Kvægbrug; hertil kommer, at medens Sygdommen nu hører til de mest frygtede Kvægssygdomme, overskyggedes den i 1790 af den med sin store Dødelighed langt mere frygtede Kvægpest.

Som Kilde til denne Afhandling er hovedsagentlig benyttet Pk. 518 i Odense Amtsarkiv — Kvægssyge 1762 — 1765 — 1790 — Landsarkivet f. Fyen.

Husdyrene i danske Ordsprog og Mundheld.

VED DYRLÆGE KRISTEN BOERS, SORØ.

Der er vel ingen Tvivl om, at Sproget — Folkesproget — maa betragtes som et Lands største nationale Skat, thi en Enhedsnation kan vanskeligt bestaa uden et fælles Sprog, og derfor bliver alle de Forhold, der angaar dette, Genstand for Menneskenes største Opmærksomhed. Forholdet er jo dette, at selv om Sproget i Aarhundreders Løb forandres nok saa meget, vil der dog altid være en Kærne, der vil blive bevaret, og som, hvor meget end Nutidssproget afviger fra det gamle, vil aabenbare Slægtskabet.

Længst bevaret er denne Kærne blevet hos Menigmænd — hos Almuen —, der hvor Sproget oprindelig blev til, og ofte vil man paa afsides Steder sprogmæssigt kunde finde rige, rindende Kilder.

Blandt Bestanddelene i denne gamle Sprogkærne er Ordsprogene en af de vigtigste, de er blevet en udtømmelig Kilde ikke blot til Forstaaelse af sproglige Forhold, men tillige til Forstaaelse af hele et Folks Kultur. De skildrer Livets Glæder og Livets Sorger, fortæller om Folkets Humor og dets Forstand, de bringer Bud fra de fattige baade i Aanden og i Mammon, de revser Stolthed og Overmod og blotter Menneskenes Skavanker. Mange giver, som man maatte vente, Udtryk for Kampen for det daglige Brød, andre rummer den højeste Livsfilosofi, som om de var store Tænkeres Værk, men karakteristisk for dem alle er dette, at selv om Meningen kan være dunkel, saa siges dog Tingene som oftest med det rette Navn uden Omsvøb. Ordsprogene kan derfor til Tider faa Karakter af Raahed eller i hvert Fald mindre pæn Tale, men i deres Upolerethed danner de et paalideligt Billede af Folket, som det var, og som det er.

Molbech har paa mesterlig Vis karakteriseret Ordsprogene som „Folkets Visdom eller, som Fransk mændene siger, Menneskenes levende Røst, og denne Røst taler ikke blot, den græder stundom, den

leer, spøger eller spotter, eller den kan være saa dyb alvorlig i sit Udspring, at den rører en tragisk Streng i Sjælens Indre.“

Brugen af Ordsprog og Mundheld maa nu siges at være i stærk Aftagende, og ingen nye Ordsprog kommer til, ja inden lang Tid vil de rimeligvis fuldstændig forsvinde fra Menneskenes Tale. I en rastløs Tid, som den, hvori vi lever, hvor Begivenhederne skifter som Billeder i et Kalejdoskop, dannes ikke mere Ordsprog. Tiden er ikke dertil, Nutiden nøjes i deres Sted med et mere eller mindre meningsløst Slagord, der hurtigt forsvinder og blot efterlader en flov Smag.

I Danmark har Ordsprogene været benyttet fra meget gammel Tid, de findes saaledes baade i Eddaen og hos Saxo. Meget brugt maa de være blevet i Middelalderen, siden Peder Laale, denne ejendommelige Skribent, der antagelig har levet paa Dronning Margrethes Tid, fra Folkets Tale har kunnet erhverve sig saa stor en Samling som den, der første Gang blev trykt i Paris 1506, og som danner Grundlaget for al senere dansk Ordsprogsforskning. Andre Ordsprog maa være dannet i de senere Aarhundreder og er samlet fra Folkets brede Lag af Mænd som Peder Syv, Grundtvig, Molbech, Mau, Evald Tang Kristensen og flere. Kildefortegnelsen rummer en Række af vore mest danske Forfattere og Folkemindeforskere, Kendere og Elskere af vort Modersmaal og vor Kultur.

Naar der i det følgende fra danske Kilder skal gengives de Ordsprog og Mundheld, der omtaler vore Husdyr, da er Tanken dermed blandt Dyrevenner at vække en Smule Opmærksomhed om Fædrenes gamle Tale og for at vise, hvorledes Menneskene har udtrykt deres Tanker om de af dem afhængige Husdyr. I Ordsproget er ofte brugt en Sammenligning mellem Mennesket og Dyret, f. Eks.: stærk som en Hest, — dumt som et Nød, — skiden som en So, eller paa den anden Side: tro som en Hund, — kælen som en Kat, — flittig som en Bi. Man søger at karakterisere Mennesket ved Hjælp af Dyrenes kendte Egenskaber, ligesom talrige menneskelige Forhold bliver illustreret gennem det Kendskab, Menneskene har til de dyriske. Det er denne Dobbeltbetydning i Ordsprogene man altid maa tage Hensyn til ved Forstaaelsen.

Ordsprogen viser at Menneskene har erhvervet sig en nøje Forstaaelse af Dyrenes Væsen, deres Egenskaber og disse Egenskabers rette Anvendelse, men de genspejler tillige det gennem Aartusinder bestaaende og udviklede Afhængighedsforhold mellem Mennesket og Husdyret, genspejler til Tider ogsaa noget af den Kærlighed, Menneskene fik for de Dyr, der blev deres Ejendom, og til Gengæld Dyrenes Troskab mod deres Herre og Mester. Et Ordsprog siger, at „Dyret har ingen anden Gud end Mennesket.“ Er dette blot i nogen Grad rigtigt,

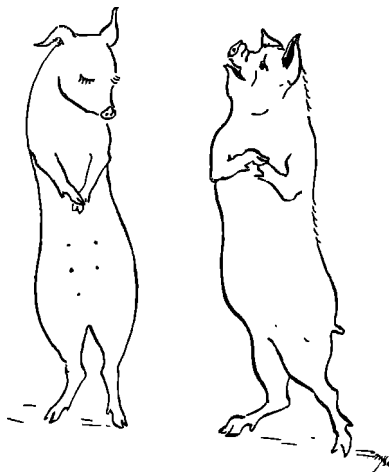
da faar Mennesket en Pligt til paa bedst mulig Maade at lære og forstaa Dyrets inderste Væsen, og skulde derfor et eller andet Ordsprog kunne række Haand til en saadan Forstaaelse, da var noget af Formaalet med denne Samling naaet.

Og saaledes taler Ordsprogene om *Avl* og *Afkom*:

Det er stræng at gjøre Dreng, og Hestarbejde at gjøre Føl. (36) — Han vil have sit Føl i hver Mands Hors. (35) — Han venter sig Hest, der haffuer Fole paa Staalde. (24) — Føllet bliver ikke altid Faderen lig. (35) — Naar Føllet er Faderen lig, saa er Springpengene ikke fortrudt. (36) — Føllet bliver graat i Moderens Liv. (36). — Et klattet¹⁾ Føl kan blive Hest, en ussel Pebling kan blive Præst. (35) —

Kvier og Piger skal holdes godt, saa løber de tidligt. (36) — En tidligt bærende Ko er Ko to Gange om Aaret. (36) — Den Ko, der kælver om Julen, kælver to Gange. (5) — Man kan nok se paa Kalven, hvad for en Oxe der vil blive af. (12) — Man kjender vel Koen, som Kalven bar. (35) — Gaar Kalven efter Ko, saa er de Horer to. (35) — Jo ældre Ko, jo smukkere Kalv. (3) — Kvie af Kvie finder aldrig sin Lige. (36). —

Der er aldrig saa bitte et Væderlam, det vil jo ride om Efteraaret. (36) — Gud mildner Luften for det klippede Lam. (37) —

„Det gjør ikke noget, at Ornen er stumphalet, naar Soen er vraa,“

Hvor Gederne i Huset, der Bukkene paa Taget. (21) — Det gjør ikke noget, at Ornen er stumphalet, naar Soen er vraa²⁾. (36) — Fare vel giver gode Grise. (5) — En So kan rage mere ud, end ti Galte kunne rage ind. (33) — Enhver So synes bedst om sine egne Grise. (8)

1) elendig. 2) ornegal.

— End vokser op den liden Gris med skarpn Tand i Mund. (35) —
 Hvo, der haver Tispene³⁾ i Huset, faar Hundene for Døren. (35)
 — Hastige Hunde føder blinde Hvalpe. (12) —

Naar Kattene rives, bliver der Unger af. (35) — Det er ingen Sag for Killingen at være glad, saa længe Katten slikker den. (8) — Det er en god Høne, der holder sig selv til Hanen. (35) — Vil du have Kyllinger, maa du lokke for Hønen. (36) — Høns skraber bedst, naar de har mange Kyllinger. (36) —

God Gaas er sig selv om en Gase. (35) — Naar Tormaaned^{3a)} gaar ind, skal Ploven ud at skride, og Gaasen ind at ligge. (35) —

Af ugjort Egg bliver langsomt Unger. (35) — Af uvaarpne Æg er Unger uvisse. (20) —

Om *Arten* og dens Bestaaen siges mange vise Ord:

Der bliver ej Ørs⁴⁾ af Broge⁵⁾. (19) — Man spørger, om Hesten er skøn og god og ikke, hvad Slægt han er af. (22) — Der er gode Heste af alle Slags Haar. (35) —

Et Esel bliver ført til Mecca, og kommer dog et Esel tilbage. (21) — Hvo, der er født Æsel, beholder Ørene sin Livstid. (36) — Klæder man et Æsel i Løvehud, stikker det dog Ørene frem. (37) — Ase- net graaner i Moders Liv og er dog ej des hvidere. (37) —

„Klæder man et Æsel i Løvehud, stikker det dog Ørene frem.“

Man ledher aldrig saa langt et Nødh, at thet bliver jo eet Nødh. (16) —

Man skal ikke tage Bukken efter Haarene. (23) —

Svin slægter Svin. (5) — Saa grynte Grise som gamle Sviin. (35) — Før et Sviin til Riin, det er endda et Sviin. (35) — Soen er et Svin i sine bedste Klæder. (36) — Man kan trække en So Verden rundt, naar den kommer tilbage, er den endda en So. (36) — Var Soen end klædt i Gyldenstykke, lægger hun sig endda i Sølen. (35) — Hvad der er hugget til Svinetrug, bliver sjældent til Drikkekar. (5) —

3) Tævehunde. 3a) Marts. 4) Hors. 5) broget Ko.

Art tyder Art, om det saa er Hunde. (6) — Twaa Hwnd oc kæm Hwnd, thaa ær Hwndh som føre wor. (16) — Kastæ Hwnd i Jordans Flodh, tha ææ Hwnd som føre wor. (16) — Hund er Hund, hand er aldrig saa broget. (35) — Mand skal ikke agte Hunden efter Haaret. (35) — Den, der er kommen af Hund, vil gjerne gjø. (36) — Hvad, der er kommen af Hund, nemmer tidligt at bjæffe. (36). — At Mynden har en lang Rumpe, det kommer af hans Slægtsskab. (12) — „Frende er Frende værst“, sagde Reven om de røde Hunde. (35) — Kat braar⁶⁾ paa Kjøen, og Trollet paa sin Moder. (35) — Før en Kat til det yderste Hav, han dog kun raaber Miav Miav. (35) — Kattebørn tager gjerne Muus. (35) —

Dyrenes Fortrin og Fejl — *Dyder og Lyder* — gav Stof til megen Eftertanke:

Hesten:

Thet ær eet oont Øgh, eij toll een Kijrmøsse⁷⁾ Reyssæ. (16) — Det er en daarlig Hest, som ikke kan bære Et ridende. (5) — Det er en ond Fole, der ikke har slaget en Skagle sønder. (31) — Det er en ringe Hest, som ej kan bære sin Sadel. (19) — En skøn Hest og Steen gielder saa meget, som en rig Nar vil give derfor. (10) — En ond Hest æder saa meget, som en god. (35) — Den største Lyde paa en Hest er, at den har været god. (35) — Hvo, der haver en hvid Hest og en dejlig Kvinde, er sjelden uden Sorg. (35) — Den Hest har altid Lyde, som man ej kan faa. (20) —

Det er en god Hest, som aldrig snubler. (35) — Ogsaa den bedste Hest kan snuble. (20) — Ingen Hest er saa vel beslaaet, at den jo kan falde. (36) — En Hest kan falde paa fire Been, hvorfor ikke et Menneske paa to. (35) — Godt Bæst gaar i sin egen Baas. (32) — En gylden Tømme gjør ikke Hesten bedre. (3) — God Hest kastes ikke bort for een Lydes Skyld. (35) —

Koen:

Koen nærer, Hesten tærer. (13) — God Ko kommer ej gerne i Saltbyttén. (35) — Vovt Hegn gjør skadeligt Kreatur. (36) — Den, der haver Oxens Styrke, fattes ofte Oxens Snildhed. (22) — Jeg vil hellere, at min Kalv var en Ko, end min Kone en So. (35) — Han glor som en Stud paa en rødmalet Port. (37) —

Faaret:

Fromme Faar gaee mange i een Sti. (19) — Faaret har en Guldfod,

6) arter. 7) Kyndelmesse.

hvor det staaer eller gaaer. (35) — Den bliver rig, som Qvinder ville ilde, men Faar og Bier vel. (19) — Harer og Faar er ikke ens at gjenne i Gaard. (37) — Han tygger avet om, ligesom Faarene. (36) —

Det er et daarligt Faar, som hverken kan bræge eller faa Lam. (8) — Det er et ringe Faar, som ej kan være sig selv om en Væder. (37) — „Gud bedre det“, sagde Væderen, den kunde ikke følge Faarene. (35) —

Geden:

Dis mere mand hader Geden/ dis mere truffuis hun. (24) — Then Dagħ ær ganghen, Geedhen feedh war. (16) — Hvor man binder Geden, der bider hun. (23) — Mand hyller⁸⁾ ej Guld under Gede-tunge. (35) — Dersom Skiægget gialdt, kunde Gedebukken præke. (38) — Gjorde Skægget Manden, saa var Gedebukken en Olding. (3) — Er end Bukken af Huset, saa er dog Stanken der. (3).

Svinet:

Det bedste af en Gris er det, der sidder bag Øret. (36) — Det har en Art, naar Soen toer sig. (9) — Han er saa fiin, som et Sviin. (35) — Soen er helst i Sølen. (34) — Naar man klaar Svinet, lægger det sig i Sølen. (3) — Naar en So er i Søle, vil den have de andre med. (20) — So kan ikke lugte sin egen Søle. (36) — So lugter straks det, som stinker. (3) — Den fuleste So faar allevegne det dybeste Drek. (35) — En So bliver ikke smukkere, fordi man hænger Perler om dens Hals. (4) — Skiden So gjør sig først ren. (36) — „Du har nok af Munden, men lidt af Ulden“, sagde Fanden, han klippede sin So. (18) — „Do grædde mæ toer Øwn lisom Thyrris Gris“. (14) — Han er saa velkommen, som Salt i et surt Øje og So i et Jødehus. (37) —

Hunden:

Hunde gjø i alle Lande. (35) — Hunde gjøe ad alle fremmede. (22) — Lad Folk tale og Hunde gjøe. (3) — Mjohund⁹⁾ og Messingkjedel gjalder snart. (20) — Onde Hunde gjøe af sig selv. (35) — En ond Hund giøer og uden Aarsag. (35) — Rød Hund giøer altid mest. (19) — De fleste Hunde giøer værre, end de bider. (36) — Giøende Hund bider ikke. (36) — Den Hund, der bieffer meget, bider ikkun lidt. (21) — Den Hund, der vil bide i Lænken, vil tit ikke engang gjø, naar den kommer løs. (36) — Tyst Hund er ej at lide paa. (35) — For en lumsk Hund og et tiende Menneske skal man tage sig i Vare. (12) — Var dig for tiende Folk og Hunde. (35) — Var dig

8) gemmer. 9) Mynde.

for tiende Hund og stille Vand. (19) — Slege Folk og galne Hunde skal en vare sig for. (36) — Var dig for Hundehad og Præstehad. (36) — Man skal ej have en Hund til Uven, om det kan undværes. (35) — Præster, Degne og Hunde tjener deres Føde med Munde. (27) — Hunden følger Herren, og Katten Huset. (36) — Paa Hunden og Barnet skal man se, om man er velkommen i Gaarde. (36) — Naar der ikke er Skarnvorenhed ved Hunde og Dreng, er der ikke meget ved dem. (36) — Naar man slaar iblandt en Flok Hunde, piber den, man rammer. (18) — Det er vanskeligt at rede Hunden en Seng, thi den leder altid efter Hovedgjærdet. (35) — Det maa være en slet Hund, som ej er værd at fløjte efter. (12) — Som Jomfruen er, saa er og hendes Hund. (12) — Det er ingen god Hund, der løber efter alt Vildt, som forekommer. (35) — Hunden vender sig til sit eget Spy, og vasket So til den skidne Søle. (6) — Mange lever, som Hunden logrer. (19) —

Katten:

Katten har et smukt Skind, men skarpe Kløer. (35) — Ingen Kat er saa venlig, den har jo skarpe Kløer. (35) — Naar Katten leger med Rumpen, har den Trækker¹⁰⁾ bag Øret. (17) — Katten er gjerne hos den, der stryger ham. (12) — I Mørke er alle Katte graa. (19) — Katten falder altid paa Fødderne. (35) — Kat knurrer ikke, før den faar Muus, og Kone ikke, før hun faar Huus. (38) — Naar Hans Skadeløs er i Huus, bliver Katten snart det bedste Kvæg. (35) — Den Kat, som tier, tager snarest Kødet af Potten. (12) — Den, der jager med Katte, fanger ikke andet end Muus. (21) — Hvad, der er af Katte, lader ikke gjerne af at muuse. (21) — Naar Katten er mæt, spiller hand med Muusene. (35) — Katten leger saa længe med Muusen, at hand æder den. (35) —

Gaasen:

Tre Qvinder og en Gaas gjør et Marked. (3) — Giæssene gaee altid barbenede. (9) — Der er flere graa Giæs end Præstens. (9) — Der er aldrig saa god en Flok Gjæslinger, der kan jo være en Vanvilding¹¹⁾ imellem. (36)

Anden:

Før end Anden gier sig ud at svømme, smager den først Kjæret. (21) —

Høne og Hane:

Huuskonens Høne sidder altid Bielken itu. (38) — Det er en skarns

10) Rænker. 11) Vantrivning.

Høne, der ej kan føde een Kylling. (35) — God Hane bliver aldrig feed. (38) — Hanen vækker sig selv først. (8) — Hanen er Bondens Sejer-værk¹²⁾ (35) — Tit nok galer Hanen uden Sejer. (35) — De Haner galer mest, som galer ilde. (35) — Naar Kokkyllinger begynder at gale, er de stegefærdige. (36) —

Duen:

Degne og Duer gjør skidne Stuer. (8). —

Til Illustration af en hel Række menneskelige Forhold er Ordsprogene om Husdyrene anvendt i udstrakt Grad:

Venskab og Fjendskab:

De er som to røde Køer. (35) — Hunde Venskab varer ej længe. (35) — Man skal hellere have en Hund til Ven end Uven. (35) — Jo mere, mand stryger Katten, jo mere rejser hand Halen. (35) —

Hand elsker ham som Ulven Faaret og gammel Hest sin Moder. (35) — Kulled Ogse vil først stange. (35) — Ild Hund haffuer Arr udj Næse. (29) — Onde Hunde have revne Øren. (12) — Galne Hunde faa revet Skind. (21) — Ond Hund bider sjælden sin Lige. (12) — Jo kortere Hunden er bunden, jo arrigere bider den om sig. (12) — Der er ingen Hund saa arrig, han logrer jo een Gang med Halen. (12) — End vogser Rakketand, mens gammel Hund bider Been. (35) — Hunden seer vel, hvis Skind han skal rive i. (19) — Argest er Hund i Lænke. (20) — Ven æ Trow er ledig, saa bider æ Hund. (36) — Den Hund, der er hver Mands Ven, er ikke sin Herres. (36) — Ingen Hund er Harens Ven. (18) — Naar Slangen hvidsler, Hunden knurrer og Horen græder, da vil den ene stikke dig, den anden bide og den tredie bedrage. (12) — Den, der drager Hunden af Brønden, faar tit Mærke af dens Tænder. (22) — Mens Hunden gnåver Benet, agter han intet Venskab. (19) — Ingen Hund lader tage et Ben fra sig, at hand jo knurrer eller bider. (35) — Naar Hunden bider i Stenen, forbider den tidt sin Tand. (21) — En Hund, som bider i enhver Steen, maa have mange Tænder. (3) — En bidsk Hund maa ikke være ømskindet. (22) — Jeg skal komme det ihu, om jeg lever en Hunds Alder. (35) — Bland dig ikke i Hundetrætte. (8) — Træd Katten paa Halen, han vender Kløerne igien. (35) — Vær ikke saa arrig, at du bider Gæs, og ikke saa from, at Gæs bider dig. (21) — Naar Bien udstinger sin Brod, mister den sit Liv. (21) —

Enighed og Uenighed:

Naar Hestene gaee ens, kommer man fort. (35) — Lige Par pløjer

12) Ur.

best. (35) — Lige Heste gaae frem med Vognen. (35) — Ulige Beester drager ej vel. (35) — Som Vognmanden føder Hestene, saa føder Hestene Vognmanden. (21) — Naar Tranen faar i Dands med Stodhestene, faar hun brudne Ben. (35) —

Som Fæ flokkes de. (36) — Nebbet Kvæg forliges best. (35) — Der er ingen Kone saa rig, hun er jo Koen lig. (5) — Smaa Kalve lekke gierne hinanden. (35) —

Altid skal man bræge med de Faaar, man er imellem. (4) — Faaret paa sin egen Haand har Ulven for sin egen Mund. (8) — Naar ej alene Ulven, men endog Hundene æde Faarene, bliver Hjorden til intet. (35) —

Wlff gjør Swiin saatte¹³). (16) — Saa længe Sviine Hiorden er eenig, kan Reven ikke skade den. (22) — „Do ær en Svin,“ saa æ Sow te æ Gaalt. (4) — „Skjæmt med din Ligemand“, sagde Skræderen til sin So. (37) —

Hundene er ikke enige, uden naar de kommer efter en fed So. (36) — Lidet baader det Racke¹⁴) at lege med Skindtig¹⁵). (24) — Ilt er Racke at leghe meth Bjørnehwalpæ. (16) — En Jagthund bides ikke med en Mops. (3) — To Hunde forliges ej vel om et Been, eller to Friere om en Brud. (35) — De stemmer overens som Hundenes Gjøen. (35) — De forliges som Hunden og Katten. (35) —

Naar Katten og Musen gjøre begge ett, da haver Bonden tabed. (35) — Naar Visen¹⁶) er borte, flue Bierne vilde. (35) —

Tilfredshed — Utilfredshed:

Det er ingen Sag at være So, naar man kan ligge paa Solskinssiden af Tjørnegærdet. (13) — Katten er ogsaa ærens¹⁷), naar den seer, at Sikluden er vaad. (36) —

Hesten staar tidt hos Hø og gnegger¹⁸) ad Halm. (35) — Ogsen vil sadles, og Ridehesten pløje. (35) — Mangen Ko staar i Vong og kaa-ger¹⁹) i Fellet. (24) —

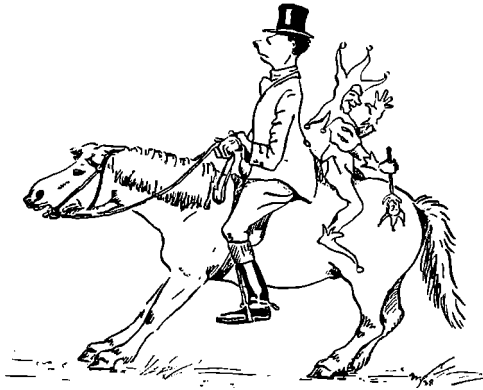
Stolthed — Ydmyghed:

Intet er stoltere end en Hest og en Kvinde. (35) — Naar Stolthed sætter sig til Hest, sætter Narren sig bag. (18) — Nytæmmet Hest, nygift Kone og nybagt Student er tre stolte Ting. (37) — Rig Kvinde og kornfeed Hest faar snart Mod. (34) — Hoffmandz Hæsth kommer oc til Harffwen. (16) —

Koen har glemt, at hun var Kalv. (35) — Stolt som Rokkedrejerens Ko, der ikke vilde æde Smaaafoder. (5) — Det er aldrig saa stor en Oxe, hand haffuer io været Kalff tilforn. (11) —

13) enige. 14) Hundehvalp. 15) Gaardhund (kastret Hund?) 16) Bidronning. 17) enfoldig, tilfreds. 18) vrinsker. 19) kiger.

Bukken ved, at han har lange Horn. (37) — Soen kan ikke huske, at hun selv var Gris. (36) —

„Naar Stolthed sætter sig til Hest, sætter Narren sig bag.“

Stacketh Hwnd oc kwillædh Koo oc lidhen Man, The ære gærne beræffne²⁰). (16) — Hunden er rigest hjemme. (36) — Hund er djer-vest²¹) for sin egen Dør, og Hanen paa sin egen Mødding. (8) — En liden Hund i et Huus lader sig ikke bide af en stoor, (35) — Hwad scal then stackede Hwndh paa then høwæ Qwern. (16) —

Han knejser som en Kat med et Aalehovede. (26) — Thet scal Knaghe-Hals²²) ihukomme, at Gaasen lwdher undher høwæ Doere. (16) — Stacket er Høneflu, uden at Hanen fluer med. (19) — Det er ilde for Hønen, naar Ægget vil lære hende at kagle. (20) — Hvide Høns værpe og Vindæg. (35) — Naar rKropduen er størst opblæst, falder den baglens ned af Taget. (21) —

Man kan saa længe omgaas med Fæ, at man selv bliver til Fæ. (3) — Hvo sig gjør til Æsel, ham vil hver Mand ride. (32) — Hvo sig gjør til Faar bliver ædt af Ulve. (35) — Hvo sigh blandher meth Saadher²³), hanum ædher Swijn. (16) — Hvo sig blander med Guld lægges i Skrin, hvo sig mænger med Mask ædes af Svin. (35) — Gjør du dig til Hund, skal du gnave Ben. (19) — Hvo som gaar i Seng med Hunde, ædes af Lopper. (35) — Mangen gjør sig til Hund for et Bens Skyld. (35) — Hvo sig gjør til Due, tages af Høgen. (35)

Det store og det smaa:

Høje Heste gjør svare Fald. (35) — Hvis Asenet faar gode Dage, springer det snart et Been itu. (32) — Hvis Bonden kendte sin Ret

20) stolte. 21) modigst. 22) den stolte. 23) Bærme.

og Hesten sin Styrke, skulde Pokker være Herremand. (36) — Naar Faaret kommer til Hove, kommer det klippet hjem. (3) — Sandhed og Bondehund er ilde lidt paa store Steder. (4) — Mangen bilder sig ind, at hans Æg er bedre end en andens Høne. (12) —

Bedre er svang²⁴) Hest end tom Grime. (8) — Hestene er aldrig saa smaa, det er jo bedre at age end at gaa. (28) — Lidhen Hæsth ær i Wandhe mæst. (16) — Lidhen Hæsth gør stacket Dagsreyse. (16) — Ene Koo gjør usselt Bo. (19) — Lidhen Hwndh ær længhe Rackæ²⁵). (16) — Offthæ grijbes stoor Wilbassæ aff en lidhen Hwndh. (16) — Det rækker saa stakket, at liden Hund gør. (33) — En liden Hund i Huus lader sig ikke bide af en stor. (3) — Smaa Hunde har hvasse Tænder. (36) — Stacket er Høneflw. (16) — Det dunder ikke deert²⁶), der Duen danser. (35) —

Frygt og Mod:

En alt for red tør ikke eje Hest, og en alt for dristig mister Hest, som han ejer. (22) — Rød som Faarene, der frygter for sin egen Skygge: (22) — Dristig som en islandsk Løve. (22) —

Modig Hest agter ej Hundeglam. (35) — Jo fyrigere Hesten løber, jo kortere Miilen bliver. (22) — Rig Qvinde og kornfeed Hest fanger snart Mod. (20) — Den Gaas kiækker højt, der har en god Gase. (20) — Hiæmme ær Hanæ diærffwesth²⁷). (16) —

Klogskab — Lærvillighed — Dumhed:

Han er Doktor til Sorøv og saa til Køer, dem der løwer et di døer. (36) — Asenet graaner i Moders Liv, er derfor ikke des klogere. (32) — Den er klog paa Kattens Død, som har Tarmene om Halsen. (8) — Klog er den, der ved, hvormed Gaasen pisser. (35). — Kloge Høns gjør og i Nelder. (8) —

Naar Pidsken gaar, lærer Asenet at læse. (32) — Af det store Nød lærer det mindre at drage. (2) — Kalven lærer af Koen. (35) — Han har lært meget, han er lige saa fuld af Latin som en Ko af Korender. (4) — Ee²⁸) legher Racke²⁹), men gammel Hwndh vil. (16) — Thet ær ont at kennæ³⁰) gammel Hwnd at kuræ. (16) — Sla paa Rakken, at gammel Hund skal see ved. (35) — Slar mand engang hedt Vand paa Hunden, saa frykter hand og det kaalde. (22) — Aff Kædhe³¹) scal Katt Mwss bijdhe. (16) — Som Høns om Høsten er døve, saa er Menneskene i Medgang til at høre god Lærdom. (35) —

Alle have ædt noget af Æselet. (35) — Der findes ogsaa Asen paa to Been. (35) — Kærlingen slagtede sin Ko for Suebenets Skyld og

24) daarlig. 25) Hundehvalp. 26) meget. 27) modigst. 28) saa længe.
29) Hundehvalp. 30) lære. 31) Kaadhed.

forærede det bort, da hun ikke vidste, hvor det sad. (32) — Mangt et Faar gaar tykuldet ud og kommer klippet hjem. (20) — Dum Hund bider værst. (18) — Gaasehovedet har liden Hjerne. (35) — Ee koxer³²) Dwen, mæn Bowen spendhes. (16) —

Arbejdsomhed — Langsomhed — Dovenskab:

Af lidt og lidt samler Høne Æg. (8) — Ingen svarer saa høj Husleje som Bien. (33) —

Vor Herre kommer nok, om han ikke kommer til Hest. (3) — Den kommer og frem, der kører med Stude. (35) — De lumske Svin æde Masken, de galne løbe uden om. (35) — Thet ær seent tijl Hwndhe, naar Dyvren løbæ. (16) — Dend Stund Hunden pisser, løber Ulven ad Skoven. (35) — Det er forsildig at raabe Kat, naar Flæsket er ædt, eller stænge Høns huset, naar Ræven har ædt Hønsene. (35) —

En doven Hest forlægger sig hellere, end den gaar to Gange. (36) — Thet ær ont at driffwe medh driffth Øgh. (16) — Det er en slet Hest, der hverken vil trække eller faa Føl. (36) — Det er en ond Hest, som ikke er Havren værd. (18) — Naar lade Heste ville afsted, gamle Qvinder dandse og hvide Skyer regne, er ingen Ophør. (22) — Han tager Søffn for siu salede Heste. (24) — Ladher Oxæ ær eij Hwile værd. (16) — Vwillig Oxæ gør kroghet Faar. (16) — Dend seene Ko, det seene Græs. (35) — Thet ær eth ont Faar, eij gidher sijn Fæth³³) baareth. (16) — Joordh ær althjdh frossen for vtrefne³⁴) Swijn. (16) — Dovne Svin kommer ikke langt i frossen Mødding. (36) — Det er dovne Svin, der ikke selv vil gaa til æ Trug. (36) — Det er et ringe Svin, der ikke kan rede sin egen Seng. (36) — Det er en vov Gris, der ikke kan vræde³⁵) en anden fra Truget. (36) — Naar Hunden ej har Lyst at jage, saa rider han paa sin Rump. (12) — De Hunde, som skulle nødes til Skoven, bider ikke mange Dyr. (2) — Den Hund, som er vant i Kiøkkenet, kierer sig ikke meget om Jagten. (22) — Søvnig Hund fanger sjelden Hiort. (22) — Hvo, der jager med uvillig Hund, fører ej megen Vildbrad hjem. (35) — Man beder ikke deert³⁶) med den Hund, man skal drage til Skovs. (26) — Den Hund, man skal bære i Marken, tager ikke mange Harer. (36) — En forsagt Kat gør en dristig Rotte. (36) — Det er en sølle Høne, der ikke kan skrabe for en Kylling. (8) — Han gaar i Seng med Hønsene og staar op med Soen. (36) —

Sparsommelighed — Ødselhed:

Husmands Høne lægger ogsaa Æg. (8) — Ved Korn paa Korn bliver Høns Kro omsider fuld. (18) —

32) glor. 33) Skindet med Ulden. 34) dovne. 35) jage. 36) meget.

En Høne kan adsprede mere, end ti Haner kan samle. (38) — Naar Hønen ikke saa vel skraber som Hanen, er det Skarn med Husholdningen. (35) —

Gavmildhed — Gerrighed:

Man skal ey skwe giffwen Hest i Mwonnæ. (16) — Gudh giffwer alt got men icke Oxen om Hornith. (16) — Bedre at give Ulden end Faaret, Egget end Hønen. (35) — Ladh vpp Sæcken, men Grijsen giffves. (16) — Mand giver ofte Reven en Gaas, at mand kand faae hans Skind. (35) —

Mangen stjæler Oksen og giver Kallunet til de fattige. (37) — En rig gjerrig er ligesom Svinet, gavner ingen, før hand dør. (35) — Havde hand Hundeskind som Hundesind. (35) — Saa nærig som en Møllehøne. (35) — Han suger som en Bi. (35) —

Tro — Utro — Mistro:

To Dyvr ere Menneskene huldest, Hest og Hund. (22) — Rid du dig i Rosens Lund, og bind du der din Hest. Troe saa skal du hver Mand vel, men troe dig selver best. (26) — Bøn og Tro faar Oxe og Koe. (32) — Mæ en stell Mund aa en trow Hund kaa do rejs Verden omkring. (14) — Hvo, der fanger fremmede Hunde, beholder intet andet end Strikken. (3) —

Man skal ikke troe en springsk Hest eller en stor Herre, naar de ryster med Hovedet. (20) — Tro ej Hundetand, Horsehov og Barneartz, (35) — Sjælden finder man tro Kat over sød Mælk. (18) —

Mistro lugter Stegen, førend Kalven er slagtet. (37) — En brændt Hund frygter altid for koldt Vand. (12) —

Undskyldning — Løgn — Hyklari:

„Nu kom jeg nys“, sagde Soen i Ærteageren. (8) — Om Høsten er Høns døde. (8) — Han er tykhør som Høns om Høsten. (35) —

Hand lyver, som en Hest kand rende. (35). — Thet ær offthe Hæst, ther gnægher³⁷⁾ som Føll. (16) —

Hvo, der kan smigre, er beste Hane i Kurven. (35) —

Praleri:

Naar Faaret bræger, mister det Foret af Munden. (35) — Det Faar, der bræger saa meget, malker saa lidet. (35) — Han sprang op som en Løve og faldt ned som et Faar. (18) — Hundeglam naar ej til Himlen fram. (37) — Hunden giør og ad Maanen. (35) — En Danne-
mand er ikke disværre, fordi en Hund giør ad ham. (36) — De Katte, som mja-
ver saa meget, muser saa lidet. (35) — Mand faar at

37) vrinsker.

lade Folk snakke, Gæs kunne ikke. (35) — Naar Hanen vinder en liden Kamp, giver den et stort Skrald. (21) — Tidt nok galer Hanen uden Sejr. (20) — Gal ikke, før du er kommen ud af Ægget. (8) — Hønen med sin Kaglen røber sine egne Æg. (35) — Hønen mister tit et Æg, for hun ikke kan tie. (21) — Hønen kagler saa højt for et liden Egg. (35) — Der kommer lidet af ukaglet Hønerøv. (20) — Der-som Hønen ikke kaglede, vidste man ikke, hun havde gjort. (12) — Høner, som kagler meget, ligger faa Egg ud. (35) —

Efterlignelse:

Hesten staller gerne, hvor Vand er. (35) — Naar et Nød bisse, saa bisse de alle. (35) — Som Koe bisser fore, bisser Rimpling³⁸⁾ efter. (21) — Naar et Faar løber, saa løber de alle. (35) — Naar Faar løber til Vands, løber Spink³⁹⁾ med. (36) — Naar et Faar pisser, saa pisser de alle. (36) — De smaa Lam bræge, som de høre, æ Moder gjøre. (36) — Saa grynte Grise, som gammelt Svin for. (38) — Hvo sijn Hwndh stæcker⁴⁰⁾ oc rober meth, tha robæ alle Grandhe⁴¹⁾. (16) — Det er Hunde som Bikke⁴²⁾, og Bikke som Hund. (35) — Rakke bieffer efter, som Bikke glammer for. (20) — Naar en Hund tuder, saa tuder de alle. (35) — Hvor en Hund pisser, der pisser de alle. (36) — Det er Hundervis, at naar en Hund gjøe, saa gjøer de alle. (36) — Man skal ej bide den Hund, som bider. (20) — Naar en Gaas skriger, saa skrinker de alle. (36) —

Ungdom — Alderdom:

Ungt Føl og gammel Hest de drage ej tillige. (3) — Stille med de unge Heste, de gamle stiller sig selv. (36) — Ung Hest skal have gammel Rytter. (37) — Unge Stude gjør krumme Furre. (35) — Fulde Folk og nyfødte Kalve støder sig ikke. (4) — Der er lidt Ly under Lammehale. (36) — Unge Geder æder gierne Salt, men de gamle æder Salt og Sækken med. (19) — Unge Hunde haver skarpe Tænder. (35) — Naar man vil fange en Ræv, nytter det ikke at jage med unge Hunde. (37) — Har en en Hvalp, faar en sagt en Hund. (36). — Naar unge Høns skulle ligge, forderve de mange Egg. (35) — De bitte Kyvlinger gjør de bitte Æg. (36) —

Med gammel Hest kommer man til Bytte. (19) — Naar en gammel Hest kommer i Gang, er den ond at standse. (37) — Gamle Heste og unge Folk er gode at drive en Gaard op med. (4) — Gammelt Øg kan ogsaa blive gal. (13) — Gammel Oxe tramper tungt. (35) — De gamle Stude har de stive Horn. (8) — Jo ældre Oxe, jo beder i Plou-

38) ungt Kreatur. 39) de smaa. 40) hugger Halen af. 41) Bymænd.

42) Tævehund.

gen. (12) — Jo ældre Bonde, jo bedre Grund, jo ældre Faar, jo tykkere Uld. (37) — Gamle Sviin have haarde Tryner, gamle Stude haarde Horn. (2) — Naar den gamle Hund lader sig høre, maa mand see ud. (35) — Gamle Støvere gjør den bedste Jagt. (8) — Gammel Hund og Rakke leger ej længe til Takke. (35) — Hunden derfor bliver snart gammel, for han løber saa mangt et vildt Løb. (22) — Gamle Hunde kjender Lopper. (36). — Gamle Katte lakke og Mælk. (8) —

Fattigdom og Rigdom:

Mange Heste og Hunde gjør snart Herremanden til Bunde. (35) — For en Sko mister man tit en Hest. (34) — Det er ondt at tage Ko af koløs Mand. (33) — Har Fanden taget Faarene, kan han tage Bukken med. (37) — For mange Kvindfolk og for mange Svin det faar en Mand i Armod. (36) — Hunde æde tidt Jægeren op. (35) — Nød driver Hunden i Baand. (35) — Hunger lærer Katten at muuse. (35) — Mange Døttre og mange Høns gjør en arm Bonde. (36) —

Rigdom uden Forstand og en Hest uden Bidsel kand ej længe holde. (35) — Et Esel med Penge formaar meget. (35) — Rig Mands Datter og fattig Mands Okse faar ej Tid til at vokse. (37) — Har du Ko, har du Uro. (35) — Sparebøssen skal fyldes i Kjøkkenet og hældes ud i Kostalden. (37) — Studene gaar til Pengene og Hestene fra Pengene. (5) — Stude kan hjælpe en Mand paa Benene. (36) — Julekalve og Fastegris gjør Bonden rig og viis. (22) — Men Julegris og Fastekalv gjør Bonden arm og gal. (20) — Rig Mands Barn og fattig Mands Kalv vokser snart op. (35) — Rige Folks Døttre og fattige Folks Kalve bliver snart store. (35) — En graa Gaas er altid bedre end to Hvide⁴³). (19) — Hvor Duer er, fluer Duer til. (35) —

Held — Uheld:

Hvo, der lever af Ager og Fæ, lever vel, om hand ej selv bliver til Fæ. (35) — Dismere mand hader Geden, dismere trives hun. (35) — Jo større Svin jo større Lykke. (37) — Svinelykken sidder i Svineposen. (37) — Han trives som en Tormaaneds⁴⁴) Gris. (20) — Det er en stor Gris, for den slaar Krølle paa Halen. (20) —

For et Øje⁴⁵) mister Bonden sin Ko. (35) — Der hører Lykke til at drive Stude i hedt Vejr og sorte Svin i Mørke. (35) — Den, der har en laadden Hals, har en god Faarelykke. (15) — Der skal Held til at drive Kat fra sød Mælk. (35) —

Handel og Vandel:

Kjøb afrettet Hest, men ikke afrettet Brud. (36) —

43) $\frac{2}{3}$ Skilling. 44) Marts. 45) Terning.

Qvinde, Hest og Viin ere tre bedragelige Vare. (22) — Slet Heste Kiøb stakket Dagridt. (21) — Det er ej Heste-Bytte, du haver taget, du maa beholde. (22) — Giftermaal er intet Hestekiøb. (20) — Den, der har Grimen, faar ogsaa Hesten. (37) — Man kjøber ej en Hest, der har Lyde, for den kan faa flere. (35) — Man kjøber tidt Hors for mindre Føll. (19) — Den, der sælger Føl og Kalve, faar kun Pengene halve. (36) — Kjøb Kvæg, naar Hornene og Ørerne er lige lange. (37) — Man betaler ikke Oxen dyrere, fordi den er broget. (3) — Han skal gielde med Krop, som ej haver Koe. (10) — Den Stud er ej kjøbmandsgjev, som er krimelhornet, spitsrøvet, smaalivet og høj-manket. (35) — Hvo, som har Stien, faar vel ogsaa Soen. (13) — Hvo, som ej haffwer Grijs, skal bethalæ meth Krop. (16) — Der er mange, der tager Soen for Trugets Skyld. (37) — Det er ondt at købe Havre af Gaasen, Kjød af Katten og Pølse af Hunden. (35) — Man skal ikke sælge sine Høns paa en Regndag. (36) —

Men faa Steder finder man Forholdet mellem Menneskene og Husdyrene bedre skildret end i de Ordsprog og Mundheld, der omhandler Dyrenes Føde og Pleje, den Brug, man gjorde af dem, og det Udbytte, de ydede Menneskene, indtil Døden blev fælles Skæbne.

Føden:

Hesten kan ej drage ufored. (22) — Hestearbejde og Spurveføde passer ilde sammen. (3) — Bondens Øye fæder hans Hest oc Oxe best. (24) — Sviger du Hesten i Hækken, saa sviger han dig i Bækken. (18) — En grødfødt Mand, en høfødt Hest og halmfødt Qvæg kan vel komme i Bækken, men ikke vel deraf igien. (27) — Hesten, som pløjer for Havren, faar mindst af den. (35) — Hesten føder Vognen bedre, end Vognen føder Hesten. (18) — En Snaps i Kusken er saa god som en Skæppe Havre. (18) — Ladefogdens Hest og Kokkepigens Kjæreste lider ingen Mangel. (37) — En Kjæphest æder mere end ti Stangheste. (25) — Aprilsregn giver Sæden Grøde, Regn-Maj gi'er Hesteføde. (37) — Høe gaar, Emter traver, men Havre løber. (35) — Klæder skaber Folk, og Kjød skaber Heste. (8) — Man kan nøde Hesten til Vands, men ej til at drikke. (35) — Den Hest, der skal nødes til Vandet, drikker ikke meget. (3) — De Heste trives bedst, som maa række for at naa Krybben. (36) — Det er en ussel Hest, der ej kan tjene sit Foder. (35) — Naar Krybben er tom, bides Hestene. (8) — Hesten staar sig bedst ved egen Krybbe. (36) — Hesten maa gaa til Krybben. (5) —

Æslet bærer Havren til Hove, men Hesten fortærer den. (12) — Asenet vil hellere have Straa end Guld. (32) —

Oxen finder vel Vej til Krybben. (31) — Oxen brøler ej over Ædet. (35) — Fæ som Fold. (35) — Kabbelej og Hanekam fylder vel i Koens Vom. (35) — Tidsel er Koens Hvedestrud⁴⁶⁾. (35) — Hvad skal en Ko med Muskat, den æder jo Bygfoder. (38) — Mand skal have halvt Foer og Brødkorn igien ved Kyndelmesse. (35) — Koen gaar ikke længe i Smørmosen. (35) — Jo bedre Græsgang, jo grobere Øxen. (24) — Den sene Ko faar det daarlige Græs. (36) — Koen maa græsse, hvor man har Tøjret. (36) — Den første Ko haffuer ded første Græss. (24) — Mens Græsset groer, dør Koen. (19) — Naar Foderet er oppe, dør Koen. (15) — „I Aar har de god Grøde alle Steder“, sagde Manden, han satte sin Ko op paa Taget. (4) — Det er Sorg og halvt større Nød, Fæ uden Føde og Børn uden Brød. (37) — Naar Koen ikke har Hø, æder den Avner. (3) — Det forslaar saa meget, som en Ært i en Ko. (13) — Den bager Ko kommer og til By, men hun maa drikke det skidne Vand. (36) — Hvad kan det gjøre, hvad Føde Koen faar, naar hun lægger det i Grebningen. (36) — Klokkerens Ko tør græsse paa Kirkegaarden. (3) — Han vil gjerne føre Fæ i Korn. (22) — Elsk dine Stude som dig selv. (36) — Barn skal haffwe Driche som Falk, Hwgg som Asen, Fødhe som Nødh oc Kledher som Wædher. (16) —

Faar og Køer gjør Bonden kornløs. (37) —

Grisen er gjerne, der han faer vel. (22) — Giv Gris, naar den grynter, og Barn, naar det græder, saa faar du fager Gris og fult Barn. (35) — Det er ikke borte, man giver sin Gris. (18) — „Det kommer igien“, sagde Manden, han gav sin So Flæsk. (8) — Immer drømmer So om Mask. (5) — „Feder det ikke, saa fylder det“, sagde Manden, han gav sin So Hø. (13) — Do er lisaa nudens⁴⁷⁾ som æ Smeds Gris, den vil et ed Hy. (4) — „Alle Baade hjælpe“, sagde Soen, hun greb en Myg. (34) — En So finder saa snart et Agern, som en Galt. (22) — Ee drømmer Soo om Draff, Och Kærlingh om sijn Krogstaff. (16) — Svin faar ikke ondt af Drav. (34) — Mange Svin giør Dranken tynd. (19) — Man skal ikke vænne Svin til Byg, saa vil de ikke æde Havre. (36) — Man kan give Grise Rug saa længe, at man hverken har Rug eller Grise. (36) — Den fulde So vorder⁴⁸⁾ ikke, hvor den sultne grynte. (26) — Naar Hoen⁴⁹⁾ er tom, bides Svinene. (35) — Alle Svin er ikke ens at fede paa. (36) — Det Svin, der skal nødes i Skoven, æder ikke mange Olden. (36) — De smuskede Svin æde Masketen op, den Stund de galne løbe oc huege⁵⁰⁾ vden omkring Truet. (24) — Det duer til intet at forgyalde sit Svinetrug. (37) —

Hunden er sagt Beens Værd. (35) — Sielden gøe Hund af Beens

46) Hvedekage. 47) kræsen. 48) aner. 49) Truet. 50) skrige.

Hug. (22) — En god Hund skal have et godt Been. (37) — Hunden har Klæderne og gaar om Føden. (36) — En ond Hund kan stilles med et Stykke Brød. (22) — Hunden holder mere af Been end af Edelsteen. (22) — Naar Hunden først har Benet mellem Tænderne, løfter han Rumpen i Vejret og kiender ingen. (12) — Hwndhe ædhe gierne anden Mandtz Ærendhe opp. (16) — Vore egne Hunde skulde

„Naar Hunden først har Benet mellem Tænderne, løfter han Rumpen i Vejret og kiender ingen.“

gnave vore egne Been. (19) — Hwndhen løber om Brødhet, oc Haren om Liffweth. (16) — Jo flere Hunde, jo værre labe de Saad⁵¹). (8) — Det er ikke godt at gjemme Pølse i Hundehus. (36) — Lad Hwndh til Honings True, tha springher han i meth baadhe Been. (16) — Han holder Ord, som Hunden Fasten. (35) — Paa Skoremmer lærer Hund at æde Leir⁵²) (24) — Gartnerens Hund vil selv ej æde Kaalen og kan ej lide, at andre tage en Stok deraf. (12) — En finder ikke gjerne Brød i Hundelejr. (36) — De gaar gaat no, aa alting ær i si Es, aa æ Hund ær i æ Dovrergryd. (4) — Det Brød er forlaaret, som gives fremmede Hunde og Folk. (22) — De Hunde, som løber med hver, vil ingen gjerne føde. (35) — Giff ey Hwndh, mæn Halen røres. (16) — Man skal ikke give Hunden saa meget Brød, som hans Rumppe logrer efter. (12) — Man kaste intet Flesk for Hundene, uden hvor Giækkene spise. (12) — En kan ogsaa faa Hund til at æde Saarrekru⁵³). (36) — Hunden er hjemme rigest. (35) — Saa længe, man er Hund, maa man gnave Ben. (36) — A vil itt vær Hund for en

51) Suppe. 52) Læder. 53) Surkaal (E. Tang Kristensen siger, det betyder vilde Skovæbler)

Bijn aa knav. (7) — Hvo som eij fødher Hwndh eller Kat, han fødher værre Wæt⁵⁴). (16) —

Katten wil wæl haffue Fisker, men han will eij vædhe Kloen. (16) — Mus og Mælk er Katteføde. (38) — Gammel Kat laber och Mælk. (16) — Katten er aldrig saa hungrig, at den æder heed Kaal. (12) —

En Gaas drikker saa meget som en Gase. (19) — Den Gaas, som løber bagest, finder ogsaa en Vippe. (36) —

Hver Høne skraber for sit Næb. (35) — Saa lever Hønen af sit Skrab, som Løven af sit Rov. (35) — Nærganghen Hønæ faar ænthen Knæp⁵⁵) eller Korn. (16) — Blind Høne finder ogsaa et Korn. (32) — Hanen fødes bedst paa sin egen Mødding. (35) —

Blind Due finder og Hvedekorn. (35) —

Tag saa Honnigh, at Bijæn haffwe Nærindh. (16) — Saa fødes Bier som Bjørne, men af ulige Bid. (8) —

Fed — mager:

Han scal fødhe maver Hæsh, eij haffwer fedher. (16) — Man kan klappe en Hest fed. (36) — Fede Heste gjør Bonden mager. (36) — Fattig Mand skal ej have fager Kone eller feed Hest. (35) — Af Jenbol⁵⁶) giver det tombet Folk og fedt Fæ. (36) — Feeth Swijn ær snarth Sagh giffweth. (16) — Det er nemt at finde Sag med fed So. (5) — Bly Hund bliver sjelden fed. (37) — Den Høne, der sidder Hanen næst, er altid fedest. (20) — Fede Høns gjør faa Æg. (8) —

Fluerne sætter sig helst paa de magreste Heste. (12) — Engang opslugte de magre Køer de fede, men nu er det omvendt. (3) — Marts tager Koen ved Halen⁵⁷). (3) — Han scal til Halen, som Koen ejer. (16) — En mager Kalv vil gierne patte hver Ko. (12) — Mager Kalv glemmer at springe. (22) — Det magre Faar suer Lammene bedst. (12) — Sultne Svin roder mest. (35) — Han staar til Beens, som en maver So i Frost. (32) — Hunger driver Hunden i Baand og lærer Katten at muse. (35) — Jo federe Loppe desto magrere Hund. (3) — Hvor Hunden er mager, og Katten er krank, i Skabet ligger døde Muus, der holdes kun slet Huus. (35) — Lange Nætter gjør magre Høns. (35) —

Pleje:

Hævd⁵⁸) gjør Hest, og Sorg gjør Kerling. (35) — Hævd holder Hest i Værd og ikke høje Stalde. (26) — God Røgt er Hestens halve Foder. (8) — Hævd gjør Hest, aa Haad gjør sjitta Konna. (36) — Den Hest, som føder Huset, tit under Fisker dør af Slid og Sult.

54) Væsener. 55) Slag. 56) Enebo? 57) Om Efteraaret maatte man ofte rejse Køerne paa Grund af Sult. 58) Pleje.

(36) — Der skal megen Strøelse til en hvid Hest. (36) — Smedens Hest og Skomagerens Kone har de daarligste Sko. (8) —

Den, der ikke vil røgte sit eget Kvæg, kommer til at muge for andres. (15) — Har du Ko, saa har du Uro. (3) — Bædre ær een Koo meth Roo, æn syw meth Vroo. (16) — Hvo, sam har to Køer, skal give den ene, at han kan beholde den anden i Fred. (3) — Faa Køer liden Møje. (3) — Der er altid noget at see efter for den, der har Ko, der er mere for den, der har to. (36) — Man maa ledthe Oxen til Wandh, man kan ey nøde hannum at driche. (16) — Fremmed Oxe længes efter in egen Baas. (36) — Ubaaset Stud har godt ved at slikke sig. (36) —

Tag Vare paa dine Faar. (11) — Bonden skal flytte Faarene, mens Duggen er paa Græsset om Morgen. (36) — Man kan saa klede en Buk, at han er saa god som en Hest. (22) —

Der er mere Oppassen ved et Svin end ved en Præst. (36) — Saa længe Verden staar, har Tiggere Luus og Hunde Lopper. (3) — Jo biskere Hund, jo flere Lopper. (3) — Hvem, der gaar til Sengs med Hunde, staar op med Lopper. (12) —

Opdragelse — Tugt:

Det er de gamle Heste, der tæmmer de unge Foler. (19) —

Hvo, som lader Hesten Tøilen, kastes af Sadelen. (3) — Snublende Hest maa holdes i Tøjlen. (22) — Den sikreste Hest kan snuble. (2) — Tit løber Hesten og lader sig ej styre af Kudsken. (22) — Hesten beredes til Slagets Dag, men Frelsen kommer fra Herren (Salomons Ordsp.) (6) — Bidsel og Spore gjør en god Hest. (35) — Hest uden Bidsel og Barn uden Rijs gjør intet godt. (35) — Styr Hest med Bidsel og ond Kone med Kiep. (35) — Den Hest, der ikke vil gaa i Grime, er man nødt til at lægge Bidsel paa. (36) — Stang kiender⁵⁹⁾ Hest at drage, og Staveren Stodmæren. (19) — Han raader for Hesten, som rider ham. (10) — Kommer man over Hesten, kommer man vel ogsaa over Sadelen. (37) — Ther hører alth mære tijl Hæsth æn sijæ Hoo. (16) — Man bruger Sporer til onde og gode Heste. (22) — Der vil hart Bid til en stivmundet Hest. (22) — Hart Bid gjør Hesten ikke bedre. (35) — Der skal en stærk Svøbe til uvillige Heste. (36) Sporen lærer Hesten at trave. (3) — Naar man ikke tør slaae Hesten, saa slaar man paa Sadlen. (3) — Man slaar paa Vognen og mener Hesten. (23) — Heste, Hunde og Mænd er til at ave; men Køer, Søer og Kvindfolk er der ikke noget at gøre ved. (36) — Det er undertiden den bedste Plag, der slider Grimen i Stykker og ikke vil

59) lærer.

lade sig tæmme. (12) — Godt er det at gaae, naar man leder Hesten ved Bidselet. (22) — For en blind Hest er et Vink lige saa godt som et Nik. (37) —

Koen vil icke saa offuer Broen, wi faa at driffue sact paa. (24) — Det Kvæg er let at gienne til Byes, som selv bisser for. (22) — Ord binder Manden og Hampereb Oxen. (26) — En Ko, en Kat og en Kvinde er ikke lette at tvinge. (36) —

Naar Hyrden er borte, spredes Faarene. (35) —

Der skal Aag til uvane Svin. (20) — En kan vænne en So til sin Dør med en Haandfuld, men ikke vænne den fra med en hel Skæppefuld. (36) — Galt maa gjælde, hvad Ornen brød. (30) — Gris maa gælde det, gamle So haver brudt. (37) —

Holder man ikke Kieppen til, agter Hunden intet Bud. (10) — Man skal ej kaste Steen efter den Hund, der ligger stille. (3) — Der er Stav for bidsk Hund. (29) — Det er ikke nemt at lære gammel Hund Kunster. (36) — En kan opdrage en Hundehvalp saadan, at man selv bliver bidt af den. (36) — Der vil en haard Knippel til en ond Hund. (37) — Det hjælper ikke at klage for Hunden, at Bikke⁶⁰) bed. (35) — Var Bonden ikke bunden, var han værre end Hunden. (10) — Kommer man over Hunden, kommer man vel ogsaa over Halen. (18) — Siællen gæller Hwund aff Beens Hwgh. (16) — Hungrige Hunde og tørstige Heste passer ej om Hugg. (35) —

Ondt er det at vogte den Høne, der borte vil værpe. (35) —

Vaner og Unoder:

Hvad gør Hæst i Agher vdhen bijdher aff Ax.oc møgher i Stwben. (16) — Den Hest, som faar mest Havre, er mest villig til at slaa af. (22) — Bedre at ride Æsel, som bærer let, som en modig Hest, som har Vane at slaa af. (12) — Føllet slaa tidt Moderen. (3) — Ont ær at wænyæ thet Swijn aff Wong, som i ær want. (16) — Ondt er det at vænne Hunde af Kjøken, som er vant deri. (35) — Den Hund, som er vant i Kjøkenet, kierer sig ej meget om Jagten. (21) —

Med stædig Hest kommer mand ej fort. (35) — Paa en sky Hest maa ingen Trompeter ride. (12) — Stiv og stædig som en Karriolhest. (5) — Det er en ond Hest, der gaar tilbage og ej frem, naar den stikkes med Sporen. (22) — Wochtee tegh, at Hæsthen slaar ey tegh. (16) — Det nytter ikke, at Koen malker godt, naar den spilder Mælken. (25) — Man skal ej gaa imellem de Okser, der stanges. (37) — Kullet Oxe vil først til at stange. (24) — Kullet Ko fik ej Horn,

60) Hunhund.

at hun ikke skulde stange. (19) — Det er meget tienligt, at en ond Koe har korte Horn. (12) — Den ildvorne Ko har Vorherre atlid gjort kremmelhornet. (13) — Den Oxe, som støder, maa man stække paa Hornene. (12) — Sjælden er en Hjord uden broget Nød. (37) — Ingen Ko heder broget, uden hun haver en Plet. (18) — Der er flere brogede Køer end Præstens. (18) — Det er en sølle Ko, der bejser aldrig, men det er en lige saa sølle, der bejser altid. (36) — Han glor som en Stud paa en rødmalet Port. (18) — Det er en slem So, der æder sine Grise. (3) — Gold So var aldrig Grise god. (19) — Griseso er ej fremmed Gris god. (20) — Somme Svin ville ikke i Marken, og somme ville aldrig hjem. (35) — En So med et Aag, en Hund med en Klap, en Tyvr med en Fiell for Panden og en Kone med et blaåt Øje bærer Mærke for deres Udyd. (35) — Af Læp⁶¹) bliver Hund lederaadig⁶²). (11) — Det er en slem Hund, der bider med Halen. (3) — Det er ingen god Hund, der løber efter ethvert Vildt. (37) — Saa bekjendt som en broget Hund. (3) — Ven en Kat er finest, saa vil den krasse. (36) — Naar vi stryger Katten, saa vender han os Ryggen. (36) —

Brug:

Kjør i Dag, saa du kan kjøre i Morgen igien. (36) — Naar du giver Hesten Sporen, saa giv ham ogsaa Tøjlen. (21) — Huo mag-som rider, hannem kaster Hesten ikke af. (24) — Man kommer ej langt med to trætte Øg. (35) — Morgentræt Hest gjør aldrig god Aftenrejse. (20) — Villig Hest skal mand ej sporhugge. (35) — Villig Hest skal man taalig køre. (8) — Villig Hest skal mand ej for-drive. (35) — Man kører bedre med Havren end med Pisken. (8) — Man tager Hesten ved Tømmen, Manden ved Ordet. (3) — Man lægger vel Bidsel paa Hesten, men ikke paa Rytteren. (3) — Man-gen rider Hesten graa/ hand acter lenger, end hand kand naa. (24) — Vognen faar at gaae, hvor Hesten drager den. (10) — Den Vogn kjører ilde, som drages af blinde Heste. (37) — Jo fyrigere Hesten er, jo kortere Milen bliver. (21) — Mæsket Hors duer ej til Strids-hingst. (37) — Bedre er Enebarn end Enehest. (18) — Hvo, der spi-ser sit Brød ene, maa ogsaa sadle sin Hest ene. (3) —

Naar Asenet kommer til Slottet, da er der noget at bære. (20) — Asenet kommer ikke til Hove uden for at bære Sækken. (37) — Det er for bedre at drive Æselet end selv at bære Sækken. (35) —

Ee hwiles Oxe mæn andhen aaghes. (16) — Han kommer och fræm meth Øxne Wogn agher. (16) — Den kommer og frem, som

61) Skindlap. 62) æder Læder.

kiører med Stude. (19) — Du skal ikke binde Munden paa den Oxe, som tærsker (5. Mos. XXV, 4). (6) — Mand pløjer med de Oxer, mand har. (35) — Koen drager af Bugen, og Hesten af Ryggen. (25) — Vlige Øxen drager aldrig vel Harffue. (24) — Hvo pløjer med Stude og høster med Giede, hans Avling staar længe ud. (22) — Willigh Oxe scal man ey altijdh køræ. (16) — En kommer then Dag, Koon thor sijn Hale vedh. (16) — Koen ved ikke, hvad Nytte hun har af sin Hale, før hun har mistet den. (12) — En Stud kan løbe paa fire Fødder som en Hjort, men ej saa hurtig. (3) —

Ont ær at driffwe soort Swijn i Mørkhæ ower sweednæ Hedhe. (16) — Det er ikke enhver, der ved at tage den rette So ved Øret. (3)

Hvo, der Ulv vil jage, tager Hunden til Hjælp. (37) — Alle Hunde bide efter Ræven. (3) — Den, der holder Hund, behøver ikke selv at gjøe. (3) — Det er en sen Død at malke en Hund. (36) —

Hvo, der jager med Katte, fanger Muus. (19) — Det bliver vel Dag, om ej Hanen galer. (35) —

Misbrug:

Hors undgjælde tit, at Kjøresvend er vred. (25) — Det er Synd at ride en villig Hest til Skamme. (36) — En andens Hest og egen Svøbe kan meget taale. (19) — Naar Hesten er i stærkest Trav, skal Rytteren just vogte sig, at den ikke snubler. (36) — En træt Hest træder haardt. (36) —

Man maa ikke malke Koen saa længe, til der kommer Blod i Span- den. (12) — Suger Kalven Koen for haardt, saa støder hun ham med Foden bort. (22) —

Unytte:

Hart er wfød Hest at binde ved Krybbe. (29) — Thet ær daarligt at baasæ fore wfødth Fææ. (16) — For wgiort Gierning bøder mand wfød Fæ. (24) — Gode Love, som ej holdes, er som Koen, der malker vel, men spilder Mælken. (35) — Gesvindighed som en Ko paa en Vindeltrappe. (35) — En malker Bukken, en anden holder et Sold under. (22) — Kaste icke Rosen for Suin atlucte til. (24) — Det nytter ikke at hænge Perler om Soens Hals. (36) — Man skal ey kasthe dyrebar Stheen fore Swijn. (16) — So kand ilde med Sele/ oc Ko med Kraffuekaabe. (24) — Hvad skal en So med en Sadel, hun kand ej ride i Stigbøjle. (35) — Det har en Art, at Soen slikker sig. (35) — Giver ej Hunde det Hellige, kaster ej Perler for Svin (Matth. 7, 6). (6) — Ilde giemmer man Pølse i Hundehus. (20) — Den, der vil købe Pølse af Hunden, maa give ham Flesk igien. (19) — Hunden bliver ej løs, om han end bider i Lænken. (33) — Den, der kjø-

ber Katten i Sækken, kan ikke forlange, den skal fange Mus. (36)
— Det duer til intet at giøre Sko til Gæs. (35) —

Nytte — Udbytte:

Jeg wurdher⁶³) ey hwort Koon gaar, faar ieg Melcken. (16) — Ko giffwer ey Melck, men Kone wil. (16) — Man maa malke Koen, saa den ikke bliver gold. (20) — Krammed Yver malker best. (35) — En Nar vil malke Koen paa Hornene. (12) — Koen malker gennem Tanden. (35) — Koen malker og ej Oksen. (19) — Swarth Koo giffwer hwidh Mælk. (16) — I de store Yvere er ofte lidt Mælk. (35) — Koen malker ej mer, fordi Bøtten er stor. (37) — Man skal malke Koen saa længe, man kan have godt af den. (20) — Man maa malke Koen, men ej slaa hende for Panden. (35) — Den, der føder æ Ko, faar tit mindst af æ Mælk. (36) — Bedre at æde Mælken end Koen. (22) — Det er alt godt, hvad af Koen kommer. (37) — Det er ikke alt Smør og Mælk, som kommer af Koen. (12) — En langhaaret Ko og en korthaaret Hest de tjener en Bonde bedst. (36) — Bedre en Ret grønne Urter, naar der er Kjærlighed hos, end en fed Okse med Had. (37) — Man kan ikke forlange mere af en Stud end et Brøl. (37) —

Faaret bær ej Ulden for sig selv. (35) — Man skal klippe Faarene, men ej flaa dem. (8) — Hvo, som tager Ulden, bør at lade Faaret have Skindet. (35) — Faaret klippes og ej Hesten. (19) — Hvo, som haver faa Faar, hand klipper dem dis oftere og forderver dem dis snarere. (35) — Klipper mand Faarene i Utide, bliver de syge eller døe deraf. (35) — Naar Faarene ville hverken give Mælk eller Uld, forderves Hyrden og Faarene med hannem. (35) — Naar Tidselen ryger, er Faaremælken god. (35) — Faaret har en Guldfod, hvor det staar og gaar. (35) — Naar Faaret vipper over Møghoben, saa kipper⁶⁴) det op. (22) —

Skal Geden give Mælk, saa klap Yveret. (22) —

Skytten har lidet, naar Hunden æder Vildtet. (37) — Naar du holder Hund, skal du ikke selv gjø. (18) —

Kath tiæn sijn Fruwæ, oc Hundhen sijn Herre. (16) — Det er lige saa gode Katte, der forjage som fange Muusene. (35) — Dend gemmer til Katten, som gemmer til Natten. (35) —

Dend Hønen føder bør og have Ægget. (35) — Det er en slem Høne, der gjør Æg uden Gaards. (35) — Er det min Høne, er det ogsaa mine Æg. (36) — Bedre Ægget i Dag end Hønen i Morgen. (12) — En sort Høne gjør et hvidt Æg. (35) — Naar Hønen har

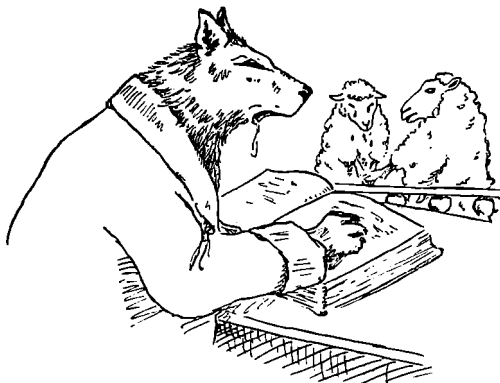
63) ænser. 64) slaar af paa Mælken.

skrabet, ser hun til Kloen. (35) — En god Hane og Tjener er ej længe som. (35) —

Bier er godt Kvæg dog ondt at forvare. (35) — Een Bi er bedre end en Sværm Fluier. (35) — En Bi er liden iblandt Fuglene, og dens Frugt den fornemste blandt de søde Ting. (32) — En Bi kan samle Honning endog fra sumpigt Sted. (21) — Bier har vel Brod, men ogsaa Honning. (8) — Honning er sød, men Bierne stinge. (35) — Hvo Honning vil slikke maa ej ræddes for Bier. (20) —

Husdyr og Rovdyr:

Den, der haver Oxs Styrke, fattes ofte Rævens Snildhed. (21) — Studen kan blive bange, naar den bydes til Løvens Maaltid. (21) — Selve riffwes Ulve, naar de haffwe ei Kalve. (16) — Ulvens Død er Kvægets Liv. (8) —

„Gud bedre Faarene, naar Ulven er Dommer.“

Gud bedre Faarene, naar Ulven er Dommer. (10) — Wlff tagher oc aff taldthe Faar. (16) — Man skal ikke lukke Ulv i Faaresti. (36) — Naar man ej vogter Faarene, tager Ulven dem. (36) — Sæt ikke Ræven til at passe Faar eller vogte Gæs. (36) — Naar Ulven er Hyrde, gælder det ikke længere om Faarenes Uld men Skind. (35) — Naar Ulven vil, da gjør Faaret Uret, enten det staar oven eller neden Bækken. (35) — Ulvens Død er Faarenes Liv. (35) — Alt for dri- stige Faar ædes af Ulven. (3) — Det Faar, der løber paa egen Haand, bliver gierne til Ulvens Deel. (22) — Faaret mister sit Skind, naar det vil vække Ulven. (37) — Man lader sig hellere bide af Ulv end Faar. (22) — „Skiller sig af med de bidske Hunde“, sagde Ulven til Faarene. (33) — Det Lam, som er bagest, er helst for Ulven. (21) — Man tager ikke en Ulv og gjør et Lam af. (35) —

Den, der staar Fadder til Ulve, maa have en Hund under Kappen.

(12) — Til Ulvekjød hører Hundetand. (21) — Naar Hunden er stille, bliver Ulven dristig. (35) — Der skal en bidsk Hund til en graadig Ulv. (37) — Ulven priser ej Hunden. (35) — Bjørn bedes med rasker Hund og ej med flyvende Fugl. (29) —

Giæs bider ikke gierne Ræve. (21) — Tag Gæssene vare, naar Ræven prædiker. (3) — Naar Reven prædiker for Gaasen, staar hendes Hals i Vove. (35) — Naar Ræven slikker sin Fod, maa Bonden tage sine Gjæs i Vare. (38) —

Hvor der findes Duer, vil der gierne findes Høge. (21) —

Sygdom — Lægedom:

Skabbet Hest taaler ingen Skrabe. (35) — Hvor der er to skabede Øg paa en Mark, der findes de vel. (35) — Det er snart til, at Skabbet kand bløde. (35) — Lejet Hyrde gjør syge Faar. (22) — Eeth skabeth Faar gaar gjerne meth eet andet. (16) — Et skabet Faar kan smitte den hele Flok. (31) — Et surt Øje og et skabet Faar gjør flere. (36) — Onde Qvinder og skabbet Faar fattes ej, men Verden staar. (35) — Det er godt alt, hvad Gud har skabt, undtagen en tintet So og en ond Kvinde. (36) — En tintet So og en skurvet Orne kand best sammen. (35) — Der er aldrig saa tintet en So, der er jo lige saa tintet en Orne. (36) — „Han bliver saamænd aldrig til Menneske mere“, sagde Manden om sin syge Gris. (4) — Hønen er ikke borte, fordi den har Pip. (36) — Dend Fugl siuger er henger gierne med Vinjerne. (35) —

Thw scalt giffwe soort⁶⁵⁾ Hæsth Salth oc icke Oliæ. (16) — Blind Hest behøver en Talsmand. (22) — Skident Vand er godt nok til syge Svin. (36) — Der er Lægedom i Hundetunge. (8) — En god Hundetunge er bedre end it ont Menniskes Tunge. (24) — Man maa ofte som Hunden heele sin egen Skade. (10) — Den Hund, som gierne bider, maa tit lade Haar til Skaden. (22) — Hundesaar læges med Hundehaar. (35) — Det bekommer ham som Græsset Hunden. (3) — Den ene Hund lysker den anden. (3) —

Døden:

Det er ikke for det gode, naar man lægger Hesten i Vognen. (8) — Thet staar ey tiyl Hwndhe at Horss døø. (16) — Mens Græsset groer, dør Horse Moer. (8) — „Det faar at gaa“, sagde Manden om det døde Føl. (5) —

Høet oppe, Koen død. (21) — Thet ær ey for gode, at Oxe kommer i Wogen. (16) — Det er ikke for Koens Bedste, naar hun kom-

65) saaret.

mer op at age. (35) — Bedræ ær Koon at bijssæ fore Brems æn fore Kloffvæ⁶⁶). (16) — Wee ær Koen then Dag, hwn scal løbee fore Spijwdh. (16) — Qvegr⁶⁷) Mand faaer vel Ko, men Døder faaer aldrig Liv. (35) — Døer du, saa begraver man dig i Huden, det ingen Bonde gør ved sin Ko. (22) — Jernquæg⁶⁸) døer ikke. (3) — Kalven dø saasnart som Koen. (35) — Den fattiges Kalv og den riges Barn skal snarest døe. (38) — Hvo, der slagter sin Kalv, behøver ikke at fede Oksen. (37) —

Faarene slipper tidt fra Ulven, men ikke fra Slagteren. (8) — Hjordens Nød er Faarenes Død. (35) — „De er bedst farne, som kommer først“, sagde Manden, han slæbte sine Faar i Leergraven. (34) — Saa manghe sælies Faarskindh som Lamskindh. (16) —

Soen døer ikke af et skident Trug. (36) —

Død Hund biæffer ikke. (36) — Død Hund bider ingen. (22) — Mange Hunde er Harens Død. (19) — Levende Hund er bedre end død Løve. (35) — En levende Hund er mere at frygte for end en død Løve. (12) —

Kattens Liv er Musenes Død. (19) — Havde Katten Vinger, da maatte alle Spurre døe. (35) —

Den Gaas er alt død, der gjorde de store Æg. (35) — Den Gaas, Hovedet er af, kækker aldrig mere. (8) — Gaasen gaar saa længe til Gilde, at den gaar halsløs hjem. (8) —

Det er ikke altid af Glæde, at Hønen kvæder. (35) — Duen maa bøde, at Ravnen stjal frit. (35) —

Silkeormen i sit eget Spind spinder sig sin egen Død. (21) —

Fæ dø, Frender dø, selv dør man engang — eet jeg veed, som aldrig dør: Dom over hver en død (Hávamál).

Der var engang en Dreng, der fandt nogle Potteskaar i en Grusbunke, skønne ornamenterede Potteskaar dannet for Aartusinder siden af en ukendt Mester. Paa Barnevis søgte Drengen at stille dem sammen, finde Formen og klinke Skaarene til den Krukke, de fordum var. Men Ve voldte Værket, og Haab og Mismod vekslede, thi Evnen var ringere og Arbejdet vanskeligere end ventet, og blev Krukken derfor aldrig saa skøn, som den var tænkt, ja, saa er Skylden jo ikke Pottemagerens, men Klinkerens.

66) Kølle. 67) frisk. 68) Kvæg, som Degnen i Sognet fik tildelt fra Herskabet, ogsaa kaldet „udødeligt Kvæg“.

Benyttet Litteratur:

1. Balling, Chr.: Ordsproglærdom. Kjøbenhavn 1877.
2. Bernhard, G. J.: Danske Ordsprog-Almanak. Kjøbenhavn 1832.
3. Bresemann, Fr.: Danske Ordsprog og Mundheld. Kjøbenhavn 1843.
4. Ditlevsen, S.: Danske Ordsprog, især fra Thy. Købehavn 1912.
5. Fenger, J. F.: Danske Ordsprog og Mundheld. (For Litteratur og Kritik, VI, 1848).
6. Fenger, P. A.: Ordsprog. Kjøbenhavn 1852.
8. Grundtvig, N. S. F.: Danske Ordsprog og Mundheld. Kjøbenhavn 1845.
9. Grundtvig, Svend: Gamle danske Minder. Kjøbenhavn 1857.
10. Hedegaard, C. D.: Ordquæder. Kjøbenhavn 1776.
11. Hegelund: A. B. C. af Bibelske Ordsprock. København 1627.
12. Iris og Hebe (fra et gl. Manuskript, meddelt af Lundbye). 1796.
13. Kamp, Jens: Ordsprog og Mundheld (i Nordisk Maanedsskrift). 1882.
14. Kattrup, Joachim: Fordum Folkeliv paa Mols. (Saml. til Jydsk Hist. og Topografi, 3. Række, I. København. 1896—98).
13. Kamp, Jens: Ordsprog og mundheld (i Nordisk maanedsskrift). 1882.
16. Laale, Peder: Ordsprog, 1506.
17. Lade, Ole: Phrasis Rariores nec non elegantiores Lepidissimi ac Litteratissimi (uden Aarstal, men efter 1729).
18. Mau, E.: Dansk Ordsprogs Skat, København 1879.
19. Molbech, C.: Danske Ordsprog, Kjøbenhavn 1850.
20. Moth, Math.: Gl. kgl. Samling, 771 og 772.
21. Mønske Mundheld. Kjøbenhavn 1735.
22. Ord-Bog over danske Ordsprog paa Fransk oversatte. København 1757.
23. Ordsprogs-Bog til Brug ved Undervisningen i Hjemmet og Skolen. Kjøbenhavn 1849.
23. Ordsprogs-Bog til Brug ved Undervisningen i Hjemmet og Skolen. Kjøbenh. 1849.
24. Pouch, L. Jensen: Problemata et Proverbia moralia. København 1624.
25. Rasmussen, H. V.: Danske Ordsprog. Kjøbenhavn 1876.
26. Rostgaard Samling 218 (4to) (Salmedigteren Hans Thomisøns Ordsprogssamling, cr. 1560—1570).
27. Rostgaard 162 (Fol.) et 92 Sider stort Hskr. Ordsprogene ordnet alfabetisk.
28. Rostgaard 48 (8vo). Paa første Blad staar „Om Ordsprog“. 129 Sider.
29. Saxo: Den danske Krønike af Latinen øffuerseet oc forbedret aff A. S. Vedel. Anno MDLXXV.
30. Skaaning Hans: Liber Petri Laglandici. Prentet 1713.
31. Sludder-Posen. Kjøbenhavn 1854.
32. Smidth, J. H.: Danske Ordsprog og Talemaader. 1822.
33. Sneedorf-Birch, Fr.: Dansk Ordfojningslære i Exempler. Kjøbenhavn 1836.
34. — : 350 skjæmtsomme Ordsprog. Odense 1858.
35. Syv, P. P.: Almindelige Ordsprog om korte Lærdomme, I og II, 1682—1688.
36. Tang Kristensen, Evald: Danske Ordsprog og Mundheld. København 1890.
37. Thomsen, Emil: 3400 Ordsprog, Talemaader og Skjemtesprog fra Vuggen til Graven. København 1919.
38. Videnskabskabernes Selskabs Ordbog. København 1793—1863.

Veterinære Mindeblade fra Ringkøbing Amt.

AF OVERDYRLÆGE FREDERIK ELVINGE, HOLSTEBRO.

J Ringkøbing Amts frugtbareste Egne, som jo navnlig er Kystegnene mod Nord og Vest, samt en stor Del af Hjerm Herred, har der i den historiske Tid været udmærkede Betingelser for Husdyrbrug. Fra gammel Tid har Heste fra Lemvigegnen — fra Skodborg-Vandfuld Herreder og til Dels ogsaa fra Ulfborg-Hind Herred — været bekendt for deres Førhed og Styrke. De samme Egne har ogsaa i deres bedste Dele været meget kvægrige. Enge og Grønninger gav gode Betingelser for Kvægets Ernæring, og de gamle Herregaarde langs Vestkysten og Limfjordskysten (*Landting, Volstrup, Kvistrup, Ausumgaard, Gudumkloster, Kappel, Kongensgaard, Rammegaard, Bækmark, Rysensteen, Bøvling Slot, Vosborg, Søgaard, Lundenæs* og de nyere som *Pallisbjerg, Udstrup* m. fl.) havde mange Stude paa Stald og Foder. I Studehandelens Glansperiode i det 16. Aarhundrede, var der fulde Stalde paa disse gamle Herregaarde, og det er da ogsaa i Egnene her omkring, at man først kan finde Vidnesbyrd om veterinær Virksomhed, idet det forholdsvis betydelige Husdyrbrug naturligt medførte, at der var Brug for Folk til at behandle syge Husdyr og til at kastrere de sunde.

Før Enevældens Tid i 1660 havde Kronen — Kongen — betydelige Godser, som blev givet som Len til lokale kongelige Embedsmænd — Lensmændene —, der var som en Slags selvstyrende Amtmænd med Indtægter af Lensgodset. Ringkøbing Amt hørte under Bøvling Len og Lundenæs Len, og Lensmændene i Amtet boede paa disse to saakaldte Slotte, der dog ikke i Udseende havde noget Præg af det, vi nu tænker paa, naar vi taler om et Slot. Da nu Stude- og til Dels ogsaa Hesteavl tog et stort Opsving (omkring 1530), blev der Brug for fast-

ansatte Folk til at foretage Kastrationer paa disse Husdyr paa Kongens Len og Gods. Man kaldte dem Svinesnidere, da Svineavlens, takket være de store Oldenskovs andet Steds i Landet, havde ikke ringe Betydning. Allerede i 1596 blev der ansat en kongelig Svinesnider her paa Danmarks Vestkyst. Han hed *Peder Orloff*, og hans Distrikt gik ogsaa ind i Ringkøbing Amt. *Klastrup* har udførligt omtalt ham i *Maanedsskrift for Dyr læger* 1928. — Han døde i 1632, men hans Efterkommere blev senere ved at have Bestillingen og Bestallingen som kongelige Svinesnidere og kaldtes sene Hesteskærere eller Hestegildere.

Efter Enevældens Indførelse blev de privilegerede Hesteskærere udnævnt af Amtmændene. I 1732 blev den første privilegerede Hesteskærer udnævnt for Lundenæs og Bøvling Amter, d. v. s. det nuværende Ringkøbing Amt. Han var Sønnensøn af den gamle *Peder Orloff* og hed *Niels Pedersen Orloff* og praktiserede sammen med sin Broder *Hans Pedersen Orloff*. Her i disse noget afsides Egne har der til alle Tider været mange „Fuskere“ — Kvaksalvere — i saavel Læge- som Dyr lægegerningen, og det var der ogsaa paa den Tid.

Sammen med Bestillingen som Hesteskærere, kurerede de ogsaa paa syge Dyr og Mennesker, og det er ret ejendommeligt, at der paa Orloffernes Gaard, *Ormsloft*, i *Rindom* var ligesom en hel Central for Hesteskæreri, Udbødning, Behandling af Menneske- og Husdyrsygdomme. Det var altsaa en hel Kvaksalverrede, kan man godt sige, og det er let at forstaa, at der ikke kunde leve eksaminerede Dyr læger i Nærheden af denne Virksomhed. De første Dyr læger i Amtet begyndte da ogsaa deres Praksis saa langt væk fra *Rindom* som muligt, nemlig i Amtets nordligste Del.

De første Dyr læger bosatte sig ikke i Købstæderne, men paa Landet midt blandt Bønderne, som de skulde leve af, og hvor de ved Siden af Dyr lægegerningen kunde drive Landbrug som Hjælpe- eller maaske snarere som Hovedindtægtskilde.

Dyr lægerne var jo udgaaede fra Bondestanden, takket være den Anskuelse, der først fremførtes af *Bourgelat* og senere blev antaget herhjemme, at Dyr lægerne skulde tages af den jævne Bondestand, helst som Sønner af Smede. Man forlangte, at de skulde kunne læse og skrive og have et naturligt Nemme.

Paa den Maade opstod da Typen, som var almindelig blandt de første Dyr læger (fra 1800—1850), den Type, der karakteriseres ved Betegnelsen „Gaardmand og Dyr læge“.

I 1792 blev det bestemt, at Stifter og Amter kunde indsende „Subjekter“ — som man kaldte dem — til Oplæring paa Veterinærskolen for offentlig Regning.

Før jeg skal omtale Dyrlægerne og deres Virksomhed i Amtet, kan det være af Interesse at sige et Par Ord om de Dyresygdomme, der forekom før Dyrlægernes Tid.

Af ikke ringe Betydning for Amtets Velfærd er det, at der praktisk talt ikke har været Kvægpest i Ringkøbing Amt. Der har i 1770-erne været en lille Smule paa Vinderupegnen og ganske lidt i Sognene Øst for Herning, men ellers er hele Egnen blevet forskaanet for Angreb af denne Sygdom, der blev saa skæbnsvanger for andre Dele af Landet. Derimod har der mange Gange før de senest velkendte Udbrud været Mund- og Klovesyge i Ringkøbing Amt. I Tiden omkring 1682 var der ikke saa lidt Mund- og Klovesyge i Tyskland, og den kom vist den Gang ogsaa til Danmark og maaske endog til Ringkøbing Amt.

Samtidig var der megen anden Sygelighed blandt Kvæget, navnlig blandt Studene. Den Sygdom, der var Tale om, kaldte man Lugesot, maaske var det Oksens ondartede Lungesyge, derimod synes det ikke at have været Tuberkulose.

I 1790 var der igen kommet Mund- og Klovesyge ind fra Holsten, den bredte sig op mod Ringkøbing, men fik dog ikke stor Udbredelse. Det blev paabudt Amtmændene at tage sig af den ved et Cirkulære, der var udarbejdet af *Abildgaard*, og som udsendtes af Kvægsygekommissionen. Amtmanden i Ringkøbing — han hed *Hansen* — indberettede, at Folk fortalte ham om Harer og Ræve, der var befængt med Sygdommen, og som derfor kunde findes døde uden Tunge. Man troede nemlig, at Tungen kunde falde ud, naar et Dyr fik denne Sygdom, som man da kaldte Zungenkrebs. Amtmand *Hansen* sendte saa to paalidelige Mænd ud i Herrederne for at lede efter Harer og Ræve uden Tunge, men de kom tilbage nogle Dage efter og havde ingen fundet.

Snive var der næppe saa meget af her i Amtet som andre Steder i Landet.

Som allerede nævnt fandtes der mange Kvaksalvere i Amtet, at give dem alle og deres Kure en udførlig Omtale, vil føre for vidt; men det kan dog have Interesse at nævne en enkelt Ting om en af dem, nemlig *Kjeld Bjerg* i Lomborg. Folk, der har kendt *Kjeld Bjerg*, fortæller mig om ham, at han var en lille vindtør Mand, der var meget fingernem og havde Forstand paa mange Ting. Han benyttede sig af en Kur, der stammer helt fra Middelalderen og maaske endnu længere tilbage, nemlig at blæse det subkutane Væv paa Boven op for Bovlamhed. Den første Dyrlæge i Salling, *Christen Johansen* fra Ramsing, skrev til *Erik Viborg* i 1804 og fortalte ham om denne Kvaksalverkur, der brugtes meget der paa Egnen. Man skar et Hul

i Huden og pustede Luft ind gennem en Pennefjer, senere lukkede man saa Hullet til med en Klat Beg. *Christen Johansen* mente, at denne Kur ikke var saa daarlig, idet Luften som et irriterende Legeme maaske kunde opvække de svækkede Muskler, og han opfordrede *Viborg* til at gøre Forsøg dermed.

Overdyrlæge *Wrisberg Müller*, Lemvig, har meddelt, at han en Gang af Omstændighederne blev foranlediget til at anvende denne Metode paa en Hest med langvarig Bovlamhed. Resultatet var saa godt, at Hestens Ejer siden blev en af *Müllers* mest trofaste Kunder. Det har dog nok haft andre Grunde.

De første Dyrlæger i Ringkøbing Amt:

Den første Lærling, der blev indsendt til Veterinærskolen fra Ringkøbing Amt, var *Christen Jensen*. Hvor han er født, hersker der nogen Uklarhed om. Præsten skrev nemlig i Kirkebogen ved hans Død, at han var født i Kisum, Rønbjerg Sogn, Ginding Herred. Paa hans Gravsten staar derimod, at han er født i Fjends Herred. Paa Veterinærskolen blev *Christen Jensen* kaldt for *Kobberup*, hvad der kunde tyde paa, at han stammer fra Kobberup i Fjends Herred, saa Gravstenens Oplysning om, at han er født i dette Herred, maa vist anses for at være rigtig.

Med Sikkerhed kan det fastslaas, at han er født i et Smaaamands-hjem, og man ved, at han oprindelig var Smedesvend paa Kvistrup i Gimsing Sogn. Ejeren af Kvistrup lagde imidlertid Mærke til den unge Smedesvends Begavelse og sørgede for, at han kom til at studere til Dyrlæge, og han blev for Ribe Stifts Regning indsendt til Veterinærskolen, hvorfra han udgik med Eksamen i 1809. Han begyndte vistnok sin Virksomhed i Gimsing Sogn. I Aaret 1813 boede der nemlig en Smed i Dalbyhuset i Gimsing, og det var antagelig ham. Her i Gimsing blev han gift. Hans Kone hed *Christiane Hansdatter*, og med hende og hendes Moder, den 73aarige *Johanne Andersdatter*, flyttede han saa i 1821 til Nørre Nisum, hvor han fik en Gaard (vist paa 5 Td. Htk.), der hed Schafsgaard (Skafsgaard). Efter denne blev han senere kaldet *Skafsgaard*. Da han kom hertil, var baade han selv og hans Hustru 34 Aar gl. De havde Børn, hvoraf en lille Pige, Kierstine, døde Aaret efter; men næste Aar fik de en Søn, der fik Navnet *Christen*. Faderen benævnes da Gaardmand og Dyrlæge i Nørre Schafsgaard, og Barnets Faddere var Gaardfolk fra Egnen. De fik senere flere Børn, saaledes i 1825 en lille Pige, der fik Navnet Kierstine i Stedet for den bortgangne, og den 4. Marts 1835 en Søn, *Jens Peter Christensen*, der senere blev Dyrlæge i Struer. Paa Schafsgaard blev Dyrlæge *Christen Jensen* kun i 6 Aar. Muligvis har Indtægterne væ-

ret for smaa, eller de tossede Tider har gjort ham det for broget. I hvert Fald blev Gaarden i 1827 solgt ved Auktion til Proprietær Lund. Derefter flyttede Christen Jensen til Smedsboel i N. Nissum, og der blev han til sin Død. Han døde d. 24. Februar 1867, og det anføres, at han da var 84 Aar gl. Paa hans Gravsten, der nu findes hos Stadsdyrlæge Hannibal Nielsen, Struer, som var gift med en Sønnedatter af Christen Jensen, staar der:

DYRLÆGE

C. J. SKAFSGAARD

født i Fjends Herred 1782

død i Nørre Nissum 1867.

Han var autoriseret til offentlige Forretninger, og da han var oplært for et Stifts Regning, kunde han — som flere andre havde gjort under lignende Omstændigheder — have kaldt sig Stiftsdyrlæge. Det gjorde han dog ikke, saa vidt man kan se. I det hele taget var der ingen forløren Finhed ved ham. Tværtimod talte og levede han som en jævn Bonde, som en Gaardmand. Der fortælles, at han tog til Lemvig og sad til Torvs med sine Medikamenter, bl. a. Aloe og Arsenik, som han solgte i Kræmmerhuse. Det er ogsaa fortalt om ham, at han, naar han blev kaldet til et Dyr, undersøgte dets Ekskrementer meget nøje. Han tog en Klat i Haanden og lugtede til den, og saa plejede han at sige: „En sku' misæl osse helst smaag te en“. Men det gjorde han dog ikke. Om hans Kendskab til Kødkontrol fortælles der et enkelt Træk, som er ret betegnende for Datidens Standpunkt. Blev et Dyr nødslagtet paa Grund af Miltbrand, sagde han til Ejeren: „I kan godt spise det, men det er klogt at koge det“. Befolkningen ansaa ham for at være ret dygtig. Hans Søn fortalte, at han aldrig kastrerede Plage, da han rystede stærkt paa Haanden.

Den anden Dyrlæge, der kom til Ringkøbing Amt, hed *Peter Johansen*. Han var fra Ramsing i Salling. Hans Fader var en fattig Fæstehusmand, der hed *Johan Caspersen*. *Peter Johansen* var den yngste af 3 Brødre, der alle blev Dyrlæger for Viborg Stifts Regning. De 2 ældre Brødre, *Christen Johansen* og *Anders Johansen*, blev Sallings første Dyrlæger.

Peter Johansen var født i 1786 og blev døbt 2. Paaskedag d. 24. April 1786. Han fik Dyrlægeeksamen i 1813. Den 27. April 1817 blev han gift med en Gaardmandsenke, *Gertrud Jensdatter*, fra Hasselholt i Sahl Sogn ved Vinderup. Hun var 30 Aar gl. og bragte ham en Gaard i Medgift. Det var en Gaard paa godt 3 Td. Htk. i Hasselholt By, og der fik *Peter Johansen* saa sit Hjem hele Resten af sin Levetid. Ogsaa han blev af Amtet autoriseret til offentlige Forretninger og

kom saaledes til Holstebro for at foretage de for Snive paabudte Hesteeftersyn. Som de fleste af den Tids Dyr læger red han omkring i Praksis, og det er antydnet, at han ikke saa godt som sine Brøde i Salling kunde modstaa de stærke Vædskers Fristelser, hvad der skulde være Aarsag til, at han paa en Ridetur var saa uheldig at falde af Hesten og brække sit ene Ben, hvilket paaførte ham en blivende Halthed. Naar han saa var i Holstebro for at se paa de mange Heste, der fremstilledes for ham, havde han en lille Feltstol med, som han sad paa.

Den 24. Oktober 1858 var han taget til Sevel for at kastrere Plage, han var da 72 Aar gl. Han havde faaet en Plag kastet og dens ene Testikel fjernet, men faldt saa pludselig om og var død med det samme. Han havde en hel Del Børn, og der findes endnu paa Vinde-rupegnen Efterkommere af ham i lige Linie.

Fra 1860 opførtes Dyr lægerne i Hof- og Statskalenderen, og Peter Johansen vedblev i omtrent 10 Aar efter sin Død at staa opført som Dyr læge i Sahl. Saaledes var de offentlige Beretningers Paalidelighed den Gang.

Den tredie Dyr læge, der kom til Ringkøbing Amt, var *Christian Hansen Vesterbæk*. Han var født i Øsse Sogn i Egnen Øst for Varde d. 28. December 1794 som Søn af Gaardmand *Hans Hansen* og Hustru *Kirsten Pedersdatter*. Han blev indsendt til Veterinærskolen for Ribe Stifts Regning og fik Eksamen i Oktober 1818.

Han kom derefter til Rindom, hvor de før omtalte Orloffere drev deres Kvaksalvervirksomhed. Det ser ud til, at han tog Tyren ved Hornene og slog sig ned hos dem og arbejdede sammen med Hesteskæreren *Andreas Orloff* paa Ormsloft (Wormsloft) vistnok saaledes, at *Vesterbæk* overtog Dyr lægearbejdet. Han rejste ogsaa rundt i Landet og „skar“ Plage efter bestemte aarligt tilbagevendende Ruter. I Thisted holdt han til hos Købmand *J. Lundorff*. Han holdt sig vistnok fra at komme til Viborg Amt, i hvert Fald kom han ikke til Skive-egnen, hvor der nu var andre Dyr læger.

Medens han nu var i Ormsloft i Rindom hos Gaardejer og Hesteskærer *Andreas Orloff* og hans Kone *Mette Cathrine Elisabeth Orloff*, blev *Vesterbæk* gift med Datteren, men hun var ikke *Andreas Orloffs* Datter. *Mette Cathrine* var kommet til at bringe denne Datter til Verden uden *Andreas Orloffs* Hjælp, før hun blev gift med ham. Hun havde nemlig haft en Karl, der tjente hos hendes Forældre, til at hjælpe sig med Forberedelserne til Brylluppet, og det blev gjort saa grundigt, at Resultatet blev: *Mette Cathrine Elisabeth Orloffs* uægte Datter: *Maren Petrine*, der blev født og hjemmedøbt d. 7. Januar 1803.

Hun var altsaa 18 Aar gl., da hun i Aaret 1821, den 24. August, blev viet til den 26aarige Stiftsdyrlæge *Christen Hansen Vesterbæk*. Vielsen fandt Sted i Rindom Kirke. I Kirkebogen opførtes hun under Navnet Maren Petrine Andersdatter Orloff. Andreas havde altsaa været saa skikkelig, at han havde ladet Pigen faa sit Navn.

De fik i deres Ægteskab flere Børn, saaledes d. 10. November 1821 en Datter, Hansine Kierstine. Den 22. Marts 1826 endnu en Datter, Johanne Cathrine Elisabeth, og den 9. November 1833 en Søn, Theodor, der døde som spæd. Imidlertid havde Vesterbæk købt en Gaard i No og var flyttet hertil. Den 27. August 1834 døde Maren Petrine Orloff, Dyrlæge Vesterbæks Hustru, i Noby, kun 31 Aar gl. Vesterbæk levede derefter Resten af sine Dage som Enkemand. Han kaldes nu Dyrlæge og ikke Stiftsdyrlæge, som hans Kone havde tituleret ham, naar hun skrev til ham paa hans lange Rejser. Han fik en Enke efter en Møllersvend, Maren Knudsdatter, til at styre Huset for sig; men hun døde i 1841, hvorefter hans Døtre vel har overtaget Husførelsen. En af dem døde af Tæring i 1849. Senere afstod *Vesterbæk* sin Gaard og tog Aftægt paa den, muligvis var det en Søn eller Svigersøn, der overtog Gaarden.

Det havde naturligvis været lange Ture, Vesterbæk maatte gøre, naar han var ude i Praksis. Han var af Amtet autoriseret til offentlige Hesteeftersyn og kom vel saa til Ringkøbing og Ulfborg Markeder og andre Steder til Markeder og Hestesamlinger. De gamle fortalte fra den Tid, at der kun var Læger i Ringkøbing og Varde, og de kom ud til Barselkoner og smitsom Syge. De fortalte endvidere, at der kun var 2 Dyrlæger i Ringkøbing Amt, nemlig *Jørgen Holm* og *Vesterbæk*. Der var ingen nærmere end i No, fortalte en Mand fra Hemmet, og saa var der, sagde han, en i Varde, de kaldte æ Kursmed. Denne Kursmed havde forresten Dyrlægeeksamen og hed *Niels Hansen*. Han stammede fra Lyngø paa Sjælland; men blev, mærkeligt nok, den første Dyrlæge, der oplærtes for Ribe Stifts Regning. Han fik Eksamen i 1811 og nedsatte sig straks i Varde, hvor han af Ribe Stiftsamtmand blev ansat som Qvæglæge og Kursmed.

Konkurrencen for Vesterbæk var altsaa ikke stor; men der fandtes jo en Mængde Dyrlægekvaksalvere, og der er endnu ikke faa Minder om de bekendteste af dem og deres Kure. Et Par Stykker skal nævnes for at vise de Forhold, hvorunder *Vesterbæk* levede og virkede.

I 1851 søgte *Peder Christian Grummergaard*, der var Husmand i Resen, Indenrigsministeriet om Tilladelse til at praktisere som Dyrlæge. Det veterinære Sundhedsraad, der var oprettet samme Aar, henviste til Cancelliets Skrivelse af ²⁹/₅ 1827, ifølge hvilken — — „*det ej kan formenes den eller den, som maatte tiltroe sig den i saa Hen-*

seende fornødne Kyndighed, at helbrede Dyr, naar Sygdommen ikke er smitsom". Men Sundhedsraadet fraraadede iøvrigt at give Ansøgeren nogen særlig Autorisation. Alligevel behandlede Grummergaard dog alle Sygdomme hos Husdyr og kastrerede Tyre og Lam.

I Vildbjerg var der paa samme Tid en Indsidder, Søren Lange, der tog sig af næsten alle Sygdomme uden dog at befatte sig med Kastrationer.

I Herning var den hvide Smed klog Mand for Dyr. I Sebstrup i Sevel Sogn var der en Gaardmand, Lars Pedersen Meldgaard, der gav sig af med al Dyr lægepraksis.

I en Alder af 69 Aar døde *Vesterbæk* af Alderdomssvaghed den 7. Juli 1863 i No By. Han kaldes da Dyr læge og Aftægtsmand. Ogsaa han blev i flere Aar efter sin Død ved med at staa opført i Hof- og Statskalenderen.

Den næste Dyr læge, der skal omtales, antages af flere for at være Ringkøbing Amts første Dyr læge, det har ogsaa staaet paa Prent, men det er urigtigt. Han var Amtets fjerde Dyr læge. Naar saa mange husker ham, var det, dels fordi han levede saa usædvanligt længe, og dels fordi han var en Mand, der gav Anledning til mange Historier og Fortællinger. Der findes endnu Folk paa Egnen, der kan fortælle en Masse Anekdoter om ham.

Hans Navn var *Mads Larsen*. Han var født i Snejbjerg i Hammerum Herred som Søn af Husmand *Lars Madsen* (kaldet Lars Sjællænder) og Hustru *Maren Hesselbjerg* af Snejbjerg. Dagen for hans Fødsel findes ikke angivet, men han blev døbt d. 14. September 1800.

Han indsendtes for Viborg Stifts Regning, specielt for Ringkøbing Amt, til Veterinærskolen, hvorfra han udgik med Dyr lægeeksamen i April 1822. Han begyndte straks at praktisere i Omme, hvor han var i 3 Aar. Saa skete der det mærkelige, at han af Rentekammeret ved Kammerraad (senere Etatsraad) *Fjelstrup* paa Sindinggaard blev tilbudt hele Gaarden Søvnal i Sinding Sogn — en Gaard paa omtr. 8 Td. Htk. — kvit og frit og fri for Skatter i 6 Aar, hvis han vilde begynde som Dyr læge der. Det vides ikke, hvorfor han ikke tog imod Tilbudet, maaske de daarlige Tider var Aarsag til Afslaget. Kort Tid efter købte han imidlertid Jord fra Søvnal, og omkring 1825 byggede han en efter Tiden smuk Gaard paa Søvnal Mark med en pæn Have med mange Frugttræer, hvad der var en sjælden Ting den Gang. Hele Jordlodden gav han kun 25 Rdl. for. Hvorfor han valgte Sinding, er ikke godt at vide, man kunde synes, at der var andre, bedre beliggende Steder i Herredet for en Dyr læge. Centret for Herredet var den Gang Gjelleruplund, men Herning begyndte dog at mærkes.

Mads Larsen var i mange Aar den eneste eksaminerede Dyr læge i

Herredet og kom meget vidt omkring. Ethvert Barn kendte *Mads Dyrslæge*, som han kaldtes. Hans Distrikt var umaadelig stort og omfattede en hel Del af Amtets mest golde Areal. Ofte løb hans Søn, Lars, henved 10 Mil for at bringe Bud til rette Vedkommende, f. Ex. paa den anden Side af Silkeborg, at der der skulde læses op ved Kirkestævne, at den og den Dag „skar“ *Mads Larsen* Plage eller udbødede Søer. En Dag — det var omkring 1847 — skulde Sønnen Lars, der da var 10 Aar gl., gaa til Løvel paa den anden Side Viborg med en Besked, hen den ene Dag og hjem den næste. Da han var paa Henvæjen, satte han sine Træsko ved en Tørveskrue tæt ved Simmelkjær, der vilde han saa tage dem Dagen efter; men da han kom tilbage, var Træskoene væk, hvorfor han fik Klø af Faderen, da han kom hjem. Hvilken Nøjsomhed og hvilke Forhold at arbejde under vidner dette lille Træk ikke om!

Mads Larsen var fra Ungdommen af en stærk og modig Mand, der med udpræget Lyst førte en „proper Næve“. Mens han studerede i København, sloges han en Gang med ni Matroser samtidig. Han havde Sporer paa, som han anvendte, saa nogle af Matroserne maatte krybe for ham. En Gang var der et stort Opløb paa Gjelleruplund Marked. En stor Skare havde omringet en af de forhadte Toldkontrollører, der var paa Jagt efter Brændevin. Saa blev der raabt: „Smid ham“. Men ingen turde gøre det. Saa kom Mads Larsen og sagde: „Da skal A snaar smid’ den Kaal“. Han løb til og smed Kontrolløren, og straks haglede Stokkeslagene ned over ham, Mads forsvandt hurtigt, ellers havde den sikkert staaet paa Tugthus. Hvis der ikke var kommet besindige Folk til, var Kontrolløren vist blevet slaaet fordærvet. Der holdtes mange Retsmøder om denne Sag, der førtes helt op til Højesteret. Ved Højesteretsdom i September eller Oktober 1831 blev Mads Larsen og de andre frikendt for Tiltale — — „i Anledning af Deltagelse i de ved et Marked i Gjelleruplund d. 1. September 1825 forevøede Fornærmelser mod nogle Toldbetjente og øvrige der stedfundne Markeder“. Saaledes stod der i Samtidens Aviser, og der tilføjedes, at exam. jur. Hans Lillelund i Holstebro i samme Anledning blev dømt til 25 Rdl. Sølv i Bøde.

Naar man havde Brug for Mads Dyrslæge, sendte man en Dreng eller Karl til ham, men Mads var jo ikke saa let at træffe, saa naar han kom hjem fra sine Praksisture, kunde der godt sidde en halv Snes Mand og vente paa ham. Den Gang var man ikke saa rask i Vendingen, og Mads Larsen kunde godt gaa en Runde i Stuen, uden at nogen mælede et Ord om sit Ærinde, endda det kunde haste stærkt at faa Dyrslægen med. Mads Larsen gik saa ind i sit Sovekammer, men noget efter kom der saa Bud ind til ham. Det kunde han saa ikke

forstaa, da han lige havde været i Stuen, uden at nogen havde talt til ham. Naar han saa kom, fik de Munden paa Gled.

En af Grundene til, at man var bange for ham, var, at han var slem til at gøre Nar af Folk. Naar der kom en ogsagde til ham, om han ikke vilde komme og se til en syg Ko, kunde han godt svare: „Nej, A er ett nysgjerre“. Først naar det lød, at han skulde komme, sagde han, at saa var det en anden Sag, og saa kom han. Naar Mads Larsen kom omkring i Hjemmene og var i godt Lune, fortalte han Historier, og han fortalte godt.

Der var en Mand i Sunds Mølle, der hed *Jesper* og gav sig ud for Dyr læge. Han var en Gang hentet til en Ko, der ikke kunde kælv. *Jesper* skar Hovedet af Kalven, hvorefter han gav op, og man maatte sende Bud efter Mads Larsen. Da han saa kom, sagde han: „I skulde have skaaret Hovedet af *Jesper*, saa kunde jeg have reddet baade Ko og Kalv“.

Mads Larsen red omkring i Praksis, i hans senere Aar kørte han dog i en Slags Gig. Der fortælles, at han en Gang blev overfalden paa en af sine Ture, hvorfor han altid senere var ledsaget af en stor bidsk Puddelhund.

Med Fjelstrup paa Sindinggaard kunde Mads Larsen ikke rigtig enes. En Gang, da Mads Larsen passerede Vejen forbi Sindinggaard, havde Fjelstrup Brug for ham og raabte da efter ham: „Halløj du“. Mads vilde ikke høre det og fortsatte sin Vej. Endelig naaede Fjelstrup ham og spurgte, hvorfor han ikke svarede. „A hier itt Halløj do“, svarede Mads, hvorefter han gik videre.

Da der blev oprettet Sogneforstanderskaber, kom Mads Larsen i Sinding Sogneforstanderskab ved Valg d. 1. December 1841. Som Nr. 1 valgtes Fjelstrup med 16 Stemmer, Mads Larsen blev Nr. 5 med 9 Stemmer. Ogsaa her kunde han ikke enes med Etatsraad Fjelstrup. Da der i 1843 skulde holdes Møde, var det fastsat til at holdes paa Sindinggaard, men Mads fik det ændret til Søvnald Skole. Ved Mødet forelagde Mads Larsen et Andragende fra Husmændene i Nyby, hvori de beklagede sig over at være for haardt trykkede af Hoveri og andre Byrder til Sindinggaard. Fjelstrup bestred dog Forstanderskabets Ret til at blande sig i den Slags Ting. Den 12. December 1855 søgte Mads Larsen Sogneforstanderskabet om Anbefaling paa, at han fik Tilladelse til Krohold, men det fik han ikke.

Af det anførte vil man forstaa, at Dyr læge Mads Larsen ikke alene var robust i legemlig, men ogsaa i aandelig Henseende, og deri lignede han jo de Kredse, han færdedes iblandt. I Herning Musæum findes nogle haandskrevne Blade af Mads Larsen med Titlen: „Om

Hesten“, ellers findes der vist ingen litterære Efterladenskaber efter ham.

Mads Larsen var gift med *Maren Pedersdatter* (Kolstrup).

Det Hovedindtryk, Folk, der har kendt Mads Larsen, fik, var saaledes: Han drak ikke, var nøjsom, men underlig kantet, knastet og tvær, barsk som den vestjyske Natur, men ofte med Lune. Han kunde fortælle Historier, som kun en Vestjyde formaar det. Han havde Kæmpekræfter og fik ret ofte Lejlighed til at anvende dem paa sine Rejser under Ophold i Kroer og lignende Steder. Hans Ridehest var som oftest saa gal, at han knap selv, endsige andre, kunde komme i Nærheden af den. Stadig laa han i Krig med de mange Hjemmedyrlæger, han kunde ikke fordrage dem, og da han i det hele var meget vranten og vanskelig at omgaas, maatte man være yderst forsigtig, naar man sendte Bud efter Mads Larsen, og havde man før anvendt en Kvaksalver, saa skulde man være en meget dygtig Diplomat for at faa ham med. Selv en lun, dreven, vestjysk „Ræv“ havde sine store Vanskeligheder med det. Ejendommeligt er det, at man efter de Oplysninger, man kan faa frem om Dyrlæge Mads Larsen, ikke faar noget at vide om hans Evner og Dygtighed som Dyrlæge. Det har mest været hans Personlighed og hele hans Fremtoning, Folk har lagt Mærke til.

Han døde d. 21. Januar 1892 i Sinding i en Alder af 93 Aar og blev begravet paa Sinding Kirkegaard. Hans Enke døde i 1895 og var da 92 Aar gl. Deres Søn, Lars Madsen, var i en Menneskealder Landpost i Sinding.

Mads Larsen's lange, arbejdsomme og trælsomme Livsgerning gav ikke i pekuniær Henseende et saadant Resultat, at hans Efterkommere kunde hæve sig op over den jævne Bondestand. Sagen var vel sagtens, at de gamle Dyrlæger, trods deres lange Ture, eller vel netop paa Grund af disse, i Virkeligheden overkom meget lidt. De spildte deres Tid paa Landevejen. Det var, som Johannes V. Jensen siger om sin Fader, den gamle Dyrlæge i Farsø: „Det hørte til denne Mand, han kørte, kørte, kørte“.

Indtil 1822 var der altsaa ialt kommet 4 Dyrlæger til Ringkøbing Amt. Der var da 1 i Skodborg Herred, 1 i Ginding Herred, 1 i Hind Herred og 1 i Hammerum Herred. Man skulde derfor tro, at der var Plads for Dyrlæge bl. a. i Ulfborg- og Hjerm Herreder, men det varede længe, inden der kom nogen hertil.

Derimod kom der allerede i 1823 endnu en Dyrlæge til Hind Herred. Han var døbt *Jørgen Mogensen*, men kaldtes senere *Holm*. Han var født d. 9. Juni 1799 paa Holmsland i Gammel Sogn i Mogensgaard. Hans Fader, *Mogens Jørgensen*, var Gaardmand og gift med *Kirsten*

Jacobsdatter. Jørgen var deres ældste Barn af en ret stor Børneflokk, saa det kan næppe have været et særlig velstaaende Hjem. Alligevel kom *Jørgen Mogensen Holm* ind paa Veterinærskolen uden nogen Understøttelse af det offentlige, men han kan jo have haft det privat. I hvert Fald har han maattet laane Penge til sit Studium, hvad fremgaar af, at han paa Grund af Studiegæld og for at faa denne ud af Verden maatte arbejde en Tid i de kgl. Stalde, efter at han i April 1823 havde bestaaet sin Dyr lægeeksamen. Han kom derefter til Rindom, hvor han boede i 6 Aar, indtil han d. 14. April 1829 nedsatte sig i Velling Sogn, Syd for Ringkøbing. Han kaldes da „Dyrlægger *Jørgen Mogensen, Boelsmand i Koustrup*“. Da han flyttede til Velling, var han 28 Aar gl. og var aabenbart kommet i Tanker om, at det ikke er godt for Mennesket at være ene; thi to Dage senere, d. 16. April 1829, blev han gift med Pigen *Mette Cathrine Nielsdatter*, der var Datter af *Niels Finderup* og Hustru *Karen Madsdatter* af Koustrup. Det var formodentlig Svigerforældrenes Sted, Dyr lægen fik. Han kaldes senere Dyr læge og Gaardejer og blev ved at bo i Koustrup Resten af sit Liv. Da hans Hustru d. 10. Marts 1830 fik deres første Barn — en Søn *Niels* — betegner Præsten i Kirkebogen Forældrene paa følgende Maade: Dyr læge *Jørgen Mogensen* og Hustru, *Mette Cathrine Nielsdatter, Bondefolk i Koustrup*.

Dyr læge *Jørgen Mogensen Holm* var af Amtet autoriseret til Markedstilsyn og Hesteeftersyn i 3 Herreder og fik derfor 25 Rdl. om Aaret i Befordringsgodtgørelse og 1 Rdl. i Diæter om Dagen. Han var en anset og punktlig Dyr læge, der passede sin Praksis med Omhu. Naar han var ude paa sine Praksisture, røg han gerne paa lang Pibe, mens han kørte fra Sted til Sted. Hyppigt holdt han ind i en Kro for at drikke Kaffe; mens denne blev anrettet, stoppede han sin Pibe, saa han, saa snart Kaffen var indtaget, kunde faa Ild paa og være parat til at køre videre.

Den 1. August 1851 døde hans Hustru „af Obstruction“, og selv døde han af Lungebetændelse d. 23. April 1859, omtrent 60 Aar gl., da havde han boet i Velling Sogn i 30 Aar.

En anden af Datidens Dyr læger i Ringkøbing Amt var *Simon Christian Christensen*, der ogsaa blev kaldt *Simon Sandbæk*. Man har troet, at han ikke var eksamineret Dyr læge, men at han i Mangel af „bedres Havelse“ fik Bevilling til at skære Plage. Det er dog ikke rigtigt. *Simon Christensen* havde taget Dyr lægeeksamen i April 1824.

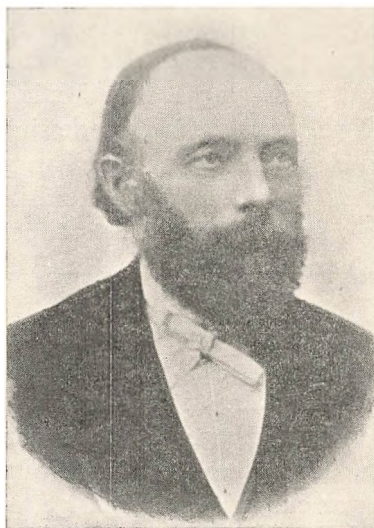
Han var født i Flynder d. 3. September 1798 som Søn af Gaardejer *Christen Jensen Poulsaard* i Nørre Flyndergaard og Hustru *Bennet Marie Simonsdatter*. Moderen havde været gift en Gang før.

Da *Simon Christensen* i 1813 var 15 Aar gl., blev han konfirmeret

i Flynder Kirke. Præsten skriver da om ham, at han var temmelig vel oplyst i Katechismus og i Lærebogen, kan ogsaa skrive noget.

Han blev sendt ind paa Veterinærskolen som offentlig Lærling for Ribe Stift, Ringkøbing Amt. Da han havde faaet Eksamen, kom han tilbage til sin Fødeegn og blev gift med den omtrent jævnaldrende *Kirstine Hansen*, som var født paa Fæstningen Christiansø ved Bornholm. Han slog sig ned i Sandbæk, hvor han fæstede en Gaard paa 3 Td. Htk. Han var af Amtet autoriseret til off. Hestesyn og kaldes i Hof- og Statskalenderen undertiden for Flyndergaard. Den 24. September 1859 mistede han sin Hustru, der da var 62½ Aar gl. I sin Manddomsalder benævnes han af og til „Dyrlæger Christensen Sandbæk“, men senere glemte man tilsyneladende, at han var Dyrlæge, maaske fordi han i sin Fremtræden ikke adskilte sig meget fra de saakaldte Hjemmedyrlæger paa Egnen. Da hans Hustru døde, kaldes han dog „Gaardmand og Dyrlæger“, og da han selv døde i 1878, 80 Aar gl., kaldes han „Dyrlæge, Enkemand“. Han døde i Nørager og ligger begravet paa Flynder Kirkegaard.

De første Dyrlæger i Amtets Købstæder.

Jens Peder Christensen.

Den første Dyrlæge, der kom til Struer, var *Jens Peder Christensen*, der var Søn af Amtets første Dyrlæge, Chr. Jensen. *Jens Peder Christensen* fødtes d. 4. Marts 1835 i N. Nissum. Han tog Dyrlægeeksamen i 1871, altsaa i en ret høj Alder, men han havde haft nogle Van-

skeligheder under sit Studium med at skaffe de nødvendige Penge, hvad der havde trukket Tiden ud.

Han begyndte med at praktisere i Struer, og her blev han gift med den ca. 13 Aar yngre Gaardmandsdatter fra Sir, *Mariane Østergaard*.

I den første Tid, Christensen praktiserede, maatte han ofte høre Udtalelser som: Du bliver aldrig en Karl som din Far. Aabenbart har det alligevel gaaet godt nok for ham senere, i hvert Fald blev han en velstaaende Mand, der sammen med sin Praksis drev Landbrug. Han ejede store Jordarealer omkring Struer og forærede en Masse Jord til Struer Kommune, f. Ex. den, hvorpaa de kommunale Skoler nu ligger.

Dyrlæge *Christensen*, der var ivrig Missionsmand, var en Tid Formand for Struer Sundhedskommission og var med til at oprette den kommunale Kødkontrol i Aaret 1898. I Aaret 1900 indgik han Kompagniskab med sin Svingersøn, nuværende Stadsdyrlæge N. Hannibal Nielsen, Struer, der fortsatte Praksis efter ham. Dyrlæge Christensen døde i Juni 1906 i Struer og ligger begravet paa Kirkegaarden der.

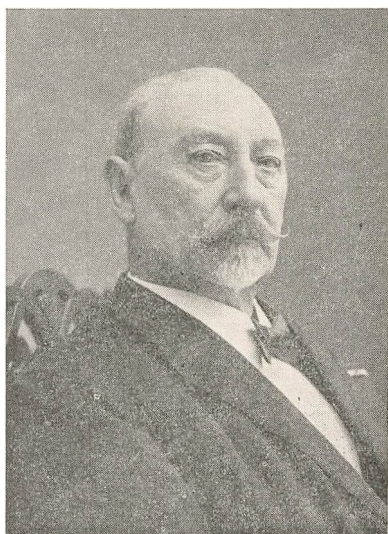
Den første Dyrlæge, der nedsatte sig i Holstebro, var *Jesper Dahl*, der straks efter bestaaet Dyrlægeeksamen kom hertil i Aaret 1829. Han var offentlig Lærling for Ribe Stift. Jesper Dahl blev kun kort Tid i Holstebro. I 1835 boede han ved Grinderslevkloster i Salling, og mens han boede der, udgav han en Dyrlægebog. Herfra flyttede han til Thisted og kom i 1850'erne til Lemvig som Byens første Dyrlæge. Omkring 1860 flyttede han til Hobro, hvor han blev i mange Aar og døde i Slutningen af Firserne.

Efter at Jesper Dahl var rejst fra Holstebro, synes der i en Aarrække ikke at have været Dyrlæger i Byen. Det var maaske de mange kloge Mænd og Koner, der fandtes paa Egnen, der var Skyld deri, og maaske har disse ogsaa været medvirkende til, at Jesper Dahl og Byens næste Dyrlæge, Hoffmann, kun blev der saa kort Tid.

I Aaret 1853 kom Københavneren *Camillo Alfonso Hoffmann* til Holstebro. Han var født den 2. November 1832 og fik Dyrlægeeksamen i 1853. Allerede i Aaret 1858 flyttede han fra Holstebro og kom til Hellum, hvor han blev Distriktsdyrlæge, og senere boede han i Sterup i Vendsyssel.

Efter Hoffmann kom Dyrlæge *Valdemar Franciskus Welsch*, der ogsaa var Københavner, til Holstebro. Han var født paa Christianshavn den 29. Juni 1833 som Søn af Kaptajn *Johan Martin Welsch* og Hustru *Elise Cecilie Grøndahl*. Oprindelig var det ikke Meningen, at Welsch skulde være Dyrlæge, han kom nemlig efter sin Konfirmation i Lære i Professor Smiths Etablissement for fysiske og optiske Instrumenter i København og arbejdede senere som Optiker der. I 1855 røntes han af en gastrisk Feber, der tvang ham til at forlade sit Fag.

Han tog saa Præliminæreksamen og kom ind paa den gamle Veterinærskole, hvor han tog sin Eksamen i December 1859. Umiddelbart efter, den 7. Januar 1860, blev han ansat som Distriktsdyrlæge i Holstebro med en Aarsløn paa 250 Rigsdaler, der udrededes med Halvdelen af Stat og Amt.

Valdemar Franciskus Welsch.

Den 29. Februar 1860 om Aftenen ankom Welsch med Posten til Holstebro, der den Gang var en lille By paa 1700 Indbyggere. Efter at have hilst paa Byens Autoriteter, købte han ved Købmand W. Wiiums Hjælp en Hest og begyndte sin Praksis i Holstebro, hvor Avlsbrugerne den Gang holdt 2—300 Stk. Hornkvæg og 100 Heste. Hans Praksis kom til at spænde over et stort Areal. Mod Nord til „Landthing“ og „Nygaard“ i Ejning, mod Syd til „Lergrav“ i Aulum og „Gabs“ i Ljørring, mod Vest til „Bækmark“, „Ulfsund“ og „Nørre Vosborg“ og mod Øst til Hagebro Kro. Der fandtes ikke andre Dyr-læger i dette Terræn, kun Kvaksalvere, men dem var der ogsaa nok af. Dette hindrede dog ikke Welsch særligt, han fik nok at gøre og blev en meget søgt Dyr-læge. Det var ufatteligt, at han ved Siden af sin Virksomhed kunde faa Tid til at beskæftige sig med saa mange andre Ting. Naar Welsch blev hentet i Praksis, og der skulde gives Besked om, hvornaar han kunde ventes hjem, lød det altid: 2 Mil ud og 2 Mil hjem, det er 4 Timer — og 1 Time til det syge Dyr —. Paa den Maade kunde der snart gaa en Dag, og Betalingen var yderst ringe.

Efter Datidens Forhold var Welsch en ualmindelig dygtig Dyrlæge, der i høj Grad bidrog til at hæve Dyrlægestandens Anseelse. Ogsaa Kødkontrollens Nytte havde han Øjet aabent for, han var den første Dyrlæge i Ringkøbing Amt, der fik indført kommunal Kødkontrol. Tillige var han Dyrlæge ved Holstebro Svineslagteri.

Det var ikke alene som Dyrlæge, at Welsch blev en kendt og afholdt Mand. Man kan maaske sige, at Dyrlægegerningen efterhaanden gled noget i Baggrunden ved Siden af hans Virksomhed som Redaktør af „Holstebro Avis“. Welsch var en initiativrig Mand, der kunde overkomme meget. I 1874 blev han valgt ind i Holstebro Byraad, i hvilket han sad i 30 Aar, og det fortælles mig, at han, selv om han ikke i den Tid var Borgmester, nærmest var den, der var den ledende, hvilket ogsaa vil fremgaa af, at hans Billede findes ophængt i Borgmestersalen sammen med Billederne af Byens Borgmestre gennem Tiderne. I sin Byraadsvirksomhed kastede han sig navnlig over Skolevæsenet og Beplantningen af Byens Hedearealer.

I Aaret 1879 købte Welsch Bladet „Holstebro Avis“, hvis Medarbejder han havde været i nogle Aar. Saa blev Arbejdet ham for stort, saa han maatte antage en Assistent til Hjælp.

Welsch glemte aldrig sin Kærlighed til Haandværkerstanden, og han gjorde et stort og uegennyttigt Arbejde for Haandværkerstanden i sin By. Han var tillige en forstaaende Ven af „Smaakaarsfolk“, hvis Sag han gerne talte.

Af Tillidshverv havde Welsch overordentlig mange. Han var Medstifter af Fællesrepræsentationen for Industri og Haandværk, Overligningskommissær, Kreditforeningsrepræsentant, Formand for Tvangsarbejdsanstalten, Amsraadsmedlem, Bestyrelsesmedlem i Højres Provinspresse og i Dyrlægernes Understøttelsesforening, Medlem af Købstadforeningernes Repræsentantskab og af Tilsynsraadet for Holstebro Sparekasse m. m. m.

Welsch var en meget lille Mand, velsignet med et glimrende Helbred og et straalende Humør, noget, man ellers sjældent træffer hos døve Folk; for Welsch var meget døv, han kunde nærmest intet høre, uden at der blev talt til ham gennem Rør. Dag efter Dag vandrede han med sin trofaste Rottehund i Hælene til Slagteriet, og sent kom han hjem; i mørke Aftener med en tændt Lygte dinglende i et Knaphul. Det første, han fortalte, naar han kom hjem, var Antallet af behandlede Svin, hvorefter han satte sig ved sit Bord og regnede ud paa en Stump af en gammel Konvolut, hvad Dagens Indtægt havde været.

Kunde Dagen saa slutte med en Whist i Familiens Kreds eller blandt Byens gamle Familier, var den ikke levet forgæves. I Mangel af et Whistparti kom Kabalekortene frem, og gik Kabalen op, udstødte

han et Jubelraab saa højt, „at det kunde faa en stærk Mand til at falde af Stolen“.

Paa Byens første Sygehus hjalp Welsch ikke saa sjældent sin gode Ven, afdøde Overlæge Dethlefsen, med Operationer. Skulde en Arm eller et Ben gøres kortere, var han en sikker Mand. Forholdene var gammeldags og primitive, og Sygehuslægen var ene Mand paa Skansen. Baade Dethlefsen og Welsch fik hver af en kvindelig Patient tilstillet hendes Billede med et vedføjte Vers efter heldig overstaaet Operation. Det var et Knæ, det havde været galt med, og den taknemmelige Patient havde ladet sig fotografere med bare Ben og Kjolen løftet saa højt, at man kunde se det opererede Sted. Billedet og Verset, der i mange Aar hørte til Welsch' kæreste Souvenirs, er desværre gaaet tabt.

Welsch var i Besiddelse af stor komisk Evne, han kunde mere et helt Selskab. I sine Ungdomsdage havde han været en fortrinlig Dilettant-Skuespiller. I den bekendte „Kalkeballe“, en Scene, der laa paa Hjørnet af Store- og Lille Kannikestræde i København, havde han optraadt sammen med Høedt, Fred. Madsen, Sophus Neumann og andre kendte Navne. Ogsaa i Holstebro deltog han i Dilettantskuespil. Lige til sin høje Alderdom kunde han alle Sange fra de gamle Vaudeviller og Syngespil.

Det var naturligt, at Borgerne i Holstebro gerne vilde hædre en Mand som Welsch, der betød saa meget for Byen. Ved hans 25 Aars Jubilæum som Distriktsdyrlæge, d. 7 Jan. 1885, blev han fejret ved en Fest paa Schaumburgs Hotel. Hans gode Ven, Amtmand, Kammerherre Bardenfleth, havde i den Anledning sat sig i Bevægelse for at skaffe ham et Ridderkors, men da det ikke var kommet paa Festdagen, telegraferede han til Indenrigsminister Ingerslev, der svarede: Indstillingen taget tilfølg. Ved Festmiddagen holdt Kammerherre Bardenfleth Festtalen, i hvilken han blandt andet udtalte, at han havde haft den Ære at indstille Welsch til Ridderkorset, og at Indstillingen var taget tilfølg. Men der kom ikke noget Ridderkors, og ved Forespørgsel i Ministeriet oplystes det, at Estrup ikke ønskede at dekorere sine Højreredaktører.

Ved Regeringsjubilæet i 1888 blev der udnævnt en Række Justitsraader, og Welsch blev forespurgt, om han ønskede at faa en saadan Titel. Det ønskede han ikke — han vilde ikke være til Grin —, som han udtalte. Derimod vilde han have det Ridderkors, der var lovet ham. Han fik det dog først ved Kongeparrets Guldbryllup d. 23. Maj 1892.

Ved sin 80 Aars Fødselsdag blev han — skønt han i de seneste Aar

af sit Liv førte en noget tilbagetrukken Tilværelse — fejret og mærkede, hvor afholdt og agtet han var.

Mandag den 7. Februar 1916 døde Distriktsdyrlæge *Welsch*. Den 10. Febr. førtes hans Baare til Kirken, og da Ligoget passerede gennem Byen, var der tændt Lys i alle Vinduer. Dagen efter blev han begravet fra Kirken, der var fyldt til sidste Plads. Frimurerne bar Kisten til Rustvognen, og paa Vejen til Kirkegaarden blæste Byens Orkester Koraler.

Welsch var gift to Gange. Første Gang med *Thora Philipa Justesen*, der var født i Slagelse den 17. Maj 1843. De blev viet i Frederikshavn Kirke den 1. Juni 1864. Hun døde i Holstebro den 18. Juni 1877.

I ca. 2½ Aar var *Welsch* Enkemand og blev den 19. November 1880 viet i Vejrum Kirke til *Marie Amalie Berg*, der var født paa Gaarden Skikkild den 20. Maj 1854.

Ved 100 Aars Dagen for hans Fødsel, d. 29. Juni 1933, blev der af Holstebro Avis udgivet et Ekstranummer — en *Welsch' Avis* —, hvori der blev skrevet Mindeord om ham af hans to Sønner, af Stadsdyrlæge *M. Jeppesen*, Skuespiller *Elith Reumert*, Tømrmester *Frandsen*, Overlærerne *Aldal* og *Agger*, Bankdirektør *J. A. Houmøller*, Svigersønnen, Redaktør *E. Frellesvig* m. fl. Ved en Mindehøjtidelighed afsløredes samme Dag en Mindesten for ham i Byens østre Plantage. Stenen bærer følgende Indskrift:

V. F. WELSCH

1833 — 1916

REJST 29. JUNI 1933

PAA 100 AARSDAGEN FOR HANS FØDSEL

Den første Dyrlæge i Herning var *Henrik Rasmus Christian Brockdorff*, der var født paa Aamølle ved Lemvig og kom til Byen i 1860. Han tog Dyrlægeeksamen i Juli 1860 og blev samme Aar den 22. September beskikket som Distriktsdyrlæge med Bopæl i Herning.

Paa Herningegnen fandtes paa den Tid en Kvaksalver ved Navn „Pæ Egebjærg“. Han havde tjent hos Dyrlæge *Frands Pedersen* i Stenderup ved Kolding og havde hos ham erhvervet sig Kendskab til Dyrenes Sygdomme. Folk opdagede efterhaanden, at han havde Forstand derpaa og hentede ham til deres syge Dyr, og før han vidste af det, havde han en betydelig „Praksis“. Nu syntes Pæ Egebjærg, det kunde være rart at faa lidt mere Uddannelse i Dyrlægekunsten, og det lykkedes ham at komme til Dyrlæge *Brockdorff* i Herning i to Vintre. Pæ Egebjærg fik Kosten hos Dyrlægen og betalte for denne og Undervisningen 1 Daler om Dagen. Derimod boede han ikke hos *Brockdorff*, der

boede ved den østre Side af Gæstgivergaarden „Christiansminde“, der var opført af Fuldmægtig P. Christian Bertelsen i 1839 og senere blev solgt til John Samuel Eyde, efter hvem den ombyggede Gæstgivergaard kom til at hedde „Hotel Eyde“. Her mødtes Dyr læge Brockdorff med Apoteker Møller, Læge Wedel, Omegnens Proprietærer med flere, og man spillede Kort og drak Punche.

Brockdorff var en dygtig Dyr læge, og naar han var ude med „Lærlingen“ *Pæ Egebjærg*, skulde denne først undersøge Dyret, hvorefter *Brockdorff* rettede mulige Fejltagelser. Efter udstaaet Læretid hos *Brockdorff* skaffede denne *Pæ Egebjærg* en Dyr lægebog og nogle Redskaber fra København samt en Tilladelse til at kurere syge Dyr. Der var dog en Del stærke Giftstoffer, han ikke maatte anvende, ligesom han ikke maatte „skære“ Hingste.

Brockdorff var gift med en Datter af Hotelejer Eyde. Da han døde, blev hans Enke gift med Dyr læge *Lars Christian Madsen*, der var Søn af Gaardejer *Mads Nørgaard* i Gjellerup Kirkeby.

Dyr læge *Madsen*, der var født i 1845 og eksamineret i 1873, praktiserede kun i kort Tid i Herning, idet han i en Alder af kun 35 Aar berøvede sig selv Livet i Aaret 1880.

I 1877 kom Dyr læge *Christian August Krarup* efter nylig bestaaet Eksamen til Herning. Han var født den 29 April 1855 paa Skibildgaard i Nøvling som Søn af Cancelliraad, cand. phil. *Helmuth Krarup* og Hustru *Johanne Marie Kayser*. Faderen, der var Søn af Provst *J. P. Krarup* i Vejrum, købte i 1846 en Gaard i Skibild, hvor han oprettede en Slags Landvæsen slæreanstalt. Cancelliraad *Krarup* blev i 1852 Branddirektør i Herning, og i 1890 solgte han Gaarden til sin Søn, Dyr læge Chr. Aug. *Krarup*. Ved Faderens Død flyttede Dyr læge *Krarup* til Herning og blev Branddirektør efter ham.

Dyr læge *Krarup* blev den 25. April 1890 viet i Silkeborg til *Anna Elisabeth Cathrina v. Bracht*, der var født i Silkeborg den 25. April 1865.

Som Dyr læge var der vist ikke meget ved *Krarup*, og han havde saa godt som ingen Praksis, men han averterede enkelte Gange om, at han praktiserede som Dyr læge.

Samtidig med *Krarup* var der en Dyr læge til i Herning. Han hed *Niels Munk Holst* og var født 14. April 1853 i Maabjerg og havde taget sin Eksamen i 1879.

Holst var gift med *Laura Lauridsen*, Datter af Lærer *Lauridsen* i Herning. I deres Ægteskab havde de to Sønner, der begge er døde.

Holst var en lille, nærmest bred Mand med et livligt Temperament og var vellidt af Folk. Han var en meget vittig Mand, ogsaa naar han var ude i Praksis. Jeg husker saaledes et Par smaa Træk, der er fortalt

mig om ham: Han var en Dag kaldt til en stor Gaard uden for Herning for at „sætte Livet ind“ paa en Ko. Ejeren stod ved Koens Hoved, mens Holst udførte Operationen, der forløb udmærket. Men idet Holst var færdig med Reponeringen, siger Ejeren: „Ja, nu er Koen død“. „Det var da som Pokker,“ siger Holst, „nu har jeg sat Livet ind i den ene Ende, og saa gaar det ud af den anden“. En Nat bankede en Bonde- mand paa hans Sovekammervindue. „Hvad er der nu i Vejen?“ spurgte Holst. „A har en Sow, dæ et ka fo Gri's, svarede Manden, hvortil Holst gryntende bemærkede: „Kan Soen ikke faa Grise, saa kan jeg heller ikke“, og saa vendte han sig om paa den anden Side og sov videre.

Niels Munk Holst.

Svinene var hans Skræk, disse kunde han ikke behandle, ellers var han en dygtig Dyrlæge, der tillige var kontrollerende Dyrlæge ved Herning Svineslagteri.

Han var i nogle Aar Medlem af Herning Sogneraad. I Aaret 1917 den 22. December døde han i Herning og ligger begravet paa Kirke- gaarden der.

Den første Dyrlæge i Lemvig var *Jesper Dahl*, der flyttede dertil fra Holstebro, og efter at han, som tidligere nævnt, flyttede til Hobro, kom der til Lemvig en ung Dyrlæge, *Jens Christian Saxkjær*. Han var født 7. Marts 1836 i Lemvig og var Søn af Tømrermester og Jord- bruger *Peter Saxkjær* og Hustru *Else Marie Villensgaard*. Han fik sin Eksamen i Januar 1861 og blev den 19. Marts 1861 af Indenrigs- ministeriet beskikket som Distriktsdyrlæge i Lemvig. Han blev der kun i 3 Aar, efter Sigende, fordi han, efter at have forløst en Ko,

suturerede for Skeden, skønt der, som det senere viste sig, var en Kalv til. Han gik derfor i 1864 over i Militæret, først som konst. Dyrlæge ved 2. Dragonregiment i Odense, senere fra 1867 som Korpsdyrlæge ved 4. Dragonregiment i Næstved. 15. November 1886 udnævntes han til Overdyrlæge, blev senere dekoreret: i 1888 R. af D. og i 1906 Dbm.-E. M. 2. Han havde deltaget i den anden slesvigske Krig som Militærdyrlæge.

I Næstved blev han en bekendt og agtet Dyrlæge. Han tog sin Afsked paa Grund af Alder den 31. Marts 1906 efter 44 Aars Tjeneste i Hæren. Han var Formand for Præstø Amts Dyrlægeforening og Formand for Hingstedommerne i Næstved og Omegn. Han havde en Broder. *Peter Saxkjær*, der ogsaa blev Dyrlæge, han boede i Førslev ved Haslev. *Jens Christian Saxkjær* døde den 24. Oktober 1907.

Dyrlæge *J. Chr. Saxkjær* blev den 10. Maj 1865 gift i København med *Emilie Caroline Jensen*, der var født i København 4. Februar 1846.

Da Saxkjær rejste fra Lemvig, afløstes han straks af Dyrlæge *Jes Christian Obel*, der var født i Haderslev den 19. Oktober 1837 og havde taget Dyrlægeeksamen i 1859. Den 19. Marts 1861 blev han af Indenrigsministeriet beskikket som Distriktsdyrlæge i Tarm. I Krigen 1864 var han midlertidig indkaldt som Militærdyrlæge, men kom saa i samme Aar til Lemvig og blev Distriktsdyrlæge der efter Saxkjær. *Obel* levede og virkede som Dyrlæge i Lemvig i 28 Aar. I sine sidste Aar var han svagelig, og han døde i Lemvig d. 27. Oktober 1892 og blev begravet paa Kirkegaarden der. I Tidsskrift for Veterinærer har han givet nogle Meddelelser om Behandling af Føllesyge med Dekokt. chinae.

Obel har øjensynlig ikke brugt at distribuere eller dispensere Medicin til sine Patienter, i hvert Fald ikke i større Udstrækning. Derimod har han udstedt Recepter paa den Medicin, han vilde anvende, en Fremgangsmaade der vist ikke var almindelig for Dyrlægerne paa den Tid. Der findes nemlig en hel Del Recepter efter ham, de er samlet sammen af Dyrlæge *S. Stigaard*, Lemvig, hvoriblandt en Recept paa Fosforlevertran til Stigaards Fader til en Gris med Stivsyge. Patienten var meget medtaget og ude af Stand til at staa paa Benene, men kom sig dog, hvorefter Recepten flittig kom til Apoteket, idet Naboer og Bekendte, der ogsaa fik stivsyge Svin, laante den.

I 1884 kom der endnu en Dyrlæge til Lemvig. Han hed *Mads Nielsen Kallesøe* og stammede der fra Egnen, idet han var Søn af Gaardejer *Niels Madsen* og Hustru *Margrethe Jensen*, Sønder Kallesøe i Tørring ved Lemvig.

Dyrlæge *M. N. Kallesøe*, der fødtes den 14. Januar 1856, blev alle-

A. Rasmussen
Ch.
Vulp. agrippina?
etiol. an.
88 Gre. M. lerebentli.
sa *gran. 40*
Pik. sandharid
- euphorb.
gran. 5
W. W.
27-10-75 *J. W. Obel*

Se Teksten foregaaende Side (Dyrlæge Jes Christian Obel).

rede i sin Barndom forældreløs, idet begge Forældrene døde i Aarene 1867 og 68. Da M. N. Kallesøe var den ældste af en Børneflokk paa 8 Børn, blev Gaarden, skønt hans unge Alder, tilskødet ham, og hans Bedstemoder blev Værge for ham og overtog Husførelsen paa Gaarden, og paa den Maade blev Hjemmet opretholdt, trods Forældrenes tidlige Død.

Kallesøe gik med Iver og Interesse op i Gaardens Drift; det var jo en Opgangstid for Landbruget den Gang med Dræning og Mergling af Jorden, Opsamling af Ajlen i Ajlekuler o. s. v., og Kallesøe's

Søn, Stadsdyrlæge *A. Kallesøe*, Lemvig, har fortalt mig, at hans Far med en vis Stolthed fortalte ham, at han var en af de første der paa Egnen, der lod bygge en Ajlekule. Den var ganske vist ikke stor, men den rette Idé var der.

Mads Nielsen Kallesøe.

Hvorledes *M. N. Kallesøe* fik Lyst til at blive Dyrlæge, kan ikke siges helt bestemt, men det er muligt, at den Omstændighed, at Dyrlæge Obel samlede Plage til Kastration i Sønder Kallesøe, har været medvirkende dertil. Ved en saadan Lejlighed skal Kallesøe have udtalt, at den Kunst var vel ikke saa svær, hvad Dyrlæge Obel naturligvis ikke syntes om. Maaske fandt han, at Kallesøe undervurderede Dyrlægekunsten, eller han saa i ham en fremtidig Konkurrent. — Men Lysten til at køre paa Landevejen i en let Gig med en rask Hest for i Stedet for at slide i det med Markarbejde, har sikkert ogsaa været medvirkende til, at Kallesøe valgte Dyrlægevirksomheden fremfor Landbrugsarbejdet. Efter et Ophold paa Ryslinge Højskole og efter at have vundet en ret betydelig Sum Penge i Varelotteriet solgte Kallesøe i hvert Fald Gaarden og begyndte 23 Aar gammel at studere til Dyrlæge. I 1884 fuldendte han sit Studium, og efter bestaaet Eksamen nedsatte han sig samme Aar i Lemvig som praktiserende Dyrlæge.

I den første Tid boede Kallesøe i en lille Lejlighed tæt ved Jernbanestationen, og Indtægterne har sikkert ikke været særlig store til at begynde med. Stadsdyrlæge Kallesøe fortæller saaledes, at hans Far omkring ved Aar 1900 kom med en Bemærkning om, at i det første Aar slog 700 Kr. godt til, men det kneb med at faa 7000 Kr. til at slaa til nu. Naa, Familien var efterhaanden ogsaa blevet en Del for-

øget. Ialt havde Dyrlæge M. N. Kallesøe og Hustru 13 Børn, hvoraf dog kun 7 lever nu, 5 Døtre og 2 Sønner. Da Praksis i Begyndelsen har været forholdsvis let at overkomme, har Dyrlæge Kallesøe haft Tid tilovers til at gaa over paa Jernbanestationen og se paa Leverancen af Kvæg og Svin, hvad der førte til, at han begyndte at handle med Fedekreaturer og vistnok ogsaa Svin, senere tillige med Heste, Faar og Lam, hvilke sidste blev slagtet og sendt til England. Noget senere kom Handelen ogsaa til at omfatte Smør og Kul.

Skønt Kallesøe's Helbred ikke var saa godt i de unge Aar, lykkedes det ham dog at oparbejde en stor Praksis.

Hvad der navnlig har vakt Opsigt den Gang, har været Kædesavens Anvendelse til Fødselshjælp hos Kvæg, hos hvilket der, paa Grund af Krydsningen med Korthornet, ofte blev for store Kalve. Det, at man kunde save en Kalv i Stykker inde i Koen, blev den Gang anset for et helt Kunsstykke. Saa var der ogsaa Klaphingstekastrationer og Udbødning af Køer, af hvilke Operationer Kallesøe foretog mange.

Som før nævnt handlede Kallesøe meget med Heste, og han rejste flere Gange til Norge og købte selv Hestene paa Lillehamar Marked eller ude hos Folk paa Gaardene. Fra disse Rejser havde Kallesøe mange morsomme Oplevelser at fortælle. Kallesøe var ogsaa inde paa Opdrætning af Heste, og det hændte undertiden, at han købte en Plag, som Ejeren vilde have kastreret. En Tid havde Kallesøe 2 store Hingste, „Hjalmar“ og „Thor“, og naar de saa havde faaet det sølvpletterede Seletøj paa, var det et flot Spand, Kallesøe kunde køre ud med. Men da den bedste af Hingstene ikke naaede mere end „Præmielværdig“ ved Landmandsforsamlingen i Randers, opgav Kallesøe Hingsteopdrætningen.

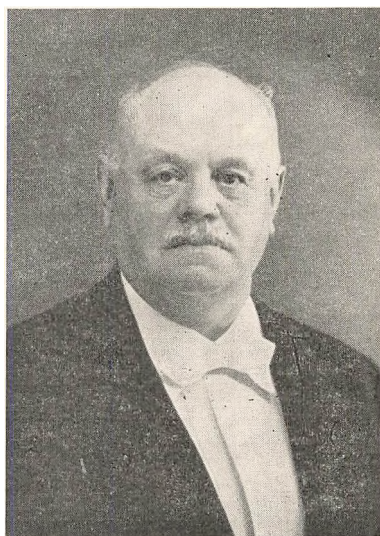
Foruden Dyrlægevirksomheden, der efterhaanden var blevet saa stor, at Kallesøe maatte holde fast Assistent, drev han som nævnt forskellig Handel og begyndte tillige med et Gæstgiveri, hvortil han havde købt en velbeliggende Ejendom i Vestergade, der den Gang var og endnu er Hovedgaden i Lemvig. Dette gav Anledning til, at der daglig kom mange Mennesker i Hjemmet, som blev et Samlingssted for mange baade fra By og Land. Og i de politisk bevægede Tider blev der ført mange Diskussioner og lagt mange Planer baade i den ene og den anden Retning. Da Venstre i 1899 naaede at erobre Kredsen fra Højre, har Kallesøe's Agitation og Tale paa Valgdagen vistnok i nogen Grad været medvirkende til Sejren. Saaledes fortæller Sønnen A. Kallsøe, der den Gang var 13—14 Aar gammel, at en ivrig Højremand, efter at Valgresultatet var meddelt, kom hen til ham paa

Gaden, slog ham paa Skulderen og sagde: „Nu kan du gaa hjem til din Far og sige, at han har gjort det godt.“

Den 4. Januar 1905 døde Dyr læge *Mads Nielsen Kallesøe*, kun 49 Aar gl., og blev begravet paa Lemvig Kirkegaard.

I 1892, da Obel døde, kom endvidere Dyr læge *T. P. Koch* til Lemvig. Han flyttede 1899 til Silkeborg, idet han byttede Praksis med Dyr læge *Christian Thomas Ditzel*, der var eksamineret i 1891. Ditzel blev kun faa Aar i Lemvig. Han flyttede senere til Helsingør, hvor han døde i 1907, kun 38 Aar gammel.

Den første Dyr læge i Ringkøbing var *Chresten Mikkell Sørensen*, der var født den 30. Maj 1833 i Emmerlev By pr. Højer i Hertugdømmet Slesvig. Han var Søn af Proprietær *Mikkell Sørensen* og Hustru *Dorthea Sørensen*, f. *Holm*.

Chresten Mikkell Sørensen.

Dyr læge Sørensen fik sin Eksamen i Juli 1860 og blev den 22. September 1860 beskikket som Distriktsdyr læge i Ringkøbing, hvor han boede Resten af sit Liv. Han havde i mange Aar en betydelig Praksis og har i Tidsskrift for Veterinærer skrevet enkelte Smaating, saaledes om Mælkeafsondring hos et halvt Aar gammelt Føl.

Den 30. Maj 1864 blev Dyr læge Mikkell Sørensen viet i Trinitatis Kirke i København til *Christine Maren Caroline Møller*, Dater af Bygmester *Søren Møller*.

I deres Ægteskab havde de 5 Børn, alle Sønner: *Michael*, der blev Manufakturhandler i Herning, og *Søren*, der senere (1919) ved Navneforandring antog Efternavnet *Steener*. Han blev Postmester. *Adolf*

blev Proprietær paa „Byvang“, Emmerlev pr. Højer og søgte saaledes til sin Faders Hjemstavn. *Hans Jacob* blev Manufakturhandler i Harnstrup pr. Brenderup paa Fyn. Disse er alle døde nu. Endelig er *Alfred* stadig Landsretssagfører i Aalborg.

Den næste Dyrlæge, der kom til Ringkøbing, var *Villads Lauritzen Holm*, der var født i Klegod den 12. Juli 1841. Sin Eksamen fik han i 1862, og han praktiserede i Ringkøbing i flere Aar, hvorefter han flyttede til Tarm. Det er kun faa Oplysninger, der kan indhentes om ham, det ser ud til, at han ikke var dygtig som Dyrlæge og har smagt for meget paa de vaade Varer. Han døde i 1915 og ligger begravet paa Ringkøbing Kirkegaard.

Den tredie Dyrlæge i Ringkøbing var Sønderjyden, Dyrlæge *Hans Peter Lauritzen Hammeleff* (Hammelev). Han var født i Magstrup ved Haderslev den 16. April 1844, formentlig Søn af en Landmand. Han blev indskrevet ved Veterinærskolen den 14. Marts 1866 og tog Dyrlægeeksamen i Juni 1870. Straks efter nedsatte han sig i Enslev ved Grenaa, hvor han praktiserede en kort Tid, hvorefter han fik Praksis i Nordborg paa Als. Han blev gift med *Christine Hanssen*, Datter af Slagter- og Kreaturhandler *Hanssen* i Haderslev. I Nordborg havde han en betydelig Praksis, men blev, da hans Hustru havde deltaget i den store sønderjydske Fællesrejse til Vestjylland i 1884, udvist af Prøjsen med 11 Dages Varsel. Dyrlæge Hammeleff nedsatte sig da i Ringkøbing og var en meget benyttet Dyrlæge, især berømt som Fødselshjælper — „Kalbæren“ —, som det da almindeligt kaldtes der paa Egnen. Han var dygtig til Parteringer paa Trods af, at han næsten intet Instrumentarium brugte.

Et Særpræg hos ham var hans Omhu for sine Heste. Han havde i de 30 Aar, han var Dyrlæge i Ringkøbing, kun 3 Heste ialt, trods de lange Afstande, han havde at køre. Det første, han sørgede for ved Ankomsten til en Ejendom var, at Hesten kom godt i Hus og blev fodret, hvorefter Patienten kunde blive tilset. Det skal dog ikke forstaaes saaledes, at han var uinteressert i sin Gerning, tværtimod.

De senere Aar behandlede han de fleste Patienter pr. Konsultation.

Dyrlæge Hammeleff fik Kræftsvulster i Lyskere regionen efter et Spark af en Hest og døde i København den 16. Maj 1914 i en Alder af 70 Aar.

Hans Enke har indtil i Foraaret 1938 boet i Ringkøbing, men flyttede da til København til Datteren.

I Ægteskabet var der 5 Børn: *Marius* var Manufakturhandler i Aalborg, men flyttede senere til København, og *Hans Peter* var Stationsforstander i Tim. *Marie* døde som ung, *Olga* er gift med fhv. Prokurist *Tolderlund*, København, og *Harry* bor ligeledes i København.

Den fjerde Dyr læge, der nedsatte sig i Ringkøbing, var *Søren Christian Sørensen*, der var født den 18. November 1865 i Sørslev ved Bogense som Søn af Sognefoged *C. Sørensen* og Hustru *D. Jørgensdatter*. Efter at have taget Dyr lægeeksamen i 1892 nedsatte han sig straks i Ringkøbing, hvor han gennem Aarene oparbejdede en stor Praksis.

I Aaret 1893 blev han gift med *Louise Lund*, Datter af Strandkontrollør *Lund*.

Dyr læge Sørensen var en af Dyr lægestandens mest pligtro og samvittighedsfulde Repræsentanter. Den noble og retlinede Mand passede altid sin Gerning med stor Interesse. Han var meget interesseret i sine Patienter og aflagde mange Besøg for at kunne følge deres Tilstand nøje.

Som Kollega omtales han som overordentlig behagelig og fair. Han var en elskværdig og vellidt Selskabsmand, der blandt andet havde en fremtrædende Position indenfor Odd-Fellow Ordenen.

I Oktober 1929 blev han angrebet af Sukkersyge, og efter en kortvarig Bedring, hvorunder han igen passede sin Virksomhed, maatte han atter holde op, og nu gik det ret hurtigt ned ad Bakke med Helbredet, indtil Døden kom den 2. Januar 1930. Han blev begravet paa Ringkøbing Kirkegaard under stor Deltagelse fra By og Land og fra Odd-Fellow Ordenen.

Dyr læge Sørensen overlever af sin Hustru, der stadig bor i Ringkøbing.

I Ægteskabet var der 3 Børn. *Elna*, gift med fhv. Driftsbestyrer *Sørensen* ved Ørnholm—Holstebro Jernbane, *Emmy*, der er Kommune-lærerinde i København, og *Anna*, der er Tandlæge og ligeledes har Bopæl i København.

Som Grundlag for nærværende Artikel er anvendt efterladte Optegnelser af afd. Overdyrlæge *Klastrup*. Disse har jeg suppleret ved at indhente yderligere Oplysninger og Billeder, dels hos Slægtninge af de paagældende Dyr læger, dels hos Kolleger og Lokalhistorikere i Amtet.

Alle, der beredvilligt har bistaaet mig derved, bringer jeg herved min bedste Tak.

En tysk „Hofdyrlæge“.

AF DYRLÆGE ELMENHOFF NIELSEN,
HYLLEDE PR. RØNNEDE.

J Dr. Rasmussens antikvariske Bibliotek i Fakse har jeg igen gjort et Fund, nemlig:

Johan Fuchsens,
Weyland
churfürstl. Sächsischen
Ross-Schmids
aufrichtiges
Ross Artzt

—
Leipzig
1733

Allerede Titelkobberet har sin Interessse. Til højre er en stor Smedie, hvor en Hest bliver undersøgt i Hoven. I Baggrunden bliver en Hest mønstret i Trav, og til venstre findes en Tvangsbaas.

Ligesom vor Kollega *Beiszler**) giver *Fuchsen* Medicinen i flydende Form, i Reglen i Vin. Han maa derfor stille Hesten i en Tvangsbaas med opbundet Hovede, saa den ikke kan stejle. Munden bliver spærret op med et Mundjern eller rettere et „Mundgitter“, som ikke kan skrues op, men har fast Afstand mellem Tværgrenene, der hviler paa Laderne og ikke paa Fortænderne. I Munden indføres et Apparat af Træ, der ligner en stor Grydesløv, men med hult Skaft. Medicinen hældes fra en lille Krukke af omtrent 1 Liters Indhold i Sløven og løber gennem Skaftet ind i Hestens Mund. Dylrægen staar paa en høj Skammel.

Tvangsbaasen bestaar af fire i Jorden nedgravede Stolper, som paa

*) Vet. hist. Aarbog 1937: „En gammel „Hof“-„Dylrlæge“.

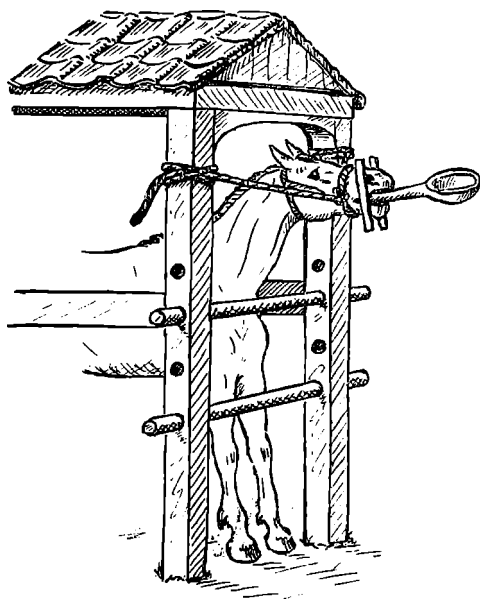
Siderne og bag Hesten er forbundet med Løsholter i Brysthøjde, Stolperne bærer foroven et Sadeltag. Gennem de to forreste Stolper er stukket to solide Rundholter, det øverste lidt oven for Hestens Bringe, det nederste en Haandsbred neden for Bringen.

Tvangsbaasens Idé er ligefrem genial. Naar Hesten ikke kan bøje Hovedet nedad, kan Rygmusklerne ikke faa tilstrækkelig Spænding til at danne det for Baglemmernes Muskler nødvendige Fikspunkt, til at de kan løfte Kroppen.

Selv har jeg benyttet en lignende Fremgangsmaade, naar en Hest vilde stejle eller gaa frem, hvis den f. Eks. skulde raspes paa Tænderne. Fra Grimens Kæbering føres et Reb til begge Sider op om Baasens Sidebjælker ved Loftet, og herved løftes Hestens Hovede op. Vil Hesten gaa frem, bliver dens Hovede løftet endnu mere op, hvilket er ubehageligt for den.

Ogsaa Indgivningsapparatet er i al sin Simpelhed originalt og lige saa godt som Hauptners „Medicinkandare“ (Katalog 1932, Nr. 3529).

Da Dr. Rasmussen ikke udlaaner noget af sin Samling, bringes en tegnet Skitse af Tvangsbaasen. Desuden har jeg taget et Par Udpluk af Bogens Indhold.

Johan Fuchsen indtager en lignende Stilling ved det kurfyrstelige, sachsiske Hof som Wolff Beiszler ved det danske Hof. De har været omtrent samtidige, dog maa man, da Beiszlers Codex er haandskrevet, antage, at han er den ældste. De har begge i deres Tid væ-

ret ansete for dygtige Mænd, som man har betroet ansvarsfulde Stillingen.

(Side 94)

„Hvis en Hest ikke kan komme af med Vandet.

1. To Muskatnødder stødes til Pulver og indgives i sød Vin. (Hesten) tildækkes varmt, saa indtræder Staldningen i Løbet af et Kvarter.
2. Karpesten (Øresten af Karper) stødes til Pulver, blandes med Hvidløgsaft eller god Vin og indgives.“

Dette svarer til Beiszlers „Krebseøjne“ og er af omtrent samme kemiske Sammensætning. Beiszlers Laurbær og Humleknopper erstattes her med Hvidløg.

„3. Skrabet Persillerod, udblødt i Vin og Vand, indgives lunkent.“

E. Vogel anfører i sin „Arzneimittellehre“, Side 365, Persillefrø som urindrivende Middel. De er ikke mere officinelle, men er bevarrede i Folkemedicinen. Det urindrivende er det til Harpiks omdannede Terpen, en grønlig, ætherisk Olie (1—2½ %), der indeholder en Stearoptan — Persillekamfer — $C_{12}H_{14}O_4$. Det skarpe, bidende Princip er det olieharpiksede Apinol, der dog endnu ikke er fremstillet rent, men har Chininvirkning.

- „4. Andre tager 6 Laurbær af et Faar (Faarets Gødningsknolde, fordi de ligner Laurbær) og 6 Laurbær, som stødes til Pulver, koger det i en Kande Vin og indgiver det lunkent.
5. Tag 3 Peberkorn, kom dem i en Pennepose, før dem ind i Røret (Urethra), stød dem ud med en Pind, saa de bliver i Røret, saa maa den stalde.
6. Stød den en halv Skefuld Salt i Endetarmen, saa maa den ogsaa stalde. (Altsaa en Stikpille.)
7. Hvor intet er for Haanden: Tag Kørvelrod, læg den under Hestens Tunge. Saa vil den nyse og derpaa stalde.
8. Eller for fattige Ryttere: 3 eller 5 Lus (som den fattige Rytter altid havde ved Haanden) føres gennem en Pennepose ind i Skeden (paa Vallakken) og udøver denne Kur.
9. Endelig ogsaa 5 Sildesjæle (Svømmeblærer af Sild) pulveriseres og indgives i rød Vin.“

Man maa huske, at det i Virkeligheden er Kolik, der er Tale om, og ikke Urintrang.

(Side 186)

„Mod Overben, Vorter, Liste og Spat.

Tag 3 unge Skud af en Hasselbusk, naar Maanen er 8 Dage

gammel (i første Kvarter). Læg dem da om Natten, naar den skinner fra klar Himmel, paa Skaden, og sig, idet du ser paa Maanen:

„Hvad jeg ser, det vokse,
og hvad jeg holder (paa), det svinde.“

Tag derefter Hasselkvistene og brænd dem, og gør det 3 Gange.“

(Side 234)

„Trolddom ved Mundkrampe.“ (Tetanus)

Her anfører Forfatteren til en Afveksling Symptomer:

„Hesten strækker Halsen lige ud, kan ikke aabne Munden, og bliver den ikke hjulpet, vil den dø den 7. eller 9. Dag.“

Allerede her stikker Overtro og Mystik „Hestefoden“ frem. Forfatteren angiver, at Døden vil indtræde paa den 7. eller 9. Dag, idet han holder sig enten til det græsk-semittiske hellige 7-Tal eller det nordisk-germanske hellige 9-Tal. De lige Tal 6, 8 og 10 lader han ganske ude af Betragtning. Naar Forfatteren naar til Behandlingen, bliver det til det rene Trollderi:

„1. Slige Heste skal man gnide paa Tænderne med en Klud, hvori den første Menstruum virgineum er gaaet. Man skal udbløde (Kluden) i Vand og ofte dermed vaske og gnide.“

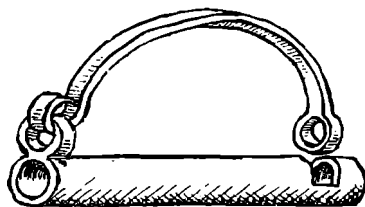
Dette fortæller os, at man tillagde det jomfruelige og uberørte en særlig Kraft i Lighed med „fastende Spyt“, „det nyfødte Vand“ o. l. Forfatteren stiller dog lidt for store Fordringer ved at forlange, at det skal hidrøre fra den første Menstruation, Præparatet har sikkert været vanskelig at erhverve.

„2. Man spærrer Munden op med en Arvelaas. (Der staar: Erbschoss; men „l'et“ maa være faldet ud ved en Trykfejl, da „Erbschoss“ betyder: Grundskat, og selv om „Erbschlosser“ i Mark af Pommern er een, som har Ret til at besidde et Slot arveligt, maa der her være Tale om en Laas).“

Da man spærrede Hestens Mund op med en „Arvelaas“, har det vel været en Slags Hængelaas, man har brugt som Mundgitter.

Man havde i gamle Dage saadanne Laase af Form som en Stigbøjle. Laasen bestod af et Rør, til hvis ene Ende ved en simpel Ledforbindelse var fastgjort en Bøjle, der med et Næb kunde trykkes ned i en Slidse i den anden Ende af Røret, hvorefter Laasen blev lukket, ved at en løs Rigel blev stukket ind i Røret gennem et Hul i Næbbet.

Naar Laasen førtes aaben, d. v. s. med løs Bøjle ind i Munden paa Hesten, kunde man ved at løfte Bøjlen op og sætte Næbbet ned i Røret tvinge Hesten til at lukke Munden op.

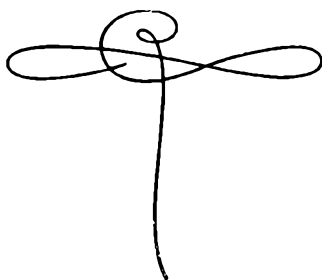
En gammel Laas.

„3. Man tager en Kirkenøgle, stikker den fra Siden ind i Munden, drejer den en Gang rundt, saa skal den (Hesten) bekomme Luft.“

Forfatteren synes at have den Opfattelse, at Hesten, fordi den holder Munden fast tillukket og strækker Halsen frem, maa lide af Aandnød, hvorfor det gælder om at faa Munden op paa den.

Nøglen til Kirkedøren var i Reglen af svær Kaliber med en stor Kam, saa den, naar den blev drejet rundt i Munden paa Hesten, nok skulde faa Dyret til at lukke Munden op. Endelig var Nøglen sakrosankt ligesom Kirkebly og Klokkefedt.

Som det vil fremgaa af disse Eksempler, faar vi atter slaet fast, at Dyrlægekunst den Gang var en Anvendelse af et vist praktisk Greb, rent symptomatiske Midler og den argeste Overtro.

Nogle Dyrlægeskikkelser af dansk Litteratur.

AF DYRLÆGE J. P. NIELSEN, TØRRING

Det danske Folkelivs brogede Mangfoldighed genspejler sig i det Væld af Romaner, Noveller og Skuespil, som er bleven Folkets Eje fra Guldalderdigtningens Førstegrøde gennem Realismen til Nutidens overvældende Produktion.

Ud fra de mange Tryksider fremtræder ofte klare og skarpe Typer tegnet med Tidens Træk. Sindenes og Karakterernes Egenskaber og Forskelligartetheder aabenbarer sig hos et mægtigt Galleri af Personer, hvoraf nogle er tydelige, medens andre fortoner sig dunkelt. Samfundslagene er dissekerede, lagt under Lup og fremstillet for Læserne med Kunst — eller uden Kunst. I Figurvrimmelen skimtes den danske Dyrlæge kun svagt.

Kursmede og Hestelæger fristede ikke Guldaldertidens Digtere. Det var i Realismens Tidsalder, at vore Fagfæller begyndte at interessere Digterne, og det var ikke de ypperste, der fortaltes om.

Dyrlægerne udgik særlig fra Bondestanden og Haandværkerstanden, og de blev ikke ved den uakademiske Uddannelse bragt anderledes ud af Forbindelse med Oprindelsen, end at de efter overstaaet Eksamen naturligt gled ind i Samfællesskabet med Bønder og Byernes Smaaborgere. De kom ikke til at danne et Særelement i Befolkningen saaledes som Akademikerne, der blev let paaagtelige Emner for Digterne. Romanhelten med de mørke fascinerende Øjne, der let, elegant og altbeherskende slentrer gennem en Bogs Tildragelser, er ofte Læge, Jurist, Ingeniør o. s. v., men aldrig Dyrlæge.

Dyrlægernes nære Tilknytning til Landbefolkningen gav baade Styrke og Svaghed.

For de dygtige Dyrlæger var det en Styrke, at de gennem et Tillids-

og Fortrolighedsforhold til Bondestanden fik Lejlighed til at udøve en Indsats til Fremme af Avlsarbejdet inden for Husdyrbruget. Denne Indsats var overordentlig stor paa mange Egne, men den er ofte bleven overset og upaaagtet.

Ikke alle Fagfæller havde Trang til noget Foregangsarbejde eller til Fordybelse i „det videnskabelige“, og for disse var den intime Omgang med Kunderne tit en Svaghed. Dyrlægens daglige Fart fra Gaard til Gaard appellerede til Bondens gæstfrie Sindelag. Kusk og Hest trængte begge til en Hjertestyrkning, og mens Hesten hvilede de trætte Lemmer ved Havrekrybben (der var dog Dyr læger, der aldrig vilde have spændt fra, men lod Hesten staa mismodigt trippende ofte i Timevis), blev Dyr lægen let Midtpunkt i et improviseret landligt Gilde, der uafhængigt af Tid bestod af et digert Bord med Drammer og paafølgende „småa Sorte“. Dyr lægen havde jævnlig Lune og Fortælleevne, og var Karakteren mindre staalsat, blev han snart Slave af Hverdagslivets Traktement hos gæstfrie Kunder eller i Krostuer, hvor Godtfolk holdt til. Enkelte hengav sig uden nogen Sortering af Sel skabet til hensynsløs Spiritusnydelse. Om saadanne Dyr læger gaar der et Utal af mere eller mindre sandsynlige Historier. Det var ikke sjældent fandenivoldske Karle, der kunde drikke Dagens vekslende Kunder paa Pelsen og alligevel klare fantastisk svære Fødsler og haab løst indviklede Sygdomme. De førte ofte en bitter Kamp for Tilværelsen, kun taalt af de bedre Kredse i Befolkningen, men pralet med af de daarligere, der helst saa Dyr lægen „med en lille Gnist paa“, da han saa var bedst, d. v. s. medgørligst.

Og ligesom Øjet ved Betragtning af et Termometer let fanges og fastholdes af den røde Vinaandsøjle, selv om den kun udgør en ringe Del af Instrumentet, saaledes fik de af Realismens litterære Personer, som søgte Typer paa Landet og i Smaabyerne, snarest Øje paa de noget anløbne Dyr læger.

I Hjemstavns- og Bondelitteraturen forekommer Dyr lægen mærkeligt nok sjældent som Person, derimod findes der Hentydninger til og Omtale af Dyr læger, og jævnlig drages der Sammenligninger mellem disse og Kvaksalverne — altid til Fordel for de sidste, f. Eks. hos Jeppe Aakjær i Novellen: „Dødsfjænder“.

Nogen Omtale af Dyr lægens Gerning findes sjældent. Der beskrives dog af og til Episoder, hvor en Dyr læges Tilstedeværelse er paa krævet eller naturlig. Omtalen af Dyr lægen kan i saa Fald være velvillig som hos Karl Gjellerup i „Romulus“ eller haanlig og nedsættende som f. Eks. hos H. Løjmand „Naar vi gaar Vejen“.

En Særstilling indtager Johs. V. Jensens Skitze: „Søndagmorgen“,

hvori Forfatteren paa sin særegne yndefulde Maade fortæller om Kastration (med Klemmer) af tre Plage en Søndag Morgen.

Det ligger imidlertid udenfor nærværende Arbejdes Rammer at finde frem enhver Omtale af Dyrslægerne i dansk Litteratur. Her fremføres nogle Skikkelser hentet fra den realistiske, den folkelige og den nutidige Digtning.

Henrik Pontoppidan fortæller i korte Glimt om Dyrslæge Aggerbølles triste Livsskæbne fra Ungdommens kærlighedsfyldte og forhaabningsfulde Tid gennem Manddommens uafbrudte Jagt efter „et Par Tikronesedler“, stadig i Kamp med sin ulyksalige Spillelyst og Spiritushang, indtil han som et nedbrudt Vrag ender paa Fattigvæsenet.

For at give det rigtige Indtryk af Dyrslæge Aggerbølles Færd, citeres et Par Kapitler af „Det forjættede Land“, Første Del, „Muld“:

„Samme Nat sad fire Mennesker inde i Sogneraadsformand Jensens himmelblaa Stadsestue og spillede Kort. Det var — foruden Værten — Egnens Dyrslæge, Aggerbølle, den gamle Skolelærer Mortensen og Købmand Villing. Alle fra Vejlby.

Siden Klokken ti om Formiddagen havde de siddet her ved det samme Bord — uden andre Afbrydelser end dem, som Maaltiderne krævede. Nu var Klokken bleven tre. To Gange var Lysene brændt ned i Stagerne, og fire Gange i Aftenens Løb var der bragt nyt, varmt Toddyvand ind fra Køkkenet. Endnu syntes dog ingen at tænke paa Opbrud, skønt den spritholdige Kognak, Osen fra den rødglødende Kakkelovn og de tætte, blaa Tobaksdampe, der halvt usynliggjorde dem for hinanden, kendelig havde slappet Fjedren i deres Lidenskab.

Der mælttes ikke et overflødigt Ord. Halvt mekanisk spillede man Kortene ud og tog Stikkene hjem. Selv den lille Købmand Villings Øjne, der ellers altid var travlt paa Færde overalt for at udspionere de medspillendes Kort, hang ham stive og blodunderløbne ud af det fede Hoved som paa en død Flynder, og i det hele fortsattes Spillet kun, fordi man endog manglede den fornødne Viljekraft til at bestemme sig for en endelig Afslutning.

Den eneste, der endnu holdt sig tapper, var den alderstegne Skolelærer Mortensen. Men denne Mand var nu ogsaa „født over et L'hornbrebord“ — som der sagdes om ham. Fra det Øjeblik, han udspilede sine rummelige Frakkeskøder for at indtage sin Plads, og indtil man rentud betydede ham, at Spillet maatte og skulde være forbi, sad den ærværdige Gamle lige strunk med sit sølvhvide Hoved og skjulte den Feber, hvori Synet af Kort og Penge altid satte ham, under en streng og ubevægelig Alvorsmaske. Nu og da strøg han sig med et rødt Silkelommetørklæde over sin høje Pande, der i kritiske Øjeblikke perlede af Sved; og vovede han sig en sjælden Gang efter samvittighedsfulde Overvejelser til et „Spurgt“, lukkede han samtidigt Øjnene, som om han i Stilhed tilføjede et: „I Jesu Navn“.

Ved hans højre Side sad Værten, Sogneraadsformand Jensen, og stred fortvivlet med Sønnen. Han var en stor, tyk Bonde med et højt-blussende Ansigt, hvorfra en blaarød Næse hang ned imod Munden som en Kalkunsnabel. Han var Egnens „rige Mand“; og i sin Glæde over at have lært dette standsmæssige Spil „Lummer“ tillod han dem roligt at plukke ham, ja følte sig ligefrem smigret af deres griske Bejlen til hans Pengestykker og slængte Kronerne hen til dem med en munter Mine, som om han fodrede en Flok Grise.

Lige overfor Skolelæreren sad Dyrslæge Aggerbølle — en kraftig, bredskuldret Mand med et stort, rødbrunt Haar og Skæg, der hist og her var isprængt smaa Totter af graat. Han sad med Haanden under Hovedet, hensunken i mørk, sløv Grublen. Nu og da foer han sig skudrende med Haanden gennem sin buskede Manke og bankede sig paa Panden, mens han fremmumlede bitre Forbandelser. Toddjerne var stegne ham til Hovedet, og han havde ikke været heldig denne Aften. Af Sogneraadsformandens Sølvskillinger havde kun en forsvindende Del fundet Vej til hans Vestelomme, — og for Dyrslæge Aggerbølle var Kortspil ikke som for de andre et behageligt Tidsfor-
driv, men en Kamp paa Liv og Død for Eksistensen.

Hver Formiddag drog denne haardt betrængte Mand ud fra sit Hjem i en lille, af Vejsmuds overstænket Gig, højtidelig opfyldt af et Løfte, han hver Morgen gjorde sig selv og sin Kone: at han vilde gøre en Rundrejse til alle sine Patienter. Men sjældent kom han længere

end til den første Gaard, hvor der var Udsigt til at faa et Slag Kort og tjene Kontanter. Hans Liv var en uafbrudt vild Jagt efter en eller to Tikronesedler, som han nødvendig skulde betale inden fireogtyve Timer til Slagter, Bager eller Skomager; og da Sygebesøgene ikke gav ham Penge i Haanden, modstod han aldrig Fristelsen til at forsøge paa ved et rask Greb i Lykkens Pose at bringe sig ud af sin Forlegenhed.

Pludselig begyndte Skolelærer Mortensens Støvler at knirke under Bordet. Bag de sølvgraa Bryn skelede hans alvorsfulde Blik uroligt hen til en Underkop med 25 Ørestykker — den saakaldte „Solokop“.

Gang efter Gang strøg han sig med Lommetørklædet ned over sit blege Aasyn, lukkede endelig Øjnene og sagde stille:

„Solo paa Koppen!“

Det gav et Sæt i de søvndrukne Kroppe. Dyr lægen løftede sit tunge Hoved og saa paa ham med indædt Forbitrelse.

„Hvad hedder hun?“ brummede han.

„Kløver,“ messede Skolelæreren; han havde lagt sine Kort ned paa Bordet og holdt begge Hænderne over dem med samme Mine, som naar han om Søndagen læste i Kordøren.

Der blev købt i Tavshed. Dyr lægen rettede sig kampberedt i Vejret, drak ud af sit Glas og strøg nedenfra op over Skægget med sin behaarede Haand. Hans Øjne var røde som en Tyrs. Han vilde endnu en Gang forsøge en Dyst med Lykken. Blev nemlig denne Solo vunden, var Spillet af sig selv tilende, og alt Haab for ham dermed ude for denne Nat.

Mortensen havde „tre Matadorer, smaa fjerde“ i Trumf; desuden Kongen, Damen, tredje i Hjerter og to smaa Spadere. Dertil havde han Forhaanden. Som en forsigtig General holdt han sin Hjerter Konge tilbage; efter at have trukket med en Matador sendte han først Damen i Ilden. Dyr lægen, der var renonce, lod sig imidlertid ikke føre bag Lyset.

„Det er vist en Farisæer!“ brummede han og stak med Trumf.

Paa Skolelærer Mortensens Pande begyndte allerede de første klare Svedperler at piple frem.

Dyr lægen spillede en lille Spader; Købmanden stak med Kongen; Mortensen maatte bekende.

Men nu kom der Hjerter igen fra Villing. Mortensen bekendte med sin Konge; Dyr lægen stak med Trumf og spillede Spader Dame ud.

Mortensen, der havde set, at Aggerbølle endnu sad med Kongen, tredje i Trumf, forstod nu, at han var fortabt. Hans Støvler holdt op med at knirke, og hans Ansigt blev hvidt som en Gibsmaske.

Da lod han ubemærket den lille Spader, han skulde bekende med,

falde ned i sit Skød og derfra glide mellem Knæene ned paa Gulvet, hvor han stille satte Foden over den. Samtidig stak han Damen med en lille Trumf. Derpaa kastede han sine to Matadorer og sin tredje Hjerter paa Bordet saa hurtigt efter hinanden, at han kunde faa Lejlighed til uset at erstatte det manglende Kort med et andet fra sine indvundne Stik; og i den almindelige Omtaagethed lagde ingen Mærke til, at en Trumf-Seks fra hans andet Stik gik igen i det sidste.

Skolelærer Mortensen vandt til alles Overraskelse sin Solo, og Spillet blev endelig afsluttet.

I det samme slog ogsaa det lueforgylde Ur oppe paa Chiffoniéren, fire smaa, mindelige Slag. Med et fromt Smil samlede Mortensen sine samvittighedsfuldt opstablede Pengestykker og puttede dem ned i en gammeldags Skindpung, som han derpaa forvarede paa Bunden af sin alendybe Bukselomme, idet han omhyggeligt knappede over den.

I Døren ind til Sideværelset viste sig i det samme Værtens lille, forvoksede Kone, der havde siddet og sovet inde ved Kakkellovnen i et stort Uldsjal. Med en næppe hørlig Stemme, der skulde lade fornem, og en kejtet Bevægelse af sin visne Haand bød hun Herrerne ind til „en lille Forfriskning“. Samtidig rejste ogsaa Sogneraadsformanden sig og gentog paa sin larmende Maade Indbydelsen:

„Ja værsgo', d'Herrrrer! En lille Forfriskning, mine Herrrrer! ... Det kan gøre godt at faa noget i Livet efter al denne hersens Strabadseren!“

Denne lille Forfriskning, der var anrettet inde i Sideværelset, viste sig at bestaa af et fuldt opdækket Bord med Flæskesylte, Skinkesteg, Medisterpølse, Spejlæg, Leverpostej, forskellige røgede Varer foruden — som Forret — en varm Bøf med Løg; dertil Brændevin og bajersk Øl i Overflod. Skønt Gæsterne i Løbet af Dagen og Natten havde indtaget fire solide Maaltider ved det samme Bord, satte de sig med god Vilje omkring Anretningen og lettede efterhaanden ret forsvarlig baade Brændevinskaraffen og de velfyldte Fade. Bagefter blev der budt Kaffe med Kognak.

Midt under Maaltidet brød Dyr læge Aggerbølle ud i en frygtelig Ed og huggede sit netop tømte Brændevinsglas mod Bordet, saa Foden knækkede. Han var pludselig kommen til at tænke paa en syg Ko, som han havde lovet at se til i en af Nabobyerne; — han havde netop været paa Vej derhen, da han om Formiddagen ulykkeligvis var falden herind hos Sogneraadsformanden. Denne havde straks foreslaaet at sende Bud efter Skolelæreren og Købmanden for at faa et Slag Kort; og da Aggerbølle netop var i stærk Forlegenhed for nogle Kroner til at betale en Bagerregning med, havde han hurtigt ladet sig overtale til at blive, idet han havde haabet i et Par Timers Tid at

kunne vinde, hvad han trængte til. I Spillets Løb var da den syge Ko som alt andet i Verden gaaet ham af Minde.

Han sank nu hen i en fuldstændig Sløvhedstilstand. Uden selv at vide det, tømte han Glas efter Glas og faldt tilsidst med aaben Mund tilbage paa Stolen, hvor han først vaagnede, da den lille Købmand Villing lagde Haanden paa hans Skulder og sagde:

„Kom nu, Aggerbølle ... Klokken er fem!“

Da Skolelærer Mortensen laa hjemme i sin bløde Dunseng, foldede han Hænderne over Dynen og bad sit Fadervor. Ved Siden af ham laa hans Kone og vendte sin store, tunge Krop i Halvsøvne, saa Sengebunden knagede under hende.

Endelig blev hun saa vaagen, at hun med snøvlede Stemme kunde sige: „Vandt du noget, Mortensen?“

Mortensen bad uforstyrret sit Fadervor tilende og svarede derpaa: „Tolv Kroner, min Bedste!“ — hvorpaa han mildt og fredeligt slumrede ind.

Imidlertid var ogsaa Købmand Villing naaet hjem til sin Bod, der laa omtrent midt i Byen i Nærheden af Gadekæret. Han havde gaaet og halvsovet paa Vejen; men idet han nu traadte ind i Butiken og fornåm den vante, blandede Duft af Sæbe, Rosiner, Kaffe og Skraatobak, gjorde denne ham straks lysvaagen. Han blev et Øjeblik staaende i Mørket med spidsede Øren for at lytte til den trygge Snorken, der lød inde fra et lille Aflukke bag ved Kramboden, hvor Butiksdrengen sov. Derpaa tændte han en Lysestump, der stod og ventede ham paa Disken, eftertalte lydløst Bytte-Skillingerne i Pengeskuffen, undersøgte de listigt anbragte Papirsmærker foran Svedske- og Rosinskufferne, kiggede op gennem Loftslammen og stak Lyset ned i Kælderummet. Først da han paa denne Maade havde forvissat sig om, at der intet mistænkeligt forefandtes, gik han ind i Sovekammeret.

Her rejste hans unge Kone sig overende i Sengen, gned sine Øjne og begyndte straks paa en omstændelig Beretning om alt, hvad der i Dagens Løb var hændet i Butikken: om Mølleren, der havde været der med Gryn, om Hans Jensen, der havde købt et Anker Brændevin, om gamle Søren Skrædder, hvem hun havde skrevet for et Pund Kandis o. s. v. Hun var en lille, buttet Skabning med et rundt og rødmosset Barneansigt indrammet af en stor Gammelkone-Natkappe.

Villing klædte sig imidlertid hastig af og gav nu og da lydeligt sit Bifald tilkende. „Godt ... meget godt, lille Sine ... fuldkommen rigtig gjort, lille Ven,“ indskød han uafbrudt, mens han sprang om paa Hosesokker og Underbenklæder, som om han var paa Jagt efter sin egen

Skygge, der snart krøb sammen som en Tudse henne i en Krog, snart strakte sig som et Spøgelse op ad det lille Kammers lave Vægge.

Saa kravlede han i Seng. Men endnu længe efter, at Lyset var slukket, blev Mand og Kone ved at snakke nede under Dynen om Kaffepriser, Mel og Kredit. Selv i deres allerømmeste Øjeblikke kunde disse to fornuftige Mennesker ikke slippe deres Butik og Forretning af Tankerne. De ligesom omfavnede hinanden med forhaabningsfulde Beregninger over Indtægt og Fortjeneste; deres Kys var Beseglingen af vellykkede Forretninger; og naar de omsider faldt i Søvn, og deres runde Hoveder laa der ved Siden af hinanden paa Pudene, med halvaabne Munde ligesom to Sparebøsser, fyldtes deres Drømme med skønne Syner af lange Talrækker, store Varelagre og vægtige Kassebøger. —

Dyrlæge Aggerbølle var den af de tre Nattevandrere, der havde længst til sit Hjem.

Han beboede et forsømt Hus en halv Fjerdingsvej fra Byen, paa Vej ud imod Kysten. I længst forsvunden Tid — for femten Aar siden, da han som nygift flyttede her til Egnen — havde han med Forsæt valgt sig dette afsidesliggende Sted for her i romantisk Ensomhed at nyde sin Kærlighedslykke. Fra Vinduerne var der en vidtstrakt Udsigt over Fjorden og Stranden, og mangelen stille Foraarsaften og mangelen maanedklar Høstnat havde han og hans unge Hustru sværmet her mellem de tavse Bakker, Arm i Arm og Kind mod Kind, mens Hjerterne bankede af Fryd og sommerlyse Haab.

Nu bandede han mangelen Gang den lange Vej, naar han i mørke Nætter — ør af Drik og Spil — tumlede hjem tilfods gennem Pløe og Sne. Hans Gig blev nemlig gerne staaende Natten over paa det Sted, hvor han i Dagens Løb var strandet, da han i Almindelighed ved Hjemfartstid var i en saadan Tilstand, at man ikke turde betro ham Styret af en Hest. Heller ikke denne Nat havde Sogneraadsformanden villet udlevere ham hans Køretøj, skønt Luften var lys paa Grund af Sneen, og Vejen kastet næsten helt ud til hans Bolig. Men Aggerbølle fulgte rigtignok heller ikke Vejen. I store Buer svinglede han ud over Markerne i Sne til opover sine store Knæstøvler, standsede hvert Øjeblik med en høj Veklage, bankede sig med den knyttede Haand paa Panden og mumlede Forbandelser mod sig selv og hele Verden. Aldrig — syntes han — havde Skæbnen været ham saa grum som netop i Dag! Aldrig — syntes han — havde han elsket sin Kone og sine Børn saa hjerteoprivende som just nu, da alle Sunde lukkede sig for ham! I Morgen vilde Bageren komme for tredje Gang med sin Regning. Allerede sidste Gang var han blevet truet med Foged og Stævning. Hvor skulde han nu finde en Udvej? Han ejede jo næppe nok en Strikke til at hænge sig i! Aa, Sofie, Sofie! ... Han standsede igen

i en stor Snedrive, knappede sin Frakke op, tog med sine valne Fingre ned i sin Vestelomme og fremtog herfra de Smaamønter, der udgjorde Aftenens Spillefortjeneste, og lagde dem ned i sin hule Haand. Paa vaklende Ben stod han og eftertalte dem meget nøje. Saa udstødte han atter en Række frygtelige Eder, hævede Armene mod Himlen og svingede videre.

Da han endelig naaede Hjemmet og havde fundet Laagen i det halvt nedtraadte Havestakit, gjorde Frygt og Skamfuldhed ham et Øjeblik ganske ædru. Inde i Forstuen trak han forsigtigt sine tunge Skaftestøvler af Fødderne, hvorefter han paa Strømpesokker listede sig ind i Sovekammeret. I det lille, lave Rum, der var overfyldt med Barne-senge, brændte en nedskruet Natlampe paa en Stol henne ved hans Hustrus Hovedgærde.

Der undslap ham et Gisp af Lettelse. Hans Kones Øjne var tillukkede, hendes magre Haand laa let krummet under den blegnede Kind; hun syntes at sove trygt. Men næppe havde han begyndt at afklæde sig, før han hørte hende bevæge Hovedet paa Pudsen, og idet han saa derhen, mødte han Blikket fra hendes store, mørke Øjne, hvis blanke Glans tydeligere end Ord fortalte ham, at heller ikke for hende havde Natten haft Søvn.

„God — god Aften, lille So-fie!“ hikkede han kærligt og støttede sig til Sengestolpen.

„God Morgen!“ svarede hun roligt.

„Hæ! Naa, ja —“ sagde han med et Forsøg paa en frejdig Latter. „Det er nok ogsaa blevet noget sent ... eller tidligt, hæ! ... Men det er denne Mortensen ... du veed nok ... han er en ren Hund ved et Spillebord ... en ren Hund!“

Hun svarede ham ikke, lukkede blot atter Øjnene tungt i, aabnede dem derpaa igen og sagde:

„Her har været ridende Bud fra Anders Jensen i Egedet. Du havde nok lovet at komme derhen til en syg Ko ...“

„Jeg?“ udbrød han, blussende rød, og søgte at se hende stift i Øjnene. „Det veed jeg ikke noget om ... det maa være en Fejltagelse!“

Hun vedblev uanfægtet:

„Budet skulde nok bringe den Besked, at det nu kunde være det samme, for Koen var død. Men du skulde heller ikke for Fremtiden gøre dig den Ulejlighed at se derhen, lagde han til.“

Dyrlæge Aggerbølle blev tavs. Med bævende Læber og blaat opsvulmede Aarer i Panden stod han lænet til Sengestolpen og saa tiltetgjort mod Gulvet. Paa en Gang rettede han sig i Vejret med en frysende Bevægelse, foer sig med Hænderne gennem sit buskede Haar,

gik derpaa med faste Skridt hen til sin Hustru og rakte den højre Haand ud imod hende.

„Her har du mit Haandslag paa, Sofie, at denne Nat er sidste Gang, jeg har rørt ved et Spil Kort ... Du kan stole paa mit Ord denne Gang ... Jeg sværger dig til, at jeg fra denne Dag skal blive et andet Menneske ... Hører du, Sofie ... Du skal stole paa mig ... Du skal stole paa mig denne Gang,“ blev han ved at gentage, mens Graaden begyndte at presse sig frem. „Jeg sværger dig til ... det skal alt sammen blive godt. Og jeg skal lønne dig, Sofie — jeg skal lønne dig for alle de onde Dage ... for alt, hvad du har lidt for min Skyld ... for Børnenes Skyld ... for — Aa Gud! Aa Gud!“

Rusen havde atter overmandet ham. Han sank ned paa Knæ ved sin Hustrus Seng og begravede Hænder og Hoved i Dynen som et Barn, mens en forfærdelig Hulken gennemrystede hans svære Legeme.

Hun laa et Øjeblik ganske stille, med fast tillukkede Øjne. Saa løftede hun sin matte Haand fra Dynen og lod den stryge henover hans Haar; — hun kunde ikke lade det være, skønt hun mere end hundrede Gange havde hørt den samme oprivende Angergraad og ladet sig skuffe af de samme dyre Løfter. Og tilsidst fyldtes ogsaa hendes Øjne med Taarer, og idet hun lagde begge sine Hænder om hans store Hoved, trykkede hun det ind til sit indfaldne Bryst og hviskede over ham:

„Min stakkels — stakkels Bernhard!“ —

Saaledes slutter Beretningen om det natlige Kortspil.

Ved Provstens Middagsselskab er Dyrslægen og Frue med, og vi ser „den lille, magre Fru Aggerbølle sad tavs og stirrede hen for sig med en adspredt Mine, som om hendes Tanker endnu ikke havde kunnet slippe Hjemmet og Børnene. Hun syntes segnefærdig af Træthed og Nattevaagen med tidligt ældede Træk og falmet Silkekjole, hvis gammeldags rummelige Liv sørgmodigt fortalte om svunden Ungdomsherlighed. Nu og da skottede hun til sin Mand, der havde stillet sig op foran Kakkelloven og herfra saa sig omkring med en udfordrende Holdning, som om han vilde fornægte ethvert Kendskab til den Duft af Benzin, der fra hans Livkjole bredte sig ud over den Del af Stuen, hvori han opholdt sig. Han var først højt op paa Formiddagen kommen hjem fra et Barnedaabsgilde hos en Bonde i et af Nabo-sognene, og rundt i den ubeskæggede Del af hans Ansigt sad der endnu Mindelser om Nattens Strabadser i Form af mørkerøde Pletter, der vidnede om, at det paagældende Barn ikke var bleven døbt alene med Vand. Ved Bordet kæmpede Dyrslæge Aggerbølle tappert

mod sine slette Tilbøjeligheder. Længe sad han med samme Glas Rødvind foran sig og fyldte aldrig mere end Halvdelen af sin Tallerken — hvorfor han ogsaa Gang efter Gang saa over til sin Kone med et Blik fuldt af stolt Selvtilfredshed. Han havde nemlig endog med højtloftet Pegefinger tilsvoret hende at vise Maadehold og Beherskelse, saa hun ikke skulde faa Skam af ham denne Aften, men ved Desserten, en mægtig Plumbudding, slog Dyrslæge Aggerbølles onde Time. Plumbudding var en af hans Livretter, og desuden begyndte nu Karaflerne med de hede Vine at gaa rundt. Dertil var han saa uheldig at have faaet Plads lige overfor en lille, grisetyk Proprietair, der under hele Maaltidet med samme, gnavent forslugne Mine huggede i sig som en Bændelorm af de lækreste Retter, saa Aggerbølle formelig havde maattet vende sig bort for ikke at falde i Fristelse. Men nu var det ham ogsaa plat umuligt at staa imod længere. Idet han kastede et fortvivlet Blik over til sin Kone, skar han sig et Stykke paa halvandet Pund ud af Buddingen og tømte lige straks efter to svingende fulde Glas Sherry for at gøre sig døv for Samvittighedens Stemme“ — —

Paa Dyrslæge Aggerbølles tunge Livsvej, hvor han, som han plejede at sige, „forfulgtes af en uforsonlig Skæbne“, indfanges han en Aften af Pastor Hausted til et af dennes Aftenmøder — — „en sjælden Gæst var til Stede, nemlig Dyrslæge Aggerbølle. Han sad midt paa Bænken med Armene korslagte over det brede Bryst, uden at agte paa, at i den Stilling blottedes ubarmhertigt en dyb Flænge i Frakken under Armhulen. Hans Haar og Skæg var fuldstændig hvidt og strittede uklippet ud til alle Sider; de blege, stirrende Øjne traadte frem af Hovedet som et Par Glaskugler, og hele den ubeskæggede Del af Ansigtet var besaaet med byldeagtige Udvækster. Nu sad han her mellem „Korøgere og stinkende Stalddrenge“, som han tænkte ved sig selv i sit Raseri, der gjorde, at Bylderne i hans Ansigt blev ganske blaa“.

Senere paa Aftenen indfinder han sig hos Købmand Villings, hvor han, da det formodes, at han vil laane Penge eller forsøge at faa sin Kredit forlænget, modtages med Forbehold; Købmanden havde fornylig taget Pant i den sidste Rest af hans Bohave og vidste, at der nu ikke var mere at udrette hos ham.

Aggerbølles Ærinde var dog kun at faa noget „Styrkende i Livet“ ovenpaa Ubehagelighederne hos Præsten. Det opnaaede han, idet Fru Villing viste sig med en Anretning paa en Bakke. Aggerbølle tog straks et Glas, dækkede akkurat Bunden med Vand og fyldte det med Konjac, og uden at afvente Klinken eller Skaalen førte han det med rystende Haand til sine Læber og tømte det halvt. Senere udvekslede man Minder om de gode gamle Dages Gilder med Skinkesteg paa to-tre Lispund, Rødkaal og Snaps, gammelt Godtøl og Kaffeputer,

som kunde trøste over Livets Skuffelser og Sorger. Aggerbølle henhælder, da Spiritusen har gjort sin Virkning, til Jeremiader over sit Livs Jammerlighed og over Tidens „Hængetryner“, hvem han giver Skylden for den sørgelige Tingenes Tilstand. Sluttelig siger han: „Jeg skulde vel se at komme hjem jeg tror, jeg lovede min Kone at ...“. Villing: „Nej, ved De hvad, kære Ven, i den Sindsstemning, hvori De for Øjeblikket befinder Dem, faar De virkelig ikke Lov til at gaa hjem. Husk paa, at jeg forleden vandt tretten Tusinde Kr. fra Dem. De maa dog have Revanche.“ (Paa Grund af Aggerbølles Bankerot spiller man om indbildte og meget høje Værdier).

Ved Udsigten til et Spil Kort er det øjeblikkelig ude med Aggerbølles Modstandskraft, og snart er man i Gang med en flyvende Sjavs. Aggerbølle paasatte sig den Næseklemme, som han for et Par Aar siden havde anskaffet sig, for med den at hævde sin Aands- og Dan- nelsesoverlegenhed overfor „Hængetrynerne“. Hans Ansigt, der ved hans Indtræden havde været blaablegt, var efterhaanden bleven ildrødt og dampede af Spiritus. Da han havde vundet sit Spil og endog gjort sine Modstandere „Jan“, plantede han begge Hænder i Siden, saa smilende fra den ene til den anden og sagde: „Hør, Brødre — — Her sidder vi forresten rigtig fornøjeligt.“

Ved Emanuel Hansteds Begravelse møder vi Dyrslæge Aggerbølle for sidste Gang: „Ogsaa Dyrslæge Aggerbølle saas i Følget, skønt nærmest som en Skygge af sig selv, bleg og slunken, med en ynkværdig Frakke og luvslikt Cylinderhat, men stadig lige strunk af Holdning og Næseklemmeren foran sine store, stift fremadstirrende Øjne. Den af Skæbnen saa ublidt omtumlede Mand var nu endelig endt som Fattiglem. Rigtignok vilde han paa ingen Maade indrømme det. Af Barmhjertighed mod ham og desuden af en vis uovertruffen Ærefrygt for, hvad han kaldte sin Rang, havde man nemlig ladet ham blive boende i sit gamle Hjem og lod ham i det Hele den offentlige Understøttelse tilflyde under saa hensynsfulde Former som muligt. Derfor paastod han haardnakket og troede efterhaanden selv derpaa, at Fattigforstanderen blot godhedsfuldt forvaltede hans „Midler“, og indrømmede i det højeste, at han stundom modtog frivillige Gaver, som hans Æresfølelse ganske vist krympede sig ved, men som han af Hensyn til sin Familie ikke kunde sige „Nej“ til.“ — —

En fuldstændig Modsætning til Dyrslæge Aggerbølle omtales i Pontoppidans Fortælling: „Et Grundskud“.

Væver og Husmand Kresten Jacob Hansen og hans Kone Sidse-Marie, hvem mange Barsler og Fattigdom havde gjort „ørekørt og bekymret“, var hidtil kun med yderste Besvær sluppet tørskoet over Li-

vets lumske Hængesæk. Hjemmets Lykke og Trivsel var i høj Grad knyttet til den aarlige Slagtegris, der nød godt af den lille Families forenede Anstrengelser med at skrabe sammen af Affald, Emter eller Grønt.

Et Aars Gris var: „Sif“, der var uforlignelig i sit Svinekald, idet den modtog alt, hvad der stoppedes i den, som i en bundløs Sæk; men henimod November var den ogsaa Egnens bedste Gris paa rundt regnet 20 Lispund.

Men en Morgen, da Jacob kom ind i Skuret, hvor den laa, havde den en underlig, stor, rød Skjold paa den ene Side af Bugen. Man rensede Stedet i lunkent Vand og skiftede Halmen i Lejet, men Pletterne bredte sig over hele Kroppen, og Dyrets Tilstand vakte Fortvivelse hos de fattige Folk. Sidse-Marie faldt i en dyb Jammer, men Jacob gjorde Anstalter for at faa fat i en Vogn og køre efter Dyrlægen:

„Denne, som boede en Mils Vej derfra, var en ganske ung og videnskabelig udseende Mand, der søgte ved Hjælp af et Par Næseklemmer og et hvidt Slips at skaffe sig saa meget som muligt af en Menneskedoctors Anseelse.

Da han nu hørte, at Talen var om en Gris, foer der derfor en Grimace henover hans Ansigt; og det varede længe, inden han af Jacobs Bønner lod sig overtale til at følge med.“

Ankommen til Stedet „satte den unge Lærde sin Næseklemmer fast og bøjede sig over Dyret, hvorved der gik en Kuldegysning op gennem Jacobs Ryg. Han havde — uden selv at vide det — taget sin Hue af, idet de traadte ind, og han stod nu og knugede den mellem sine Hænder, mens han aandeløs fulgte den unge Mands Bevægelser og Minespillet i hans spidse Ansigt.

„Hvad har De givet Dyret at æde?“

„Hva' faler ...?“

„Hvad har De givet Dyret at æde?“ gentog den unge Mand strengt.

„Det har ... faaet Kornskraa,“ kom det hakkende fra Jacob.

„Har det ikke faaet andet?“

„Og alle vore Ærter og tre Tønder Kartofler ... og en halv Tønde Majs, som jeg endnu skylder for.“

„Ellers ikke noget?“

„Saa har hun faaet Affaldet fra Huset, forstaar sig, og saadan ... hvad Børnene har kunnet samle af Grønt ... Det skulde vel aldrig være tænkeligt, at den har faaet noget Forgift i sig?“

Den unge Lærde nedlod sig ikke til at besvare dette Spørgsmaal. Han opdrog fra Brystlommen en lille guldkantet Notitsbog og nedskrev et Par Linier, hvorpaa han forklarede, at dette var Opskriften paa en Salve, som Jacob skulde smøre paa Dyrets Tryne, idet han

paa den Maade skulde se at faa det til at slikke den i sig. Salven kunde han faa udleveret paa Apoteket, men, tilføjede han indtrængende — han maatte vise den yderste Forsigtighed med Medikamentet. Det var en for Mennesker meget farlig „Substans“ sagde han, hvorpaa han med opløftet Blyant nævnte et Par latinske Gloser, idet han med Velbehag lukkede Øjnene bag Brilleglassene —.

„Sif“ fik sin Salve, og Jacob stod i angstfuld Spænding og ventede paa Virkningen, men Dyret laa ubevægelig paa sit Straaleje med Hovedet tungt mod Jorden, Øjnene fast tillukkede og Fraade om Munden ...

Jacob syntes i sin Vé, at det var ubegribeligt af Vorherre, hvis de skulde miste hende. Saa maatte han dog — naar *ondt* skulde ske — hellere tage et af Børnene. Døde Grisen, var det hele deres Velfærd, deres eneste Haab for den lange Vinter.“

„— — Henad Morgenstunden rev Jacob Døren op og raabte ind i Stuen: „Mutter! — Mutter! skynd dig!“ Men netop som de begge kom ind i Skuret, strakte „Sif“ Benene fra sig og var død.“

Skarpt er Dyrlægens Skidt vigtighed og dumme Forfængelighed skildret, men Fortællingen anskueliggør, hvorledes en Dyr læge med Nænsomhed og Hjertelag, og dem er der heldigvis mange af, kunde have opført sig, selv om han ikke havde mægtet at fravriste Døden sit Bytte.

Medens denne Dyr læge kun ensidigt præsenteres som dumstolt, og Dyr læge Aggerbølles blodrige, men karaktersvage Person, der snart af Drik er ført op i Selvforglemmelsens Højder og dernæst er nedsænket i Angerens og Fortvivlelsens dybe Dale, dog vækker Læsernes Medynk, er Gustav Wieds Dyr lægeskikkelser skildret med en egen ondskabsfuld Underfundighed.

I „Første Violin“ af Jens Pedersen og Gustav Wied er Dyr læge Dilling Ungkarl, uden Skæg, lille, fed og gemytlig med smaa Lapserier i sin Paaklædning. Han er musikalsk, men foruden Kærligheden til Mozart nærer han en mere materiel Kærlighed til sin Toddy og Morgenbajer „og en sød, lille Pige engang imellem“. Med Hensyn til sine Forretninger siger han: „Passer mine Forretninger, ja, det gør jeg, men jeg gør det Fandens nødig.“

Da den unge Ludvig Clausen vil gifte sig, kommer Dilling med sit Yndlingsudbrud: „Nu beer jeg om mine himmelblaa Bukser,“ og han siger til Ludvig, idet han holder ham ud fra sig: „Saa han vil gifte sig, Hingstebarnet. Hæ, Hæ. Trykker Manddommen ham?“

Ludvig (uvillig): „Aa!“

Dilling: „Dikkedik. En sød, lille, buttet en, hæ, hæ, se mig til den

Luks.“ Han fraraader Ludvig at gifte sig: „Lad være med det, hvad skal man gifte sig for ... Ægteskabet, det er noget Skidt, det bare Møj, en ordentlig Mand kan *ikke* holde noget Fruentimmer ud i Længden.“

Ludvig: „De plejer dog ellers ikke at ... æ ...“

Dilling: „Gavstrik. Hæ. Hæ. Nej, Gavstrik. Men jeg gifter mig bare ikke med dem. De er sku dejlige, det ved Gud, de er. Men Ægteskabet. Nej. Sin Frihed, sin Musik og sin Toddy og et lille Pige-barn en Gang imellem om Søndagen, det er alt, hvad et Hanmenneske kan forlange. Og saa skal de være smaa og buttede. De lange og de mavre er født med en Djævel i sig. Jeg havde engang en. Uha. Næ, smaa blide, medgørlige ... Hende den lange mavre, jeg havde, hun kunde Gudhjælpemig vokse en halv Alen til af bare indvendig Galde ...“

Dilling omtales iøvrigt lidet smigrende, som „Dyrekvæler“, „Skumring“, „Hornfisk“, „Gamle Gris“, „led Andrik“, „Malkepigejæger“, og der siges om ham, at selv om et Kvindfolk var pakket ind i syv Ræveskind, saa kunde han alligevel lugte hende.

Vognen fra Lundegaard er efter ham, men han siger: „Jeg flytter mig ikke ud af Pletten. Har du maaske Lyst til at staa i en væmmelig beskidt Kostald og vadske to hundrede Kraturer i ... hm ... over det hele.“ Han tager dog afsted, men da han længes efter en tète à tète med Anna, vender han snart tilbage, idet han forklarer: „Jeg mødte Hastrup paa Halvvejen, hæ, hæ og saa fik jeg sku ham til at tage af Sted i Stedet for mig. Det er saadant et rart, ungt Menneske.“

Apotekeren: „Hastrup, din Konkurrent!“

Dilling: „Ja, Herregud, han skal jo ogsaa leve — — og jeg har aldrig holdt af dette Kreaturvadskeri, det er en skidt Bestilling.“

Tiltrods for sine grundfæstede Anskuelser om Giftermaal indlader han sig paa et regulært Frieri, som kommer til at koste ham titusinde Kroner til „den lange og mavre“, med hvem han har faaet et Barn, og Giftermaalet ryger i Lyset.

Dilling er nærmest at opfatte som „en led Karl“. Figuren er skaa-ret stærkt til for Scenen, hvor den i sin Tid i Emil Helsengreens Fremførelse gjorde stor Lykke.

Dyrlæge Hansen, som Gustav Wied fortæller om i Novellen: „En Middag“, er af en tung, landlig Drøjde ... „Dyrlæge Hansen sad henne i en Krog med en Cigar i Munden og et Glas Cognac staaende i Vindueskarmen. „Naa, Dyrlæge,“ siger jeg, „hvad sidder De og tænker paa?“

„Jeg fordøjer,“ sagde han.

Dyrlægen var Ungkarl. I de elleve Aar, han havde været nedsat i Kamstrup, havde han hvert Aar regelmæssig friet til en af de mere

velhavende Gaardmandsdøtre, men ligesaa regelmæssigt faaet Nej! Dette oprivende Liv havde kastet et stille, vemodsfult Præg over hans Ansigt og hele Fremtræden. Han stod gerne lænet op ad en Dørstolpe og smilte indadvendt. Eller han sad i en Krog og tænkte. Og for Resten yndede han at tage en stille Rus, sagde man.

Vi sad en Stund tavse og saa paa de spillende. Saa sagde Dyrlægen dybt inde bag Skægget:

„Det var en meget velsmagende Middag.“

„Ja,“ sagde jeg. „Jomfruen har Ære af den.“

Dyrlægen tømte sit Cognacsglas, og jeg fyldte det.

„Tak,“ sagde han.

„Tænker Deres Bror paa at gifte sig?“ spurgte han.

„Det er jo ikke saa let at finde sig en Livsledsagerinde,“ sagde jeg.

„Nej,“ sagde han, slaaet af mine Ord, „men efter min Mening bør man dog søge, indtil den rette indfinder sig.“

„Ja, men hvoraft skal man kende, at det er den rette?“

„Det føler man,“ sagde Dyrlægen og nippede til Cognac'en i Vin-duet. „Og naar hun saa si'er Ja, saa ...“

„Ja-a,“ sagde jeg, „det gør naturligvis meget.“

Dyrlægen fremhævede Søren Henriksens Datter, der blev gift med Rasmus Nielsen i Tømmerby, som en mageløs Pige, hvorimod en ugift Søster betegnes som fed, „og hun lugter“.

„Hva' gør hun?“

„Hun lugter, og det gør efter min Opfattelse alle fede Fruentimmer. De reagerer surt ligesom Gedebukke.“

Dyrlægen fortsætter sine tungsindige Betragtninger med at fremhæve, „at disse større Bønder har en vis Tilbøjelighed til at gifte sig ind i hverandre.“

„Ja,“ sagde jeg, „hver Stand har jo sine Fordomme. — Et Glas Conjac, Hansen?“

„Tak,“ sagde han.

Jeg tog Flasken og skænkede. Og Dyrlægen sank lidt efter atter hen i sine Grublerier.

En mere livlig og noget kolerisk Natur synes Dyrlæge Meyer at være. Han træffes i Novellerne „En Runde“ og „En Brevveksling“.

(„En Runde“). „Ved Tolderporten holdt Dyrlæge Meyer i sin højhulede Gig. Han laa bøjet frem over Sædet og berettede den lille Herredsfuldmægtig Carlsen en vidunderlig Historie om en vanskelig Fødsel paa Skovby Hovmark, hvor de havde været fire Mand om at bringe en dødfødt Kalv til Verden.“

„Vi sled som rene Bæster!“ sagde han. — „Fa'en sku være Dyr-læge! — — naar man ikke netop var'et!“ føjede han til.

I en anden Novelle, „En Brevveksling“, har Dyr-læge Meyer en Strid med Tobakshandler Abel, hvortil Aarsagen kortelig kan gengi-ves i Abels Forklaring til sin Ven, Skipperen, — „naar jeg lejer et Værelse fra den første til den første, og jeg saa flytter den trettende, saa er Værelset sgu mit alligevel til den første, hva'?“

Men han havde sat en Hængelaas for Værelset, hvilket irriterede „Dyrekvæleren“, hvorfor han sendte sin „klatøjede“ Dreng hen med et Brev:

„... Hvad er Meningen med, at De har sat en Hængelaas for mit Kvistværelse? Hvis De dermed, som jeg maa formode, vil antyde, at De ønsker at være i Besiddelse af Kvistværelset, maa jeg anmode Dem om at betale mig otte Kroner. I modsat Fald vil De behage at aflevere Nøglen og bortflytte Deres resterende Ejendele.

Ærbødigst

Chr. Meyer,
Dyrlæge.“

Tobakshandleren vilde derefter flytte sine Sager ned i et Skur i Gaarden, hvorfor han faar et nyt Brev:

„Hr. Tobakshandler Abel!

Jeg erfarer i Dag igennem Deres Meddelelse, at det er Deres Agt at flytte Deres Sager ned i Skuret i Gaarden. I den Anledning und-lader jeg ikke at meddele Dem, at det omtalte Skur selvfølgelig heller ikke længere staar til Deres Disposition.

Ærbødigst

Chr. Meyer,
Dyrlæge.“

Hvorefter Abel en Dag, „Dyrlægen var i Rynkeby“, flytter sine Sager. — „Og da saa „Kvæleren“ kom hjem fra Turen, var der lige saa tomt paa hans Kvist, som der er i hans Tegnebog“.

Der indløber saa et nyt Brev fra Dyrlægen:

„Hr. Tobakshandler Abel!

Jeg vil ikke paastaa, at det Værelse, De nu har forladt, frembyder et Skue, der kan fryde mit Øje. Vægge, Gulv og Loft vidner just ikke om nogen udpræget Sans for Renlighed hos den tidligere Beboer. Kakkellovnen var derimod et Vidnesbyrd om Deres Evne til at ud-finde desodoriserende Midler, thi heri fandtes en Kammerpotte —

indeholdende Fæcalier og Urin. Maa det være mig tilladt at give Dem det venskabelige Raad at afhente denne Genstand. Samtidig maa jeg bede Dem om at erstatte en ituslaaet Vinduesrude.

Ærbødigst

Chr. Meyer,
Dyrlæge.“

Tobakshandler Abel havde aldrig „lagt paa Højskole og slige Fiksfakserier“, hvorfor han faar en Maler Weis til at sætte en Skrivelse op til at „vadske Dyrlægen om Hornene med“. Skrivelsen begynder saaledes: „Velbaarne Hr. ...

„Pruuit!“ brast det ud af Skipperen, „det er sgu godt! Det er sgu godt! „velbaaren“, den Kodoktor.

Velbaarne Hr. Dyrlæge Chr. Meyer!

Deres berettigede Fordring paa Erstatning for den ituslaaede Rude billiger jeg ganske og aldeles og lader hermed følge 50 Øre til Udligning af dette vort Mellemværende. Med Hensyn til Kammerpotten; der jo synes at interessere Dem, kan jeg oplyse, naar De formoder i den at have opdaget Fækaliere, maa dette bero paa en Forveksling med udkrystalliserede Urinsalte, idet Potten ikke i min Tid har indeholdt andet. En fornyet Undersøgelse vil, hvis De fremdeles bevarer Interessen for denne Sag, hvad der jo fra et lægevidenskabeligt Standpunkt vil være forstaaeligt, sikkert overbevise Dem derom ...

Fjordby, d. 19/Maj 1892.

Ærbødigst

Christian Abel,
Cigarhandler.

„Naa! Hva' sa' saa „Kvæleren“ til det?“ spurgte Skipperen.

„Han holdt sgu Kæft, og nu smører han om i en anden Gade, naar han ser mig.“

Gustav Wieds groft satiriske og haanligt nedsættende Omtale af de her omtalte Dyrlæger falder vel nok i Traad med Forfatterens Omtale af andre Godtfolk; men det er ligesom, han har sat en ekstra stærk Kulør paa Paletten, naar han har villet skildre en Dyrlæge.

En Dyrlæge af makaber Uhygge omtales i Bogen: „De salige“ af Harald Kidde. ... „der var Drikkegilde hos en Skøge, hvori blandt andre deltog Grossereren med det opblæste, røde Ansigt, Dyrlægen

med det lange, vaade Skæg og Haar over Hænderne, Sagføreren med det stillestaaende Blik og den ludende Ryg. Efter Drikkelaget skændtes de om hende, hvem der skulde blive, naar de andre var gaaet. Saa slog de i Bordet for hinanden, Dyrslægen svor og huggede Gang paa Gang sin knoklede, haarde Næve ned mellem Flaskerne og Glasene ...“

Dyrslægen var forøvrigt Ejer af Huset, hvor Skøgen boede med sin Familie.

En Modsætning til Kiddes næsten uhyggeligt realistiske Bog er Herman Bangs: Sommerglæder, hvori Smaabyens Borgere bringes helt ud af Fatningen ved den store Indkvartering af Sommergæster paa Brasens Hotel. Dyrslæge Jespersens boede i en Smøge med stærkt brogede Stores for tre Fag Vinduer. Dyrslægens to og trediveaarige Frue var importeret fra København og af en noget uvis Oprindelse. Der sagdes, at hun i Fortiden havde haft nogen Forkærlighed for Officersstanden. I Dyrslægens Hjem kom tre unge Ingeniører, og Af-tenerne med dem var Fruens bedste Tid. Ingeniørerne drak deres Whiskyer efter, at Dyrslægen havde lagt sig.

Om Dagen enten sov Fruen paa en Chaiselongue eller syede Lampeskærme, der kunde fremstille hende i vekslende Belysninger.

Dyrslæge Jespersen skildres som rødblisset i et bredt Ansigt. Da Sommergæsterne, der hovedsagelig bestaar af Damer, indfinder sig paa Hotellet, bliver han af Konen sendt hen for at spionere. Han siger: „Ja, hvad Satan, her er sgu Forøgelse af Besætningen“, og idet han forlanger en Bajer, spørger han: „Men hva' er 'et for Hopper, Gæstgiver?“ Og da Gæstgiveren staar og famler med Fremmedbogen, siger han: „Ja, det gælder sgu om at faa dem ført rigtig i Stambo-gen“.

Den bevægede Dag i Byens Historie ender med et Bal paa Hotellet, hvori Fru Jespersen deltager med stor Livlighed, og da Ingeniørerne, der ellers bor paa Hotellet, er blevne husvilde under Indkvarteringen, tilbyder hun dem: „I maa ligge hos mig, Drengene, men I maa tage det, som det falder.“

I den Jespersenske Familie synes Fruen at spille den største Rolle; men det kan jo ogsaa finde Sted i Dyrslægefamilier.

Som Eksempel paa Dyrslæger, der maa opfattes som Repræsentanter for det gode Humør, kan nævnes Dyrslæge Munck, der omtales i Anton Andersen: „Kaj Rosenfeldt, Odense“. Dyrslægen var gode Venner med Inspektør Rygaard paa Egedal og spillede L'hombre sammen med Forvalteren paa Stubberup og Fuldmægtig Højer samme Sted.

Dyrlægen var en lille, kuglerund Herre, der havde Ord for at kunne faa en død til at le. Dog, da Rygaard paa Grund af ulykkelig Kærlighed var deprimeret, kunde han ikke ætse de lyse Linier frem i hans Ansigt. Han var og blev en sur Sjæl, som Munck udtrykte sig.

Hørende til samme Kategori findes Dyrlæge Dall i Bønnelyckes: „Pilgrimmen“. Dyrlæge Dall var Deltager i et Bryllup, hvor han skulde køre med Brudgommen, og da de kom til Kirken, satte de sig paa de to forreste Stole nærmest Alteret. „... Dyrlægen saa i al sin Pyntelighed rund og festlig ud. Senere ved Bryllupsmiddagen, hvor Skræderen fra Sevels talte under alm. Munterhed, afbrød Dyrlægen ham idelig med barokke Bemærkninger ...“

I „Arvesølv“, en folkelig Fortælling af Jens Skytte, omtales en Dyrlæge Winkel, der spiller en betydelig Rolle i Bogen, hvori Modsætningen imellem en materialistisk-egoistisk og en idealistisk-højskolepræget Tankegang er skildret.

Dyrlægen er en sympatisk Mand, der er godt inde i Landbefolkningens Forhold og Tankegang. Man faar Indtryk af, at han er tegnet efter levende Model.

Han opgiver selv at have taget Eksamen i 1869 som den bedste af sit Hold. Han har som ung været i Norge, hvor han forelskede sig i en norsk Pige, som han ikke fik, og han er siden forblevet ugift. Der af hans Egenhed. Han ynder den ironiske Taleform, men naar han kommer rullende i sin Gig, taler han livligt med sine Venner om Egens Forhold. Engang var han kommen i Selskab med en Københavner-Journalist og en Grosserer ombord i dennes Lystyacht, hvis Skipper, naar han fik „Dampen lidt op“, improviserede Taler paa Vers. Om Dyrlægen sagde han:

„Og vores vittige Dyrlæge og Veterinær,
han har jo mange Indkomster her
og mange goe' Skillinger faar
af Spat og Lus og Kolikkens Vind,
maatt' han snart bekom' en ordentlig Vind
det halvgammel Skind
og føre ham i Brudeseng ind
og en to Gange Trillinger og Stump-Vinkler.“

Winkel ækles ved Selskabet, hvis Formaal er at faa ham „lakket til“, og som opvarter med slibrige Historier, hvorfor han ud paa Nat-ten vil liste sig i Land med Landgangsbaaden. Under dette Forehavende falder han i Vandet, uden at de ombordværende mærker det, Fuld er han ikke,

Dyrlægen tager ivrigt Del i Egnens aandelige Røre, nærmest paa grundtvigiansk Side. Befolkningen opfordrer ham til at være med til at rejse en Højskole og give Undervisning ved denne, men det afslaar han og giver som Grund, „at han vil blive for satyrisk en Makker“. Den mere dybtgaaende Motivering er dog den, at han ikke helt sympatiserer med Grundtvigianerne. Han finder, at de er indbyrdes splidagtige og uden trofast Kammeratsind, gensidig Tillid og aandelig Samhørighed. Da det bebrejdes ham, at han aldrig har vanskeligt ved at finde Fejlene og Skrøbelighederne ved Folk, svarer han: „... jeg er jo Læge (??), somme siger endog en dygtig Karl, men med en noget hvas Kniv i Munden somti“.

Han er i skarp Opposition til Egnens Missionsfolk, som han mener vil arbejde for at faa en „hellig“ Dyrlæge til Egnen.

I en regnfuld Sommer faar Dyrlæge Winkel den Idé, at én med et mekanisk Snille burde kunne opfinde en elektrisk Malkemaskine og en formaalstjenlig Kvægparaply (!).

Dyrlæge Winkel synes at have været en Person, man har regnet med, tiltrods for hans Snurrigheder.

En Modsætning til Winkel findes i Sune Andreasens Bog: „Livets Blandværk“, der omtaler Oxfordbevægelsen, som han drager stærkt til Felts imod. Bekendelsesforeningen, som den kaldes, er stiftet af Dyrlæge Jensen, som stadig er Formand for den og meget ivrig for Sagen. Han kører i en Ford V 8, „Herrens Ildvogn“ kaldet, som næsten er slidt op paa en Sommer, dels af Forretninger, dels af Mødeture Landet over. Jensen kaldes „en Splejs og et slikket Herrens Bælam“ og beskrives saaledes: „Glatbarberet, et blødt aabent Ansigt og et Par altfor milde, mælkeblaa Øjne ... Sixpence paa et kuglerundt Hovede, en snæver Overfrakke, der ikke naaede til Knæene, Spidsbukser, Sportsstrømper og brune, blinkende, blanke Sko.“

Om Bekendelsesforeningen udtaler Dyrlægen sig til Stedets nye Præst: „Det er som en rensende, lutrende Brand, Pastor Krarup, De aner ikke, hvilke Bjerge af Synder alle Mennesker gaar og bærer paa, og hvor de trænger til at faa dem læsset af ... vi har haft unge Piger, som har staaet frem og bekendt deres Bedstefædres Synder for at faa Fred!“

... Dyrlægen skal hen til en trepattet Ko, som skal „stikkes“, men Datteren i Gaarden ligger syg og vil gerne bekende ... hun er den sjette af Egnens Folkedansere, som Gud har sendt en Sygdom — en Forkølelse — paa Halsen.

Under en Mund- og Klovtsygeepidemi, som griber om sig paa Egnen, faar „Herrens Ildvogn“ travlt ...

„Dyrlæge Jensen stod i Stalden paa Vibjerggaard og vadskede sine Hænder efter Undersøgelsen“. „Ja, ja, — desværre — desværre — det er Klovsygen, Holm. Det betyder jo et Tab, men De er dog, ja, jeg mener, kære Holm, De er dog Mand for at bære det, Smerten mener jeg — Smerten.“

Holm havde tidligere haft Svinepest og Kalvekastning og nu Klovsygen. — Dyrlæge Jensen havde den dybeste Medlidenhed med ham.

„Ja, det er tungt, kære Holm ... men De maa dog mande Dem op — ja, jeg mener, Gud vil dog hjælpe, hvis De beder“.

Dyrlægen fortæller Holm, hvorledes han er kommen til at elske den Gaard, og tilbyder sin Hjælp:

„... Jeg har ofte tænkt paa at hjælpe, støtte — hvis De trænger. De ved, kære Holm, at mit Navn har en god Klang — og Penge har jeg jo ogsaa i Aarenes Løb faaet — —“

„Hjælpen er der, kære Holm, Verden er ikke saa ond som — og Menneskene er saa gode, hvis De blot vilde — ja — kære Holm, De maa gaa over til os — og alt vil ordne sig — det ...“

Holm havde i et Nu følt Dyrlægens karbolduftende Haand paa sin Skulder. Han sprang op foran ham ... hans Ansigt var hvidt af Vrede:

„Ja — se det var jo kønt — smukt, Dyrlæge — men hvis De ellers er færdig, saa — ja, Pengene for Besøget skal De faa — faa — en af Dagene — — Afgang! raabte han pludselig, som om Dyrlægen var en nylig ankommen Rekrut — Afgang! —.“

„Kære Holm — det var — De maa ikke. —“ Dyrlægen gik hoppende baglæns hen over Gaardspladsen mod „Herrens Ildvogn“. Holm fulgte ham, som det var en Hvalp, han gennede foran sig. Han saa aabent ned paa Dyrlægen.

„Der slap den hellige Glæde ud — hva', Dyrlæge. Hjælp? — Naa, Gudskelov saa kan jeg da arbejde endnu her eller andetsteds — min Herre. — Ja saa — De elsker Gaarden“ — — Holm fik et bittert Drag om Munden. — „Og De fisker efter Gods og Sjæle. Gud give Dem Hjælp til at bekende Deres Synder, Mand.“

Dyrlægen var hastigt kommen ind i Vognen. — Holm maatte da være gal. Hvad havde han sagt, ment? Det var jo ganske misforstaaet. Men Herrens Børn maatte jo altid lide — — og Holm havde det sikkert ondt.

„Ja, for det skulde vel ikke“, — Holm var bleven ude af sig selv, „det skulde vel ikke, Dyrlæge, være Dem selv, der har haft Smitten med til Køerne, sidst De var her — hva' — det skulde vel —?“

Dyrlægen snurrede ud af Gaarden. Han tog den lange Allé fra Vibjerggaard paa 90 ...“

Dyrlægen virker ivrigt for sin Sag. Ved et Møde maa han aflægge

en Bekendelse: Et Minde fra Soldatertiden — hvor han gik saa meget igennem — saa meget ondt. „Men en Dag, da vi skød til Maals efter en Skive, der forestillede et Menneske, hørte jeg en Røst i Luften over mig, og den sagde: „Skyd ikke, ser du ikke, at det er et Menneske, et Menneske som du selv.“ Og jeg skød ikke — det vil sige, jeg skød i Luften” — — — Sine Taler sluttede han altid med den lutherske Vending: „Her staar jeg, Gud hjælpe mig. Amen.“

Forfatterens Antipati mod Oxfordbevægelsen har givet sig særligt Udslag i Dyr læge Jensens usympatisk skildrede Fremtoning.

„Et Par Huse om en Station“, af Aase Hansen, giver et Billede af en lille Stationsbys Liv, og Forfatterinden benytter Dyr lægen, han har ikke nogen anden Benævnelse, som Talerør for sine Meninger.

„Jeg traf Dyr lægen i Skænkestuen idag. Han er en lille mager Mand, lidt skruttet. Hans Haar og Skæg er graat, engang har det været meget sort, hans Øjne er brændende brune. Han hoster og bander meget; hans Stemme knaser, knitrer som Ild i tørt Smaaved“. Dyr lægen karakteriseres iøvrigt saaledes: „Han er en flink Mand, ja, han brummer og bander og giver lidt ondt af sig, men det betyder aldrig en Bitte“.

... „Om han er gift? næ, Nej det er han ikke; Kvindfolk har vist aldrig interesseret ham. Jo, han er en grumme flink Mand.“

Dyr lægen bor net, er Havemand og synes at hygge sig paa Ungkarlevis med gode Cigarer, Cognac og Romtoddy, men han er maadeholden. Han spiller L'hombre og Skak. „... Det er en sjov Fyr, den Dyr læge. Overstrømmende bitter og elskværdig“.

De danske Bønder karakteriserer han som Andelsindustriprodukter; men passer sit Arbejde iblandt dem: „Jeg forløser Køer og fuser ikke i Klejnsmedenes Fag“.

Han skulde saaledes være en jævn og almindelig Dyr læge. Det er han dog ikke.

Han er filosofisk, skeptisk og ironisk og har altid sine Meninger færdige. Paa et Spørgsmaal om, hvad Folk paa Egnen interesserer sig for, svarer han:

„For sig selv sgu. For deres Kød forstaar sig. Her er al Aand forlængst materialiseret. Kirken kommer der ingen i, et Par Stykker maaske. Jeg kommer der ikke.“

Han hævder om Livet, at det stadig har samme Farve, selv om Folken veksler. Der er en stadig Understrøm, som giver Folk deres eget Præg. Der vil være en evig Bestanddel af smaa Folk i smaa Bestillinger og af større Folk i større Bestillinger. Og der vil være Særlinge som han selv f. Eks. Dyr lægen harcellerer over Tiden. Taler om

Præidioter, er imod Radioen, ironiserer over Vitaminerne, men forudser den Dag, da Banerne afløses af Rutebilerne.

Han siger: „Ja, det kan sgu godt være, det er en lykkelig Tid, vi lever i. Der er da Metoder nok til Livets Bevarelse, men selvom Folk er Højre eller Venstre eller Socialister, saa lever de i et aandeligt Vankundighedens Mørke.“

Dyrlægen er Fritænker og tror, at den Historie er forbi, naar man er død. Han hævder, at Folk klarer sig godt uden Kristendommen. At de bliver døbt, konfirmeret, viet og begravet, det er jo bare Sæd og Skik. Man gaar i Kirke til Højtiderne, lader sine Børn døbe o.s.v. — det hele kan sammenlignes med Forsikringspræmierne ... Folk har flyttet deres Stræben efter Paradiset ned paa Jorden. Salighed er for de fleste det, der kan gribes med Hænder, maales og vejes og ædes med Munden.

„Der er da ogsaa oprigtige Kristne.“

„Bevares, der er Folk, som har Organer for andet end Kødets og dets Lyst, de bliver jo et eller andet. Kristne, Teosoffer, Muhamedanere, for mig gerne. Døden er der ingen Fare for, den skal vi nok opleve paa rette Maade.“

Om Moralen udtaler han sig:

„Skilsmisser paa Landet, nej, den Skik er for upraktisk og dyr. Desuden har Folk — baade Mænd og Kvinder — for meget Kropsarbejde til at spille erotisk Fandango ... En Gaard kan ikke undvære en Kone, og den kan ikke bære en to, tre Stykker.“

Han afslører sin stædige Materialisme:

„Højskolebevægelsen, den gav os vel Rankhed og Bevidsthed om os selv. Nu er det bleven til Selvbevidsthed ... det er os, Bønderne, der bærer det hele, vi bliver dygtigere og dygtigere til at dyrke Jorden, at producere Kvæg og Svin og Smør ... mangler vi noget, kan vi købe det. Forresten har vi jo Radioen. Hvad Fanden skal vi saa med Højskolen.“

Denne Skikkelse er som et ulmende Krater, med Øjne, der kan flamme og i næste Øjeblik synes slukkede. Med sin tunge Natur, med sin Tro „kun paa det, han ser“, afslører han sig i Forfatterindens Beskrivelse „som en Dværg, den graa Dværg, et Fnug under Himlen; som Vætten, der har færdedes i Bjerg og Høj. Han har været krøget over Essen, og Ilden har visnet hans Træk.“

I en Bekendelse forklarer han Grunden til sin Tilstand:

„Ungdom, det har jeg aldrig haft. Forstaar De, hvad det vil sige at være lidt ved Siden af Normalen? ... Man er taknsom og gammel, uden for de andres Leg, man længes imod dem, men man kan ikke lege med, deres Indfald er for taabelige. ... Det er en forbandet

Skæbne altid at være den klogeste, naar man er udelukket fra at være overlegen. ... Man tror en Dag, at Kræfterne kan folde sig ud. Jeg troede det ... jeg syntes, Livet pludselig blev en Naade. Herregud, jeg forlovede mig. ... Men med en daarlig Ryg og en daarlig Danser og med en Ven, som var alt det, jeg ikke var. Og Verden vilde ikke være normal, hvis ikke de to en Dag gik i Brand for hinanden. Der var vel andre, som havde søgt andre Kongeriger. Jeg havde kun et Kongerige. ... Jeg tog mit Arbejde, mine Dage, som de kom. ... Det er sgu min Tragedie, den er kun af de smaa. Jeg har ikke haft Evnen til at gøre den stor."

Saaledes er denne Mand, der siger:

„Fanden med Hesten, naar bare Menneskene var lidt bedre“, som hader Sladderen, da den gror frem efter en ung Piges triste Død. Som skælder et Par „snottede Unger“ ud: „Hvad Fanden staar I her og glor efter, skrub I hjem til jeres Aftensmad“, og derefter giver dem en Femøre til Bolsjer hos Købmanden.

Forfatterinden skænker ham i Bogens Slutning Medfølelse med disse smukke Ord:

„I Morgen kører Dylrægen ud i sin Ford, han giver lidt ondt af sig, men han gør sin Gerning; han vil køre Aar ud og Aar ind i Regn og i Blæst, og naar Dagen er blank. Han vil have os til at tro, at han kun har Spot, men hans Hjerte bløder ved hvert Saar, han ser, og han smiler til de hvidhaarede Børn og til de forslæbte Mænd.“

Om Bondesnuhed og en Dylræges mindre fine Moral handler en lille Fortælling: „Obduction“ af Erling Kristensen.

Dylræge Alstrup er gigtsvag, men menneskeklog i Modsætning til sin unge Medhjælper, der endnu har Troen paa sine Medmenneskers gode Egenskaber i Behold.

Niels Neddergaard er en typisk Repræsentant for de Bønder, som af højst egoistiske Grunde nærer en glødende Tiltro til den gamle, velprøvede Dylræge, medens de ser med Skepsis paa den unge, som Niels Neddergaard i al Fald ikke vil lade sit dødssyge, brune Øg være Prøveklud for.

Alstrup, foretrækkende sin lune Lænestol og gode Cigar, vifter anbefalende med Kollegaens store Eksamen, som dog er uden mindste overbevisende Virkning, men da Neddergaard erfarer, at Sognets største Besidder har haft „ham“, giver han sig, omend modvilligt, i de uprøvede Kvalifikationers Vold.

„Neddergaard havde ikke brudt Traditionen med at hente Dylræge for tidligt.“ Dyret var dødt ved Ankomsten.

Begge de veterinære Autoriteter nærer stor Interesse for at faa Dy-

ret obduceret, hvilket Bondemanden havde sat sig imod med en saa paafaldende Uvilje, at Sagen forekom mistænkelig.

Alstrup formener ud fra sin mangeaarige Erfaring, „at der maa ligge en Hund begravet et Steds“, medens den Unge, ihukommende det Udtryk, hvormed Neddergaard havde betragtet sit døde Øg, hævder, at Uviljen mod Obductionen skyldes en overvættes Kærlighed til Dyret.

Han er endog saa sikker paa at opnaa Tilladelse til Obductionen, hvis den finder Sted udenfor Neddergaards Synsvidde, at han tilbyder at køre ud og hente Øget paa en Lastbil.

Alstrup billiger, at der gøres Studier i Marken, „andenhaands Erfaring er ingen Erfaring, siger Verdenshistorien“, „men Lastvognen gør De klogest i at vente med til bagefter“.

I „Uerfarenhedens Renhed“ tager Assistenten Lastvognen med sig „og glæder sig til at skyde et forsvarligt Hul i den „Gamles“ Patentpsykologi“.

Niels Neddergaard er flakkende usikker overfor den unge Dyr læges elskværdigt paagaende Interesse overfor det døde Øgs Indvortes, men den Fasthed, hvormed han modsætter sig ethvert Indgreb, er urokkelig, indtil Dyr læge Alstrup, drevet af en naturlig Nysgerrighed, indfinder sig paa Gaarden — —

„Jeg interesserer mig jo ogsaa en Smule for den Obduction. I er vel færdige?“

„Nej, Alstrup. Det er vi nu ikke, det Kikkeri bliver der nu ikke noget af — — mit Øg skal der ikke kikked i“

Gaaden „Hvorfor“ er stadig uløst. Assistenten er stadig overbevist om sin Menings Rigtighed. Alstrup „gjorde det venstre Øje lille og tittede til Neddergaard“ — — „men vi maa til Sagen, og selvfølgelig ser vi ikke noget Føl, selv om den Brune skulde være med et.“

Neddergaards Ansigt livede op. Han hostede. „Naa, ja, det er jo en anden Sag.“ Og han gik foran ud mod Toften.

Assistenten gik svedende bagefter: „Føl, hvad er der med det Føl? Jeg forstaar ikke rigtig.“

Neddergaard grinede: „Jo, bliver hun ikke skaaren op, er der ingen, der ved, om hun er med Føl, og saa sparer jeg *Bedækningspengene* ... Men tho, naar der ikke bliver snakket om det, saa ...

Alstrup slog ud med Haanden: — „Sig ikke mere, Niels Neddergaard. Det behøves ikke. Han ved udmærket Besked — den Rævepels.“

Forfatteren synes ikke at være kendt med, at Reglen er den, at Hingsteejeren netop forlanger Bedækningspenge, medmindre det ved Obduction godtgøres, at Hoppen ikke er drægtig.

Alstrups moralske „Loddenskab“ ved sit Tilbud om at overse et eventuelt Føl modsiger den hævdede Trang til ved Hjælp af Obduction at skaffe fuld Klarhed i det mistænkelige Tilfælde.

Et rigtigt og almentgældende Billede af den danske Dyrlæge faar man ikke ved at betragte de fremførte Skikkelser, selvom de spænder over et stort Register, hvad Karakteregenskaber og Følelser angaar. Fremhæven af Svagheder uden at nævne de eventuelle bedre Egenskaber er det hyppigste, og en sund og stout Dyrlægeskikkelse findes næppe i dansk Litteratur.

Dyrlægen har mere end nogen anden i sin daglige Gerning Lejlighed til at opleve pudsige og morsomme Hændelser — lejlighedsvis ogsaa triste — faa Historier fortalt og høre friske Udbrud, krydret med det Lune og Vid, som gennem Generationer har aflejret sig i Bondens Sind. Dyrlægen lærer Bonden at kende, naar det gaar denne godt eller ilde, i den daglige Færd og i *Handel*. Og han faar et Indtryk af det Slægts- og Venskabssammenhold, der ofte er i Bondebefolkningen.

I den danske Litteratur savner vi Dyrlægeskikkelser med Iagttagelsessans, Lune, Fortælleevne og Virketrang.

Dyrlægerne har været dygtige i deres Gerning, og det er det, som betinger deres Plads i Samfundet, en Plads, som Fordragelighed og Samarbejdsevne yderligere kan fæstne og udbygge. I svundne Slægters Erfaringssum har Standen sin Styrke, og heraf skal den tage sin Vækst.

Har det manglet paa ydre Anerkendelse, og har Poesiens blaa Blomst ikke været at finde i stort Tal paa Dyrlægernes Vej, saa maa Bevidstheden om, at de er Udøvere af en rig og grødefuld Gerning være Belønning i sig selv.

De af vore Kolleger, som nu er døde, drog ud uden Telefonernes ubønhørlige Kalden. Ad tunge og trælse Veje gik Turen med Gig eller Slæde. Senere var Befordringen en raslende Ford.

Nutidens Dyrlæger kører i mere sammenhængende Vogne tørt og lunt fra Sted til Sted under dirrende Motorers Kraft og Spænding i et Jag, der er i skarp Modsætning til ældre Tiders sindige Færden.

Vore Fagfæller i Fortiden havde ofte døgnlangt Slid i vekslende Vejrlig; ikke desto mindre var det muligvis de gamle, der vendte bedst hjem, beriget ved frisk Indleven i Egnens Natur- og Folkeliv.

Om vi alle elsker vor Stand og Stilling, skal være usagt, men vor daglige Dont rummer i sig en stor Opgave, der kalder paa vort Hjertes Hjælpsomhed, saavel som paa vore Hjerners og Hænders Evner. Og det er denne livsvarme Funktion, som giver vort Sind Berigelse.

Johs. V. Jensen har nænsomt skildret „et dyrevenligt slidsomt Kald“ i „Dyrlægens Minde“, hvoraf citeres nogle Strofer:

Ved Landevejen laa hans Hus,
en gammel Vandskels Vej med Sus
af mange Storme hver en Stund
imellem Nibe og Hvalpsund.

Før der blev By, laa Heden nær,
til alle Sider Lyng og Kær,
et udstrakt, dystert Land
med Ris og Stargræs, Tørv og Sand.

Her, hvor en Oldtid sent forgik
og veg for nye Tiders Skik,
han trofast blev ved Bondens Stald,
et dyrevenligt slidsomt Kald.

Og hjem han kom fra fem Mils Tur,
en sunken, indadvendt Figur
med stille Træk, hvori var støbt
et Steppeland i Pavser svøbt.

Kabudsen vel i Panden ned,
thi Regnen stak, og Blæsten bed.
De jyske Landeveje han
befor som ingen anden Mand.

Med Lygten under Vognen hængt,
af sølet Landevej bestænkt,
til Udmarksgaarden gudforladt
han fandt igennem Mulm og Nat.

Det røde Trampeldyr, hans Hest,
var ingen Fagerhed, men bedst
naar det kom an paa drøje Mil.
Ak, røde Broder, nyd din Hvil.

Den lille slidte Fjedervogn
var kendt i mangt afsides Sogn.
En Hund med Ange, kaldet Vavs,
den fulgte gennem Sne og Snavs.

Bagi var alskens Medicin,
et gammelt, stødt, umalet Skrin
med Bistouri og Sygdoms Skræk:
Kroppulver, Croton, Dyvelsdræk.

Dyrlægens Slæde, jernbeslaaet,
er gennem mangel Snestorm gaaet.
Tit drog med Hvin den Ild af Sne'n,
naar den skar i til Grus og Sten.

Thi den, der kørte, skulde frem,
han maatte ud, han vilde hjem.
Om Meder eller Hjul, det hørte
til denne Mand, han kørte — kørte.

Han vadsked' Kvæg med Arsenik
og Plage skar, thi saa er Skik,
og slog som Falken ned paa Snive.
Jo, han holdt meget Kvæg i Live.

Ham mindes mangel Himmerbo
som den, der reddede hans Ko.
Var Manden arm og Pungen tom,
men Øg i Folenød, han kom.

Nu er den lange Kørsel slut,
og Hjulet paa hans Gravhøj brudt.
Den Angst, de fleste bærer paa,
ham kan den ikke mere naa.

Johannes Berg.

Roskildes første Dyr læge.

AF DYRLÆGE PHILIP HANSEN, KNARREBORG

En meget stor Del af Eleverne ved den kgl. Veterinærskole i det 18de Aarhundrede var indsendt fra militære Afdelinger, der bestode Elevernes Uddannelse med det for Øje, at disse skulde tjene som Kursmede ved deres Afdeling, naar de som eksaminerede Dyr læger forlod Skolen. En saadan militær Skolar var Johannes Berg, der indtraadte som Elev paa Veterinærskolen den 10. Marts 1790, han var nemlig indsendt af Husarregimentets 4de Eskadron, der laa detacheret til Roskilde.

Noget nærmere om, hvor og hvornaar Johannes Berg var født, har det ikke været muligt at faa oplyst; han var ved sin Indtræden paa Skolen 33 Aar gl. og skulde altsaa være født ca. 1757. Efter al Sandsynlighed har han været Smed af Profession, der er dog intet oplyst derom. I Roskilde var der i det 18de Aarhundrede en Smedefamilie Berg, men vores Berg synes ikke at have haft noget Slægtskab eller Forbindelse med disse Berg'er.

Om sin Studietid skriver Berg d. 1. Juli 1794, altsaa Aaret efter, at han har forladt Skolen, til Professor Abildgaard, at Professoren nok skal faa Glæde af sin gamle Elev; det gjorde ham mange Gange ondt at se den Forskel, der ofte blev gjort paa Eleverne paa Skolen, men, indrømmer Berg, der var ogsaa stor Forskel paa Eleverne og disses Evner, og han skriver om sig selv: „Jeg ved vist, at jeg lagde mig godt efter Kuren som nogen; men jeg var tunglærd og behøvede mere Tid end andre til at lære, men det Kammers, jeg laa paa, var ej heller godt at læse paa. Naar en ville læse, var der altid en, der bandte, og en anden, der vilde svire, og ville man ikke med, maatte man gaa sin Vej“, og Berg tilføjer, at nu er han paa den rette Vej,

men det har kostet Arbejde. Forskellige Ting kunde tyde paa, at Forholdene paa Skolen, hvad Elevernes Ophold angik, ikke var særlig ideelle. Ved en enkelt Lejlighed var der saaledes en ligefrem sammenrottende Opsætsighed, der medførte en enkelt norsk Elevs Bortvisning*).

Paa Veterinærskolen kunde Eleverne jævnlig indstille sig til Konkurrence, hvor der uddeltes Præmier; Berg indstillede sig ogsaa til Konkurrence, men erholdt dog ikke Præmie.

Johannes Berg forlod Veterinærskolen i 1793, med hvilken Eksamenskarakter er i Modsætning til hans Samtidige ikke noteret. Han ansattes nu som Kursmed ved sin gamle Eskadron. Sikkert har det ikke været nogen helt let Stilling, disse første faguddannede Kursmede havde; altid i Understaben, hvis de da ikke, som nogle (f. Eks. Vander i Odense og Markussen i Vordingborg) var Fanesmede og stod i Nummer som slet og ret Menig, havde de end ikke nogen faglig Foresat at holde sig til. Ofte gav Officererne ligefrem Ordre til, hvilken Behandling de ønskede Hestene underkastede; det synes dog, som om Berg ved en enkelt Lejlighed, hvor dette blev for groft, havde Rygrad nok til at protestere. Der var i 1794 en Sygdom blandt Husarregimentets Heste, som efter Bergs Beskrivelse sikkert har været Mundsyge (*Stomatitis pustulosa contagiosa equi*). Efter Oberstens Anvisning blev Hestenes Mund udskyllet med Eddike og Salmiakspiritus, men da Bergs Ritmester kaldte ham til sig og befalede ham at „give Hestene en Drik ind, som bestaar af Olie, Sennep og Ædike, og det er igennem Næsen“, protesterede Berg og kaldte det foragtelig for en „Bondekur“.

Da Dyrlægekorpset blev organiseret i 1810 og Regimentsdyrlægeposterne oprettet, blev Berg ikke Regimentsdyrlæge*), og samme Aar tog Berg sin Afsked fra Militærtjenesten. For denne Gerning havde Berg da ogsaa været ret slet aflagt; de Dyr læger, der var Fanesmede, fik i 1788 i Løn 15 Skilling daglig, Kursmede fik ca. det dobbelte, og Berg drev da ogsaa en ret betydelig privat Virksomhed, medens han var ansat ved Husareskadronen.

Om denne sin civile Virksomhed indeholder Bergs mange Breve til sine gamle Lærere ofte lange Referater, hans Breve er iøvrigt ligesom de fleste af hans samtidige Kollegers fulde af Klager over den Konkurrence, der fra forskellig Side var paaført dem. Noget ud over det sædvanlige er det dog vist, da Berg d. 21. December 1794 skriver

*) Nærmere herom se Philip Hansen: Om nogle af de første norske Dyr læger og deres Virksomhed. Norsk Veterinær-Tidsskrift 1936.

*) Det blev Niss Johansen Stampe, Exam. 1789 (I).

og fortæller, at Natmanden i Byen har indgivet Klage over ham til Magistraten, fordi Berg havde tilladt sig at flaa Huden af en Hest, han vilde obducere, og hvad værre er, som Berg skriver: „Borgmester og Byfoged holder isammen med Natmanden“. — Nu er der vist det at sige til Klagen og til Myndighedernes „holden isammen med Natmanden“, at man næsten faar det Indtryk, at Berg efterhaanden gik over til at drive lidt erhvervsmæssig Opkøb af Hestehuder, og da Bønderne vel næppe selv har indladt sig paa at trække Huden af en død Hest, dertil havde man dog for megen Agtelse for sig selv og vist især for megen Skræk for, at ens Naboer skulde betragte en som uærlig, ja, saa er det vel muligt, at Berg her er gaaet Natmanden lidt i Næringen. Berg skriver nemlig Aaret efter til Erik Viborg, om han maa sende sine Hestehuder til Veterinærskolen, saa vil Kuhn*) sælge dem for ham. Om sin Sag med Natmanden skriver Berg i samme Brev, at Sagen nu snart skal for; men efter, at baade Professor Abildgaard og Viborg har lovet at støtte ham, tager han Sagen ganske roligt, og saavidt det kan ses, er der da heller ikke bleven noget ud af Sagen.

Af Kvaksalvere følte Berg sig til Tider haardt trængt, han klagede blandt andet flere Gange over en Smedemester Dreisig i Roskilde, da Smeden paaberaabte sig § 3 i Forordningen af 1806, hvor der stod, at Dyr læger og Grovsmede i deres Distrikter skal holde vaagent Øje med Tegn paa smitsomme Sygdomme hos Hestene, skrev Erik Viborg d. 2. September 1812 et Brev fra Kellinghusen i Holsten, hvor han midlertidig opholdt sig paa Rejse, til Berg, at denne Paragraf ikke bemyndigede Smeden til at drive Dyr lægevirksomhed. Paa sin Skrivelse noterede Viborg: „min Erklæring gierne fremlagt for Øvrigheden“, hvilket da ogsaa medførte, at Dreisig modtog en Advarsel fra Byfogden.

I 1813 klagede Berg over en tidligere Soldat fra Jydske Infanteriregiment, der nu havde bosat sig i Øm, en halv Mils Vej fra Roskilde, hvor han praktiserede som „1000 Konster“ baade paa Mennesker og Dyr; „han udgiver sig for Menniskje og Dyr-Læge“, Han paastaar, at Kunne cuure alt Hvad det er af Skabning og Har Liv“, og hvad meget værre er, at han paastaar „at Han Har cureret, di som Hr. Professor ikke har Kunt“.

En Konkurrence, der antagelig betød mindst lige saa meget, som den her nævnte, eller vel snarere mere, var den, der paaførtes Berg og

*) Johan Christopher Kuhn, f. f Liensfelt i Holsten, Dyr lægeeks. 1795 (I), Dyr læge v/ Vetsritærskolen ²¹/₄ 1796, fra 1799 tillige Beslagmester. Ansat v/ den kgl. Staldetat ¹/₅ 1804. K. havde 3 Sønner, der blev Dyr læger, han døde 1824.

hans Samtidige af Hesteskærerne, disse Folk, der endog havde Øvrighedens, som Regel Amtmandens, undertiden endog Kongens Autorisation, en Autorisation, der hvilede paa Forordningen af 1686, og som endog gav dem Eneret paa at udøve denne Virksomhed indenfor nærmere fastsatte Omraader. Netop paa den Tid, da Berg blev Dyr-læge, gik det op for Myndighederne, at Dyrlægerne maatte have Adgang, eventuelt Eneret paa dette Arbejde, og den 8. Maj 1795 udstedtes en Forordning, der paabød Amtmændene kun at beskikke eksaminerede Dyrlæger til Hesteskærere, hvor saadanne fandtes. Da Johannes Berg kom til Roskilde, var der i Roskilde Amt beskikket 3 Hesteskærere: Niels Hansen, der boede i Rye, og som havde Lærerbrev fra kongelig Hesteskærermester Joachim Dixen i Odense. Endvidere var der to Brødre, Carolus Poulsen, der boede i Brohuset i Køge, og Henrik Poulsen, der boede i Assenløse. Brødrene Poulsen var af gammel sjællandsk Hesteskærerslægt og var nogle haarde Halse. I 1773 klagedes der over, at Henrik Poulsen havde ladet sig se paa Københavns Amt og andre Steder med „Pistoler og forborgten Dolk udi Piskeskaffet“, og da Straffen herfor var Bremerholms Jern paa Livstid, saa skulde han, ikke som man vel skulde vente, times noget slemt, men tilbyrligen advares. I lige Maade skulde Hesteskærer Carolus Poulsen i Køge advares, da han tillige med sin Broder har gjort Indpas i den paa Københavns Amt beskikkede Hesteskærers Omraade; efter Forordningen af 1686 skulde de ansees for Mordere, der skete altsaa ikke de to „Mordere“ noget slemt, det gik her ligesom saa mange andre Steder, Enevældens mange skrappe Straffebestemmelser blev kun haandhævet af og til som Skræmmebillede.

I April 1810 klagede Berg til Byfogeden over en Person ved Navn Strøder, at denne gik Berg i Næringen som Hesteskærer. Byfogeden skrev til Viborg om Sagen og meddelte, at Strøder paastod at have Viborgs Tilladelse til Hesteskæreri; man faar Indtryk af, at Erik Viborg næsten vil gaa uden om at svare bestemt, idet han skrev til Byfogeden: „Da jeg ved, at Strøder kan skære Heste, har jeg sagt ham, at han kunde skære Heste, naar der ikke fandtes nogen privilligeret Hesteskærer paa Egnen, men nu maa han selv ordne Sagen“. Da Byfogeden ikke kunde gøre noget for Strøder, søgte Herredsfoged Galschiødt at hjælpe Strøder. Berg syntes ikke i særlig Grad at have haft de lokale Myndigheders Bevaagenhed; Herredsfogeden skrev til Viborg, at den gamle og over al Maade drikfældige Hesteskærer Christian Andersen Søbey næsten er bleven ganske apoplektisk, og da Strøder i de sidste Aar har skaaret adskillige Plage, vil han anmode Professor Viborg om Strøder, naar han selv medbragte en Hingsteplag til Veterinærskolen, maatte aflægge Prøve paa sin Duelighed,

da Amtmanden saa næppe kunde nægte at meddele Strøder Tilladelse. I Margen paa Brevet har Erik Viborg skrevet „besvaret: at det ikke kunde lade sig gøre . . .“ Forøvrigt maa de gode Politiembedsmænd ikke havde været rigtig lovkyndige, da det jo i Flg. Forordningen af 8. Maj 1795 var forbudt at beskikke andre end eksaminerede Dyr læger til Hesteskærere, hvor saadanne fandtes.

Som tidligere nævnt tog Johannes Berg sin Afsked fra Militærtjenesten i 1810, han rejste til København for at forestille sig for Professor Viborg, da han ikke traf denne hjemme, skrev Berg til Professoren og meddelte, at han nu havde etableret sig som „Amtsdyrlæge“ paa den ham engang af Amtmand Treschow givne Bevilling. Brevet er ledsaget af 7½ Pd. friske Aal tilligemed en Høne; ved tidligere Lejlighed var Professor Abildgaard bleven lyksaliggjort med en hel lille „Stegge Gris“.

Berg havde nu altsaa kun sin civile Dyr lægevirksomhed at leve af, hvad der næppe har været særlig flot. Hvad Dyr læge Berg og hans sjællandske Kolleger fik for deres Arbejde, ved vi ikke med Sikkerhed, men hvis „Taksten“, om man kan bruge det Udtryk, har været omtrent den samme paa Sjælland som paa Fyen, var den ikke saa helt ringe endda. For en Kastration var Prisen omkring Aar 1800 gerne 2 Rdl., da Prisen for en 6 Aars Hest laa omkring 25—30 Rdl., vil det med andre Ord sige, at Dyr lægen fik ca. $\frac{1}{15}$ af en voksen Hests Værdi for at skære en Plag; sammenlignet med Nutiden kan dette jo ganske godt gaa an; det samme gjaldt i nogen Grad med andet Dyr lægearbejde, og det var egentlig først senere, at Dyr lægernes Honorarer dalede langt ned. Et særligt Forhold var det naturligvis under Pengekrisen og Højkonjunkturerne, hvor det vel har været umuligt for Dyr lægerne at følge med op med Priserne. (Nærmere herom se Vet. hist. Aarbog 1935, Pag. 70). Naar Dyr lægernes økonomiske Stilling her i Landet paa den Tid var ret ringe, var det da ikke saa meget det, at de ikke fik deres Arbejde nogenlunde ordentligt betalt, men det, at de som oftest havde for lidt at bestille. Som Eksempel paa, hvad Dyr læger havde at bestille, kan anføres, at en Dyr læge (Niels Hansen, Varde) i 1812 indberettede, hvad han i Aarets Løb havde behandlet af syge Dyr: 58 Heste, 85 Stk. Kvæg, 4 Svin og 4 Hunde, udført 254 Kastrationer (Heste) og udbødet 386 Sogrise. Fødselshjælp havde han slet ikke foretaget. Disse Tal kan sikkert betragtes som nogenlunde almengældende. Befolkningen var ikke rigtig vænnet til at bruge dem endnu; dertil kommer, at der var saa langt imellem de enkelte Dyr læger, Bergs nærmeste Nabokolleger var Jørgen Madsen i Valby, Anton Møller i Sorø og Poul Christensen i Uggerløse, altsaa tilstræk-

keligt langt til, at Kvaksalveri og Lægpraktikanter naturligvis havde gode Betingelser for at florere.

At Johannes Berg ikke manglede Initiativ i sin Virksomhed, vil blandt andet ses af nedenstaaende Brev, han i 1810 skrev til Professor Erik Viborg.

Pro Memoria.

Hr. Professor! Deres Yndest og Godhed for mig, har jeg haft saa mange Prøver paa, at jeg aldeles ikke tvivler paa Deres virksomme Hielp i følgende Anledning. — Jeg har nyelig i denne Tid tilskrevet Hr. Kammerherre og Stiftsbefalingsmand Hauch, og forestillet, hvor nødvendig det er for mig som etableret Amtsyrlæge, hvortil jeg er beskikket, at have fornøden Staldrum for Heste, som kommer hos mig i Cuur, og nødvendig naar Kuren skal lykkes, maae være under min egen umiddelbare Opsigt. De slags Kurer kiender Hr. Professor, og veed, at de ikke lettelig kan overlades Ejermannden af de syge Creature, uden Ansvar for Dylægen og al Fejl vil jeg forebygge, men det kan ikke skee med mindre, jeg af Amtet, og for dets Regning, faaer en beqvem Stald, saaledes indrettet, at jeg deri kan sette og afsondre, de Creature, som betroes mig til Kuur, og enhver efter sin forskellige Sygdoms tilstand. — I dette Aar har jeg haft adskillige endog nyelig Befængt med Skab, og ondartet Krop, hvorfor det er nødvendigt at have Staldrum for disse, og Deres Separation, thi at overlade Bonden Omsorg derfor er efter Erfaring aldeles forgieves. Min Evne er ikke til at leje slig Lejlighed, og derfor beder jeg allerærbødigst, at Deres Welborenhed gunstigt ville forestille Hr. Kammerherre Hauch, nytten af dette mit Forslag, som De Hr. Professor vist indseer er almeennyttigt, og uden Fordel for mig, da min Hensigt allene er at gavne i mit Fag og derved finde nødtørftig udkomme.

Den 23de September bekom jeg en Hest, som Tarmeheftet var bleven udrevet af en Tyr, saaledes at det slæbede ved Jorden, og den yderste Ende af Spidsen var inflameret, saa at jeg maatte afskiere den. Imellem det 12. og 13. Ribeen af de falske midt paa Siden af Hesten er Hullet. Jeg tog strax lunkent Vand og badede Hæftet, indtil det bekom den naturlige Varme, og sprøjtede der med en bitter Afkogning og siden med et Lagen om Livet forbandt den. — Siden blev Patienten ført til min Boelig, hvor jeg daglig har den under Opsyn, og formoder at den om kort Tid er cureret.

Tiden har ikke tilladt mig at komme til Kiøbenhavn, men saa-

snart det skeer har jeg den Ære at opvarte Hr. Professor, og bevidne Dem den Ærbødighed og Agtelse jeg uskrømtet føler for Dem.

Allerærbødigst recommenderer jeg mig i Hr. Professorens Yndest, og henlever Deres

allerærbødigste Tiener

Joh. Berg.

Roskilde den 5te Oktober 1810.

Berg søgte altsaa om Hjælp til Oprettelse af en Sygestald, man maa her erindre hvilken Betydning, en Isolationsstald sikkert kunne have i disse Aar, hvor Sniven grasserede i meget høj Grad. Forøvrigt søgte flere Dyr læger paa denne Tid om at faa oprettet Hestehospitaler. Om Dyr læge Bergs Anmodning blev taget til Følge vides ikke, men Professor Viborg var her som altid rede til at støtte sine gamle Elever, og vi er saa heldige at være i Besiddelse af Kladden, Viborg har nedskrevet, til et Brev til Amtmanden i Roskilde:

Jeg giver mig herved den Ære at tilstille Herr Stiftamtmanden den vedlagte Beretning om en snivet Hoppe, som viser med hvilken Nøjagtighed Amtsdyr læge Bierg paaseer Orden paa Roeskilde Markeder. Det er i Aar den anden snivede Hest, som han har bragt af Omløb, og som ellers vilde have anrettet stor Ulykke. Ved denne Lejlighed vover jeg ærbødigst at foreslaa.

1) Om Tilsynet med Markederne i Kiøge ikke ogsaa kunde overdrages ham indtil videre, Erfaringen har lært mig, at det er en meget slet Dyr læge Jørgen Madsen, som efter Kancelliraad Crell's Beretning skal paasee Ordenen ved hine Heste-Markeder boende sidste Høst i Valby ved Kirkestien, og er ikke meer paa Vallø Gods.

2) Vedlagte Beretning om den snivede Hest viser, hvor nødvendigt det er at Amtsdyr læge Bierg faar en Sygestald. — Hans herved lagte Ansøgning kan jeg derfor ei andet end anbefale til Deres Høivelbaarenheds Understøttelse, dog saaledes at bemældte Bierg paa en eller anden Maade tilbagebetalte efter Haanden det Laan som Amtet gjorde ham.

Høivelbarne Herr Kammerherre Stiftamtmand Moltke, Storkors.

Om Berg fik Hjælpen til Opførelsen af Sygeanstalten har ikke kunnet oplyses, men han opførte i hvert Tilfælde i 1813 en ny Staldbygning i Bredegade, hvor han boede, thi han søgte om Tilladelse til at

belægge denne med Straa; Amtet anbefalede dette, men d. 3. April 1813 tilskrev det Kongelige Cancelli Amtmanden over Roskilde Amt, at efter at man havde korresponderet med det kongelige General-Land-Oeconomi og Commerce Collegium kunde dette ikke tilstaaes; jo, man gik grundig til Værks i sjette Frederiks Dage, og Dyrlægge Berg maatte altsaa lægge Tegl paa sin nye Bygning. Stor har hans Ejendom nu ikke været, baade i Skat og Brandassurance var det en af de mindre i Byen. Ejendommen var brandassureret for 270 Rdl. Ved en anden Lejlighed hjalp Erik Viborg Berg til Forhøjelse af Markedsdiæterne noget der vel har betydet en hel Del, navnlig hvis Berg nu havde faaet Tilsynet baade i Roskilde og Køge, hvad der sikkert har været Tilfældet.

Et af de første Aar Johannes Berg var i Roskilde, blev han gift med Bodil Jensdatter Walgeen, der var født i 1762, deres Vielse findes ikke i Roskilde Kirkebog. Efter at have mistet deres Førstefødte havde de d. 15. Februar 1799 en Søn i Kirke, som ægte Kursmedesøn blev han baaret af „Ole Smeds Hustru“. Ved Folketællingen i 1801 boede Berg i Bredegaden; Familien bestod foruden Johannes Berg, Hustru og Søn af en Tjenestepige.

Efter i nogen Tid at have været svagelig døde Johannes Berg Natten til den 13. Februar 1817; hans Død gav Anledning til en ret pinlig Proces, der i Rettens Bøger fylder mange, ja rigeligt mange Sider kan man vist godt sige, her skal Sagen kun refereres kort. Der blev rejst Tiltale mod Enken og Sønnen for at have ombragt Faderen ved Gift. Obduktionen godtgjorde, at Berg var død som Følge af Arsenikforgiftning. Tiltalte forklarede, at Berg selv havde indtaget et Pulver, som han kaldte for „rødt Kroppulver“. Afdøde tilberedte ofte Medicin til sig selv og havde flere Gange sagt, at han kunde taale samme Mængde Medicin som 10 Mand tilsammen, af hvilken Grund han, da han laa paa Veterinærskolen, blev kaldt for „10 Mands Styrke“. Familien havde indtrængende anmodet Afdøde om at søge Læge, men denne havde stadig sagt, at han havde Smerter nok, det var Synd at plage ham med Lægen. Efter endelig at have „brækket sig ganske myrderligt“ var Berg død hen paa Morgenstunden. Om Sagens videre Forløb skal kun siges, at efter Roskilde Købstads Justitsprotokol afsagdes d. 28. Juli 1817 Frifindelse for baade Moder og Søn, alene Præmisserne fylder 7 tætskrevne Sider, dog tilpligtedes Sønnen Johan Berg at betale Sagens Omkostninger med 65 Rdl., da han havde givet skellig Grund til Sagens Undersøgelse.

Hele Sagen giver endvidere Indblik i et trist Familieliv, som Berg, fraset en vis Mangel paa Soberhed, dog ikke synes at have været Skyld i.

Den 28. August 1817 blev der foretaget Skiftesamling i Sterboet efter

Johannes Berg. Boet med Ejendom blev overdraget Sønnen Johan Berg mod, at hans Moder skulde have fri Bolig og Ophold paa Livstid; Moderen betinged sig den Stue, som „Strøder for nærværende Tids beboer“, hvilket jo tyder paa, at Berg paa sine senere Dage, da han var bleven svagelig, har haft den af ham selv anklagede Hesteskærer til Hjælp.

Af nedenstaaende Klage fra Bergs Efterfølger, Dyrslæge Lars Christensen¹⁾, til Borgmester Müller og Herredsfoged Dahlstrøm vil det ogsaa fremgaa, at Strøder og Bergs Søn i Kompagni fortsatte Afdødes Praksis.

Da jeg i Følge min Bestalling dateret 3die May dette Aar, der er læst inden denne Byes Byetingsret dend 22. næst efter og ved Leire Herreds Ret dend 19de s. M. af Amtets høje Øvrighed er beskikket til Dyrslæge paa Roeskilde Amt og som en Følge deraf eene berettiget til som saadan at praktisere her paa Amtet, saa skulde jeg herved give mig den ærbødige Frihed at forebringe D'Hr. respective Politimestre at en her i Byen værende Person navnlig Strøder saavel som og en Søn af forrige Dyrelæge Berg kaldet Johan Berg begge uagtet mine gientagende Advarsler og efter at denne min Bestalling som meldt er publiceret ved de ærede Retter saaledes uberettiget have tilladt dem at skiære Heste for adskillige Beboere her paa Amtet, af hvilke jeg dog kun har erholdt tydelig Vished om Christen Andersen Gaardmand i Weddeløv, der i saa Henseende skal have betjent sig af Strøder og Peder Jørgensens Enke af Gundsømagle, der har været hos bemeldte Berg i samme Anledning, og da jeg i disse Dage mundtlig af Hr. Professor Wiborg er givet strængeligen Tilhold om, hvis saadan Utilladelighed skulde intreffe, da strax at se samme forebygget og i fornødent Fald at gjøre Indberetning derom til ham, saa skulle jeg lige ærbødigt bede bemeldte Strøder og Berg begge her af Byen, som og Gaardmand Christen Andersen af Weddelev og Peder Jørgensens Enke af Jyllinge eller dennes hiemmeværende Søn Jens indkalde for vedkommende Politie Retter og anseete med tilstrækkelig Mulkt for deres lovstridige Forhold og tilmelde Berg og Strøder strængelig advaret om for Frem-

¹⁾ Lars Christensen, f. 17^o8, Dyrslægeeksam. 1816 (I), Amtsdyrslæge i Roskilde, — konstruerede bl. a. et Instrument til at bore ind i Fremmedlegemer i Koens Spiserør, død d. ²⁵ 4 1860.

tiden at afholde dem fra alt, der saaledes kan hidrøre til de mig som Dyrslæge paaliggende Forretninger.

Roeskilde, den 2den Julii 1817.

L. Christensen,
Amts Dyrelæge

Klagen er paaregnet Stævningens Forkyndelse for Berg og Strøder. Dyrslæge Christensen var kun 19 Aar og de to Hesteskerere har vel været et Par drevne Fyre, der nok har kunnet genere den unge Amtsdyrslæge, men man mærker her som saa ofte Erik Viborgs Støtte for Dyrslægen. Den 17. Juli mødte Berg og Strøder for Retten i Roskilde, de tilstod begge at have skaaret Heste, Strøder mente dog, at han havde nærmest hævdunden Ret dertil, da han havde gjort det i omtrent 20 Aar. De slap begge med en Advarsel og Tilhold om for Fremtiden paa det nøjeste at holde sig fra Indgreb i Dyrslægernes Forretninger, da de i modsat Fald vilde være at anse med Mulkt.

De lokale Myndigheders Holdning var dog altsaa nu bleven en anden, end da Berg begyndte som Dyrslæge. I det Hele taget maa man vistnok sige, at Forholdene for Dyrslægerne bedredes betydeligt i den Menneskealder, Johannes Berg virkede som Dyrslæge i Roskilde; hertil bidrog naturligvis i høj Grad de mange udmærkede Bestemmelser, der i den Tid udgik fra Administrationen, men maaske endnu mere, at der netop i disse Aar blandt Dyrslægerne var adskillige betydelige Personligheder, der skal blot nævnes Mænd som Stabsdyrlæge Lunn, senere Stabsdyrlæge Ringheim, og blandt de praktiserende Dyrslæger, en i Virkeligheden saa betydelig Personlighed som Stiftsdyrlæge Peder Michelsen, Oldermænd i Smedelaugst og Formænd for de eligerede Borgere i Odense.

En Ting, der næsten gaar igen i alle Dyrslægernes Breve til deres gamle Lærere ved Veterinærskolen, er Ønsket om Professoren vil skaffe dem, hvad der kommer frem af ny Faglitteratur. Berg skriver flere Gange: „Vil Professoren ikke nok sende mig de nye Bøger, de kan lægges af i „Den norske Løve“, saa betaler Værten Pengene for mig.“ Dette synes mig at være et smukt Bevis for den Aand og Interesse, Skolen havde formaaet at bibringe Dyrslægerne for deres Fag.

Modeoperationer paa Hovedet af Husdyr.

AF DYRLÆGE C. GROVE VEJLSTRUP, HILLERØD

Ligesom Mennesket ved kosmetiske Indgreb paa sig selv fra den ældste Tid har søgt at raade Bod paa de Mangler, Naturen har skabt det med, saaledes har ogsaa Husdyrene fra gammel Tid maattet døje Smerter, forarsaget af Indgreb, der har haft til Hensigt at gøre dem smukkere, overensstemmende med Menneskets Skønhedsbegreb. Af saadanne Indgreb har vi endnu tilbage Kupering af Halen hos Heste og Kupering af Hale og Ører hos Hunden.

Hos exotiske Folkeslag er endnu mange „forskønnende“ Indgreb paa Husdyr almindelige, ja, endnu flere end der i Tidernes Løb har været bragt i Anvendelse hos de civiliserede Folkeslag. Eksempelvis skal saaledes efter en Artikel af *W. Rieck* (Exotische Modeoperationen) i *Veterinärhistorische Mittheilungen* 1931, 11. Aargang, hvortil iøvrigt henvises, nævnes, at *Ehlers* i Slutningen af forrige Aarhundrede i Indien saa en Elefant, der var udstyret med kunstige, guldbelagte Stødtænder, hvilke den dog kun bar ved særlig højtidelige Anledninger. Blandt Stammen Makololo i Afrika var det omkring 1850erne almindelig Skik og Brug at svide Kvægets Haar af i Striber ved Hjælp af en varm Kniv. Udskaarne Hudstriber paa 2—3 Tommers Længde hængte som en Prydelse ned rundt omkring paa Hovedet. Kafferne studser og beklipper Kvægets Ører saa meget, at Ørerne ofte faar Form som dybttakkede Blade.

I det følgende skal omtales de forskellige Indgreb, der i de europæiske Lande har været foretaget paa Hovedet, og som alle har haft til Hensigt at skulle virke forskønnende. I flere Tilfælde er det vanskeligt at se, at Operationen skulde kunne virke efter Hensigten, og

som den første skal omtales en paa Heste foretaget Operation, der paa Tysk betegnedes ved *Mäuseln*, *Mauseschneiden*, *Ausschneiden*, *Ausbrennen*, *Auszwicken*, *Ausreissen der Maus am Kiefer*, *Ziehen der Muskeln oder Mäuse*. Som Betegnelserne siger, bestaar Operationen i en Fjernelse af begge *Musculi levatores labii superioris proprii* samt disses fælles Sene.

1654 er den første Gang omtalt af Solleysel i „Le veritable parfait mareschal“ i Kapitlet om Øjensygdomme, og han smigrer sig med at være Operationens Opfinder. Pinter v. der Au omtaler den 1688 i „Neuer, vollkommener, verbesserter und ergäntzter Pferd-Schatz“ som Middel mod „gar fette Augen“. J. de Saunier beskriver 1734 Operationen i „La parfaite connoissance des chevaux ...“ og nævner, at den foruden at virke forbedrende paa, eventuelt gengive Hesten Synet tillige anvendes mod for tykt Hoved, eller naar dette var behæftet med overflødig Kød. Fremdeles skulde Hovedet renses for skadelige Fugtigheder og faa et mere fyrigt Udseende.

Efter Saunier skulde Operationen udføres saaledes (se Fig. 1):

3—4 Fingersbredder neden for hvert Øje, paa det Sted, hvor man

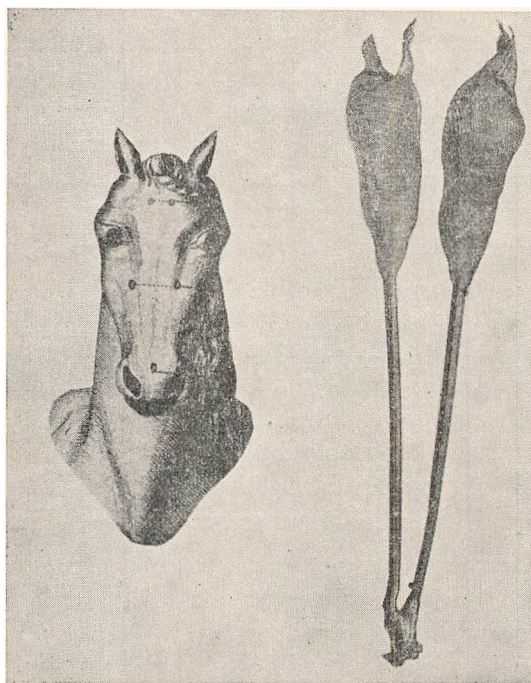

Fig. 1

kan føle en Muskel, skæres Huden igennem. Et Gemsehorn føres gennem Indsnittet ind under Muskellegemet, hvorefter dette gennemskares paa tværs. Over Næsen eller Næseborene, hvor de to Musk-

ler støder sammen i en Sene, paa Tykkelse med en Pennefjer, lægges det tredie Snit. Ved Hjælp af Gemsehornet løsnes Senerne fra Hud og Kød, de fattes, og Musklerne trækkes ud gennem det nederste Indsnit. Saarene forbindes med saltet Smør, der skal anvendes, indtil Heling er indtraadt.

Saunier hævder, at Operationen paa ingen Maade er farlig, men kan anvendes paa enhver Hest. Længe skulde det dog ikke vare, før der hævdede sig Røster mod Operationens Anvendelse. Næsten samtidigt advarer Lafosse (1772 i „Cours d'hippiatrique“) og Weber (1773 i „Leipz. Intelligenzblatt, 1773, nr. 28) mod Operationen, idet den betegnes som kontraindiceret. „Praktisches Handbuch für Pferdeliebhaber ...“ nævner 1796, at Indgrebet er udført af uforstandige Smede, bl. a. for at afhjælpe Hovedets Tykkelse og Fedme, Spækhals og Øjehinden (Maaneblindhed).

Schreger omtaler endnu 1803 Operationen, men gør opmærksom paa dens Farlighed, idet han hævder, at man sætter Hesten ude af Stand til at fatte Foderet med den lammede Overlæbe, saafremt Hesten da ikke er død efter en i Tilslutning til Operationen opstaaet Læsion af Nervus infraorbitalis.

En ligesaa besynderlig Operation omtaler Robertson 1770 som Midde mod Fedt ved Øjnene. Gennem en Incision i Øjengruben, der skal være saa stor, at en Finger kan føres ind, fjerner man med Langefingeren det Kvantum Fedtvæv, der findes her. Saaret skal daglig, indtil Heling er sket, pensles med Aloe- og Myrrhatinktur. Dette Indgreb har endvidere efter Robertson den Fordel, at en saadan opereret Hest ikke senere kunde faa hvid Stær.

Sjældent har sikkert denne Operation været anvendt. Snarere end at fjerne noget Væv fra Øjengruberne, ønskede man at udfylde disse, der med Hestens tiltagende Alder ofte udhules mere og mere. En saadan Udfyldning er da ogsaa ved forskellige Kunstgreb søgt iværksat.

Efter „Praktisches Handbuch für Pferdeliebhaber“ kan en hul Øjengrube i det mindste faa Timer udfyldes med Luft, der ved Hjælp af et lille Rør pustedes ind gennem et Indsnit i Huden.

En varigere Udfyldning skulde efter Saunier, v. Reizenstein o. a. kunne opnaas ved at koge rensede Byggryn og Fodervikker, lige Dele af hver, i Rosenvand til en Grød. Daglig i en Maaned skulde Øjengruberne fyldes med denne Grød, der holdtes paa Plads med en Forbinding.

I „Vollständige Pferdewissenschaft“ skriver Prizelius i § 15: „Det er saa ligetil, at man af Stjerner sætter dem højst, der er af regelmæssig

Form. Undertiden ønsker man at se en saadan hvid Stjerne paa en Hest, og i saa Fald maa Kunsten erstatte det, hvori Naturen ikke har evnet at opfylde Ønsket“. Her har vi den Indikation, der har været Anledning til ikke saa faa Modeoperationer paa Hestens Pande.

Efter v. *Reizenstein* kunde en Stjerne let fremstilles ved at gnide det Sted, hvor man ønskede den, med Rav eller Teglsten, indtil Haarene var forsvundne, og Huden gnedet af. Det Saar, der fremkom, skulde blot smøres med Honning, for at Heling kunde foregaa. Naar Saarskorpen var borte, voksede der hvide Haar ud. Ligesaa let eller lettere skulde det samme kunde opnaas ved at lægge et varmt, stegt Æble paa Stjernetedet. Ønskede man en Blis, maatte der kun gnedes nogle Dage i Træk med Grævlingfedt, Bjørnefedt eller Muldvarpefedt. Med dette Middel kunde der forøvrigt, hvor som helst man ønskede det, frembringes hvide Pletter.

En operativ Fremgangsmaade beskrives af *Saunier*, *Prizelius* og andre saaledes (Fig. 2):

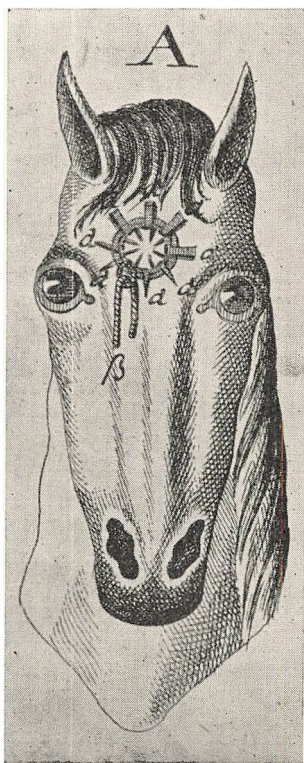

Fig. 2

Et spidst Jern, omtrent som en Skomagersyl, stikkes gennem Huden midt paa Panden mellem Øjnene, og med denne løsner man Huden i saa vid Udstrækning, som Stjernen ønskes stor. Dernæst føres

4 Blynagler, 3—4 Tommer lange og saa tykke som et Halmstraa, gennem den løsnede Hud fra Rand til Rand, saaledes at de fremragende Ender af Blynaglerne danner en Stjerne. De fire Nagler kommer til at ligge over hverandre under det løsnede Hudpartis Midte, hvorved dannes en Ophøjning.

Ved nu efter *Prizelius* at føre et Baand, der lidt efter lidt blev trukket stærkere sammen, rundt omkring Naglerne, binde Baandets Ender sammen og lade det sidde 24 Timer, opnaaede man, at Huden faldt af. Efter *Saunier* skulde der bruges et Stykke Uldgarn, der først førtes 5—6 Gange tværs over Stjernen fra Nagle til Nagle og til Slut et Par Gange rundt om alle Naglerne, der først fjernes efter 5 Dages Forløb. Det fremkomne Saar behandledes med Honning og Svinefedt, ana partes. Ogsaa det brændende Jern har været bragt i Anvendelse.

Resultatet efter de forskellige Fremgangsmaader har sikkert ikke altid været lige godt, man har ikke i alle Tilfælde været saa heldig at frembringe den ønskede Stjerne. Ar er nu og da blevet Resultatet, men almindeligvis opnaaedes dog, hvis *Prizelius'* Udtalelser er rigtige, gode Resultater, og især Englænderne har Ord for at være Mestre i at fremstille Stjerner.

Den forskønnende Operation, der hyppigst har været udført, og hvis Historie gaar langt tilbage, er Kupering af Ører hos Hunden. Den første Afbildning af en Hund med kuperede Ører er fundet i Ægypten paa et Gravmæle fra det 12. Dynasti eller det 23. Aarhundrede før Christus. Fra den græske Oldtid kendes kun en Afbildning af en Hund med studsede Ører, og den findes paa Averssiden af en græsk Mønt fra det 5. Aarhundrede f. C. (Fig. 3).

Fig. 3.

Fig. 4 viser en Krigshund fra den romerske Oldtid med stærkt tilspidsede Ører.

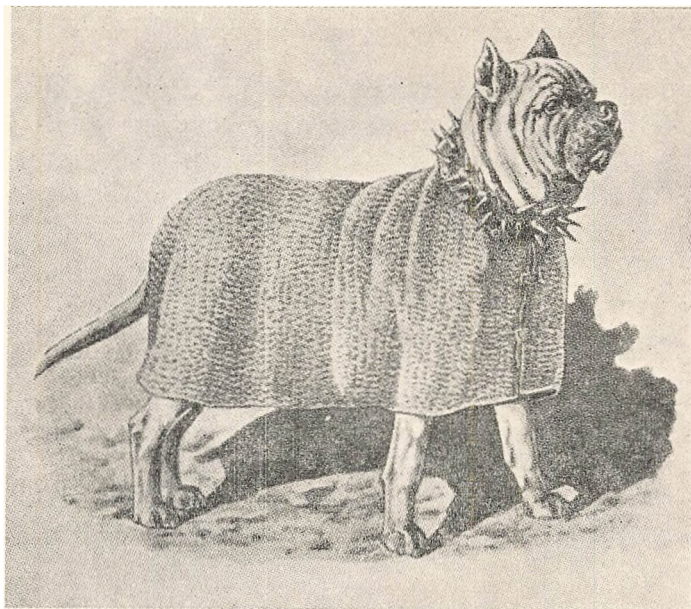

Fig. 4.

Operationen er udført efterhaanden i alle Lande, og det er nu umuligt at afgøre, fra hvilket Land Moden stammer. Modstandere har den haft. Saa tidligt som i 1722 rejstes i en Dissertation det Spørgsmaal, om det var rigtigt at kupere Hundens Ører, og hermed indledes en Diskussion, der endnu ikke er endt.

Aarsagen til, at man begyndte at kupere, har sikkert hovedsageligt været æstetisk, i nogle Tilfælde for at man lettere skulde kunne kende Hundene. Saaledes bestemmer en Forordning fra Weimar fra 1736, at Slagterhundenes Ører og Hale skal være kuperede, sikkert for at skelne dem fra Ulvene. I andre Tilfælde er det sket, fordi man har ment derved at forbedre Hundenes Hørelse, d. v. s. gøre dem bedre egnede til Jagtbrug. Ogsaa Overtro har spillet ind. *Flemming* skriver saaledes i „Vollkommener Teutschen Jäger“ (1749) om de engelske Hunde: „So sie über ½ Jahr oder noch läppisch sind, müssen ihnen die Ohren gestutzt, gebraten und zu fressen gegeben werden. Man hält davor, sonderlich, wenn sie im Rachen schwart, dass sie böse werden sollen“.

Af Operationsmetoder skal blot nævnes den nu historiske Afdrejning, der udførtes paa den Maade, at Operatøren holdt den unge

Hund fast løftet i Ørerne og drejede Hunden rundt, indtil Ørerne forblev i Operatørens Hænder.

Ogsaa hos Heste har man anvendt Kupering af Ører, og da hos saadanne med store Ører (Svineører). Hvor eller hvornaar denne Operation hos Heste først er anvendt, lader sig ikke afgøre, hyppigst faar Englænderne Skyld for at have opfundet Operationen.

Jean Jourdain siger i „Le parfait Cavalier ou la vraye Connaissance du Cheval ...“ 1655, at Hestehandlerne studser Hestens Ører, naar de er for lange. Var de hængende, søgte de at stille dem højt ved

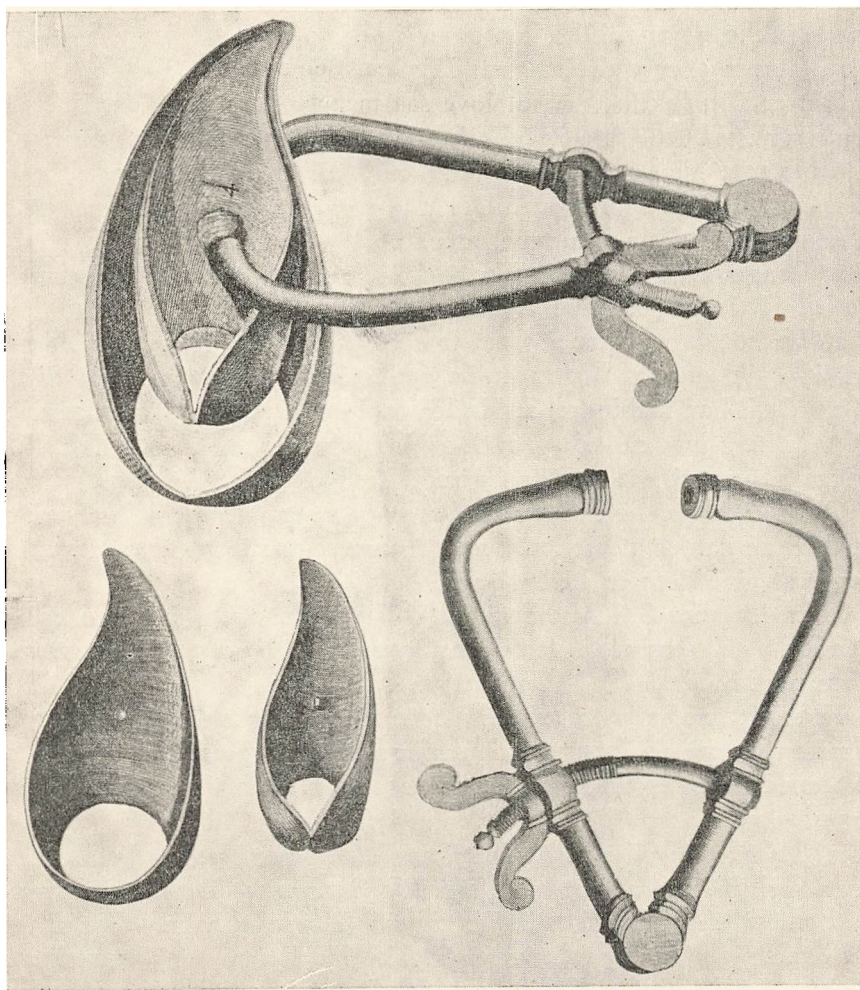

Fig. 5

Hjælp af Hovedstolen eller ogsaa ved at skære et Stykke Hud ud mellem Ørerne og derefter sy det fremkomne Saar sammen.

Operationen er første Gang beskrevet af *Saunies*, der tillige samtidigt omtaler de nødvendige Instrumenter til dens Udførelse.

Disse bestaar af 2 Blikplader, der har den Form, som man ønsker, det opererede Hesteøre skal have. Den ene Plade lægges mod Ørets Inderside, den anden mod dets Yderside, og de holdes presset mod hinanden ved Hjælp af en særlig Skrueklemme. Til yderligere Sikring af Pladernes Leje er hver af disse forsynet med en Tap, der griber ind i et paa Skrueklemmens Ender værende Hul. Den Kant af Ørerne, der rager frem over Pladerne, skæres bort, og Saaret behandles fra den følgende Dag med helende Salve. Ørerne bliver paa denne Maade saa smukke, at man ikke kan se, om de har faaet den smukke Form fra Naturen eller ved Kunstens Hjælp, hævder *Saunier*.

Det er dog ikke alle, der tør love saa meget. $\times \times 1$. siger i „Praktisches Handbuch für Pferdliebhaber“, at Ørerne først ved Operationen bliver rigtig hæslige, dels fordi Snittene ikke kan lægges rigtigt, dels paa Grund af Arrene. Det angives at være umuligt at holde Huden fast mellem Fingrene, mens Snittet lægges, hvilket medfører stort haarløst Ar. Ørets Skikkelse forfejles, og man kan aldrig træffe det til Hovedet passende Udseende af Øret.

Robertson fører, efter at Øret er bortskaaret langs Modellens Rand, en fin Naal gennem Ørets Spids og bøjer den om paa begge Sider. Derved vil han forhindre, at Huden trækker sig tilbage. Han angiver, at Hesten bliver saa sky for Berøring af Ørerne, at man ikke kan lægge Hovedtøj paa den de første 4 Uger efter Operationen.

Ogsaa herhjemme har Operationen været anvendt. *With* angiver, at det kan kaldes at ørekorte, naar man ved at afskære Ørernes Rand søger at give dem en bedre Form.

Hvor Ørernes Stilling har været fejlagtig (vidt-stillede, nedadhængende m. m.) har man ved Kunst søgt at raade Bod paa Naturens Mangelfuldhed ...

Hvor Ørerne har været vidt stillede, skulde man ved at rykke Panderemmen højere op, hvorved den frembringer et Tryk paa Huden og det underliggende Øreparti, kunne vænne Hesten til at bære Ørerne højere.

v. *Reizenstein* vil ved at bortskære to Fingersbredder bredt Hudparti mellem Ørerne med paafølgende Suturering opnaa det samme.

$\times \times 1$. i „Praktisches Handbuch für Pferdliebhaber“ bortskærer mellem hvert Øre og Manen et Stykke Hud, og efter Suturering af de opstaaede Saar og Heling, skulde slappe og nedadhængende Ører være rettede op. Det samme kan ogsaa opnaas ved gennem et Hudsnit at bortskære en Del af den 2. Øremuskel efterfulgt af Suturering af Huden. Det hævdes, at den af *Lafosse* med samme Fejl angivne

Operation, bestaaende i en Fjernelse af en Del af 5. Øremuskel blot skulde gøre et hæsligt Øre til et mangelfuldt, hvis Bevægelse var hindret, og som saa ud, som om det var fastkilet. Det Ar, der efter *Lafosse's* Operation kommer til at ligge paa Hovedets udvendige Side, skulde ogsaa være mere synligt, end hvor Arret ligger mellem Ørerne. *Schreger* vil derimod give den af *Lafosse* angivne Operation Fortrinet fremfor den først nævnte.

Robertson, der bruger Udskæring af Hud mellem Øret og Manen, sikrer sig at bortskære et lige stort Stykke Hud paa hver Side ved at betjene sig af to ens store Stykker Læder, af Form som en „Ruder“, der efter at være paasmurt varmt Colophonium eller Beg lægges fast paa Huden paa symetriske Steder. Bortskæring sker derefter langs Læderstykkets Rand.

With meddeler uden Kildeangivelse, at man ogsaa har forsøgt den uhensigtsmæssige Metode at føre et Stykke Staaltraad under Huden fra det ene Øre til det andet.

S. v. *Tennecker* vil mene, at en simpel Bortklipping af Haarene i Øregangen skulde være tilstrækkeligt til at faa Hesten til at bære nedadhængende Ører højere, idet Hørelsen skulde forbedres, og Hesten saaledes bringes i Stand til at opfange svagere Lyde, hvilket skulde faa den til at lytte.

Mod Operationerne har der jævnsides med Anbefalingerne til Stadhed lydt Advarsler, saaledes f. Eks. fra v. *Sind*, der kort siger, at de er uden Værdi og kun gør Ørerne hæsligere. Andre, saaledes ogsaa *Schreger*, hævder, at Hestens Hørelse ødelægges.

Ogsaa Næseborene hos Hesten har været udsat for operative Indgreb, bestaaende i en simpel Opskæring. Det angives, at det især var Ungarerne og Spanierne, der brugte Operationen for at give Hestene et mere fyrigt Udseende, undertiden tillige for at hindre dem i at kunne vrinske. *Rosenzweig* hævder, at Tartarerne anvendte denne Operation dels paa Grund af en naragtig Smag, dels for at Hestene bedre skulde kunne svømme.

Til Slut skal kort nævnes, at *Hoffmann* beretter, at der omkring 1664 i Klostrene i Boulogne opdrættedes nogle smaa Skøde- og Stuehunde, en Slags Spaniels, der blev solgt til fornemme Damer. Næserne paa disse Hunde blev, mens de var unge, trykket ind.

Andre forskønnende Operationer er f. Eks. Fjernelse af Spækkam hos Heste, Englisering og Kupering af Halen hos Heste samt den ogsaa hos Heste en Gang meget anvendte Farvning, der i en senere Aarbog skal blive gjort til Genstand for Omtale.

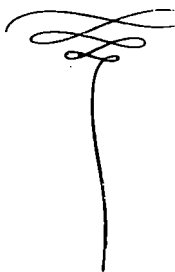
Benyttet Litteratur:

1. Saunier, J. de: La parfaite connoissance des chevaux. La Haye 1734.
2. Der vollkommene Pferde-Kenner. Durchgesehen von W. E. Reizenstein. Uffenheim 1764.
3. Robertsin, D.: Leichte und ganz neue Art Pferde zu engliseren nebst noch verschiedenen andern Operationen an Pferden. Arnheim 1770.
4. Prizelius, J. G.: Vollständige Pferdewissenschaft. Leipzig 1777.
5. Eisenberg v.: Entdeckte Rosstäuscherkünste zur Vermeidung der Betrügereyen bey dem Pferdekaufen. Mit Anmerkungen von J. F. Rosenzweig. Leipzig 1780.
6. Praktisches Handbuch für Pferdeliebhaber und Pferdehändler. von 1. Leipzig 1796.
7. Schreger, C. H. Th.: Operationslehre für Thierärzte. Fürth 1803.
8. Enthüllte Geheimnisse aller Handelsvortheile und Pferde-Verschönerungskünste der Pferdehändler. Aus den Papieren des Pferdehändlers A. Mortgens. Von S. v. Tennecker. Ilmenau 1827.
9. With, G. C.: Ledetraad ved Forelæsninger over Veterinærfaget. København 1833.
10. Dieterichs, J. F. C.: Handbuch der Veterinair-Akiurgie. 2. Auflage. Berlin 1851.
11. Bornstedt, S. v.: Beitrag zur Geschichte Beurteilung und Operation des Ohrenkupierens bei Hunden. Diss. München 1928.
12. Veterinärhistorische Mitteilungen. 11. Jahrgang. 1931.

Fig. 1 og Fig. 5 er taget fra: Saunier, J. de: La parfaite connoissance des chevaux. La Haye 1734.

Fig. 2 er taget fra: Prizelius, J. G.: Vollständige Pferdewissenschaft. Leipzig 1777.

Fig. 3 og 4 er taget fra: Bornstedt, S. v.: Beitrag zur Geschichte Beurteilung und Operation des Ohrenkupierens bei Hunden. Diss. München 1928.

Levertydning hos Babylonierne og Assyrerne i Oldtiden.

AF OVERDYRLÆGE V. MØRCH-SØRENSEN, HORSSENS.

Der løb en lille Dreng paa Fortovet. Han skulde til Eksamen, og han talte Fliser. Hvis der var et ulige Antal til det næste Hjørne, og hvis saa som særlig Garanti den næste Mand, han mødte, havde Straahat paa, skulde det nok gaa godt. Han vidste helt vel, at det var noget Sludder; men det kunde altid virke beroligende.

Der sad en af Jordens Mægtige i dybe Tanker. Hvordan vilde det gaa, hvis han angreb nu, hvad vilde Fremtiden, dette uafvendelige ubekendte, bringe? Han havde gjort, hvad han kunde, for at faa noget at vide derom. Han ventede netop Præsten med den sidste Tydning af Offerlammets Lever. Hvad Leveren viste, vilde faa afgørende Betydning for hans Beslutning, som gjaldt Liv og Velværd for saa mange Mennesker.

Dette sidste skete for 4—5000 Aar siden; men Trangen til at tage Varsler om det, som skal komme, lever endnu, selv om vi ikke mere giver os af med f. Eks. Levertydning. Denne blev dog anvendt gennem mere end 3000 Aar, for til sidst at degenerere sørgeligt. Det gik saa vidt, at man skrev ønskede Svar i Spejlskrift inden i sin Haand og aftrykkede dem paa den varme Leveroverflade. Alexander den Store benyttede sig af dette Trick.

Hos Babylonierne og Assyrerne foretog et Menneske sig i al Almindelighed intet af Betydning uden forud at have taget Varsel. Saa at sige alt muligt kunde tydes, Oliedraaber i et Bæger Vand, Pilekast, Vejret, Dyr, Fødsler, Misfostre o. s. v., men navnlig Maane, Stjerner og Sol og først og fremmest Offerlammets Lever. Profeten

Ezekiel skriver (21. Kap. 21. Vers): Thi Kongen af Babel staar paa Vejskillet, hvor de to Veje begynder, for at lade sig spaa; han kaster med Pilene, han spørger Husguderne, han ser paa Leveren.

Denne Levertydning var i allerhøjeste Grad udviklet og udarbejdet, den var sat i System og gik efter ganske bestemte Regler. Det vil sikkert ikke være uden Interesse for os, der ganske vist i andet Øjemed ogsaa gransker Levere, at se, hvad den Tids videnskabeligt uddannede Mennesker fik ud af at undersøge Faare- og Lammeleve.

At vi kender til disse Forhold i saa rigt Maal, skyldes i første Række Babyloniernes og Assyriernes Brug af det holdbare Materiale, Ler, til deres Optegnelser, og af, at de opbevarede disse Lertavler i store Biblioteker, dernæst det geniale Arbejde, vor Tids Videnskabsmænd har udført med Tydning af Skriften paa Lertavlerne, Kileskriften.

I Aaret 1767 vendte den danske Forsker og Rejsende, Carsten Niebuhr, hjem med de første nøjagtige Kopier af Kileskrift. De blev offentliggjort i København 1774—78 og danner Grundlaget for de Tydninger som Georg Friedrich Grotefend i Frankfurt am Main førte ind i det rette Spor 1779. Siden har mange fremragende Mænd arbejdet med Sproget, som dog stadig diskuteres. Dette sidste forklares let af den Kendsgerning, at de enkelte Tegn, der ellers betyder en Stavelse, ogsaa kan staa for et helt Ord eller to forskellige Ord, som igen hver for sig kan læses paa flere forskellige Maader. At Forstaaelsen derfor kan variere en Del, er indlysende.

Litteraturen angaaende Levertydningen er saa righoldig, at den giver et godt Billede af denne grundige og indflydelsesrige Form for Spaadomskunst, Mantik, som den blev drevet i Babylon og Assyrien af de dertil uddannede Offerpræster, baru-Præsterne. „Baru“ betyder at skue.

Dyreofferet er en ældgammel, højtidelig Skik; men Levertydningen spillede en saa ovenud vigtig Rolle hos Datidens Folk og kan føres saa langt tilbage i Tiden, at man fristes til at tro, at Oftringens Grundidé ikke var fælles Venskabsmaaltid med Guden, Gave eller „Bestikelse“, men et Forsøg paa at erfare Gudernes Hensigter i Fremtiden ved at tyde Tegnene paa det indviede og ofrede Dyrs Lever.

Faaret var, som naturligt er for Folkene ved de to Floder, i saa fremtrædende Grad Offerdyr, at man havde samme Ord for Offer og „Offerlam“. Førtes nu Dyret til Oftring, blev det først underkastet „levende Syn“. Der blev lagt nøje Mærke til dets Opførsel paa Vej til Slagtningen og under selve Døden, hvordan Blodet flød o. s. v. Alt havde Betydning og kunde tydes, det menes endog, at man antog

gennem disse Iagttagelser at kunne slutte et og andet til Støtte for Tydningen af, hvad Leveren viste.

Leveren, kabittu — den svære, den vægtige, var det Organ, der gav det mest brogede Billede i alt Fald paa sin ene Side. Men Ordet „kabittu“ blev ogsaa brugt for „Sind“. Leveren var altsaa Sædet for sjælelig Virksomhed tildels sammen med Hjertet; men man regnede først med Leveren. Denne Opfattelse var gældende i Tusinder af Aar, og selv om Hippokrat mente, at Leveren var Blodets Organ, den kan vel minde om et Blodkoagel, saa var dog Sjælen i Blodet. Blod, Liv, Sjæl og Lever er saaledes Synonymer. Opfattelsen kendes ogsaa hos senere Tiders Folkeslag, Kineserne anser endnu Leveren for Sjælens Bolig.

Men er da Livet i Blodet, og Blodet i Leveren, maa det, man ser paa Leveren, aabenbare Livets Væsen. Livet er skænket af Guderne, saa hvis man kan tyde Tegnene paa Leveren, kan man maaske forstaa Gudernes Væsen og finde ud af, hvad de vil, der skal ske, og indrette sine Handlinger derefter.

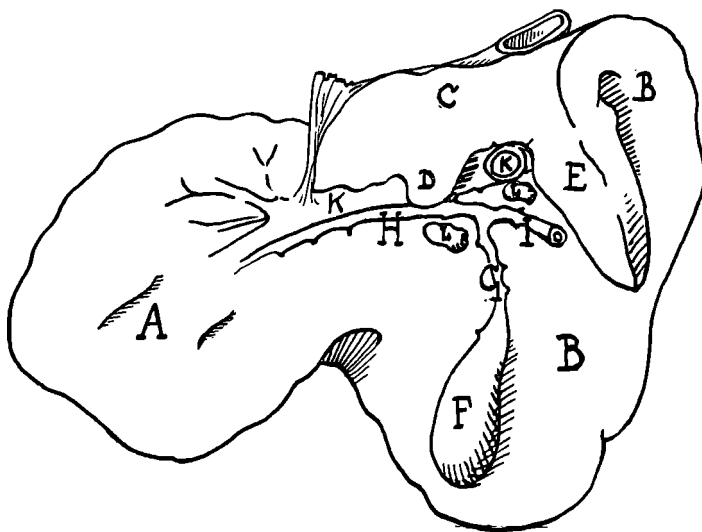
Havde nu Kongen spurgt om Statsanliggender eller den jævne Borger om Udsigterne for hans syge Datters Helbredelse, stod disse baru-Præster i Tidens store Slagtehus, Templet, som for Resten ogsaa var Storhandelshus og Bank, og granskede navnlig det, de kaldte Leverens forreste Flade, fordi den kom først til Syne, selv om den vendte bagtil i Dyret. Leveren blev taget ud og under Undersøgelsen lagt paa et Bord eller holdt i Haanden med den højre Leverlap, lobus dexter, ind mod Undersøgeren. (Naar der i det følgende tales om op og ned og højre og venstre, gælder disse Betegnelser dog for Leveren i sin naturlige Stilling). Resultatet af Fundet blev ridset ned paa en Lertavle, eventuelt ledsaget af en Skitse til Spørgeren og Arkivet, hvilket sidste benyttedes som Haandbibliotek. Og Konge og Folk rettede sig efter Leverens Tegn.

Inden Omtalen af, hvad man fandt Udtryk for paa Leveren, bringes en let skematiseret Lammelever (Fig. 1) med den babylonisk-assyriske Nomenklatur, som Professor Morris Jastrow jnr. har paavist den. Skal Kileskrifttegnene gengives med nutidig Skrift, læses de saaledes:

A: kappu kabitti so sumeh
B: kappu kabitti sa imitti
C: UR—MURUB=kabittu kabtitu
D: MAS (?)
E: SU—SI=ubanu
F: SI=martu

G: NA=elu
H: GIR=niptu
I: ME—NI=niru
K: DAN=dannu
porta hepatis: GAR—TAB=nasraptu
L: DI=sulmu

Af disse er MAS maaske Tegn for „niru“, ductus hepaticus og ikke for processus papillaris.

 = UR = Kabbitu
 (Lever)

 = BA = Pantu
 (Leverens „forreste“ Flade)

A: lobus sinister

B: lobus dexter

C: lobus caudatus

D: processus papillaris

E: processus pyramidalis

F: vesica fellea

C₁: ductus cysticus

H: ductus hepaticus

I: ductus choledochus

K: vena portae

porta hepatis

L: lymphoglandulae

Fig. 1

Ved Kouyunjik fandt Sir Austin Henry Layard midt i forrige Aarhundrede det gamle Ninive og i Assyriekongen Assurbanipals (Grækerne kaldte ham Sardanapal) Paladsruin, et Par Rum med det kongelige Bibliotek paa over 30,000 Lertavler. Her var officielt Arkiv, Breve, Kontrakter, Ordbøger, religiøse, medicinske, juridiske, filologiske, astrologiske og mange andre Skrifter, deriblandt en Liste over Tegn ved Levertydning, en Afskrift stammende fra Sargons og hans Søn, Naram-Sin's Tid, hvilket er tidligere end 3000 Aar før Chr.

Denne Samling belyser de fundne Tegn med derefter indtrufne historiske Begivenheder, og har sikkert tjent baade som Undervisningsmateriale og som Haandbibliotek, hvortil man tyede for at klarlægge sine senere Fund.

Som Eksempel skal anføres den anden af de oprindelige 14 Paragraffer. Kun ti er nogenlunde godt bevaret, og af disse kun fem fuldstændige.

Den anden lyder saaledes:

„Naar Leverens Flade med sit Omfang indeslutter Galdeblæren, og den nederste Spids af Pyramidallappen falder ud over denne, og Galdeblæren ligger inden for Leverens Midte og sidder fast — et Tegn for Sargon, som paa dette Varsel drog mod Landet i Vest, underkuede det og erobrede fire Egne.“

Tydningen er bygget paa Idéassociationer, som saadan Tydning i Almindelighed er.

Galdeblæren, „den bitre“, repræsenterer Fjenden. Den er helt indesluttet af Leveren, nærmere betegnet den højre Lap, den falder inden for Leverens Midte, Levervævet rager betydeligt uden for Galdeblæren, hvilket vil sige, at Fjenden skal blive helt omsluttet og underkastet. Det slog altsaa til den Gang.

Fantasien maatte tages med, og der var rige Muligheder. Den syvende Paragraf begynder:

„Naar Leverens Flade er formet som et Løvehovede o. s. v.“ Det var selvfølgelig ogsaa gunstigt for Herskeren.

Men Udarbejdelsen skred frem, og Fantasien fik ganske bestemte Baner og Veje at gaa.

Til Hjælp ved Undervisningen af baru-Præsterne brugtes Lermødder af Lammelever. Af saadanne Modeller er fundet flere. Den i Fig. 2 gengivne findes paa Britisk Museum og stammer fra Hammurabi-Perioden c. 2000 f. Chr. Som det vil ses, er Leverlapper, Galdeblære, Galdegange, Pyramidallap og Papillarlap gengivet om end ske-

matisk. Overfladen er delt i mange Felter. Vigtige Punkter er markeret med Huller. Felterne er dækket med Indskrifter, der gengiver Tyd-

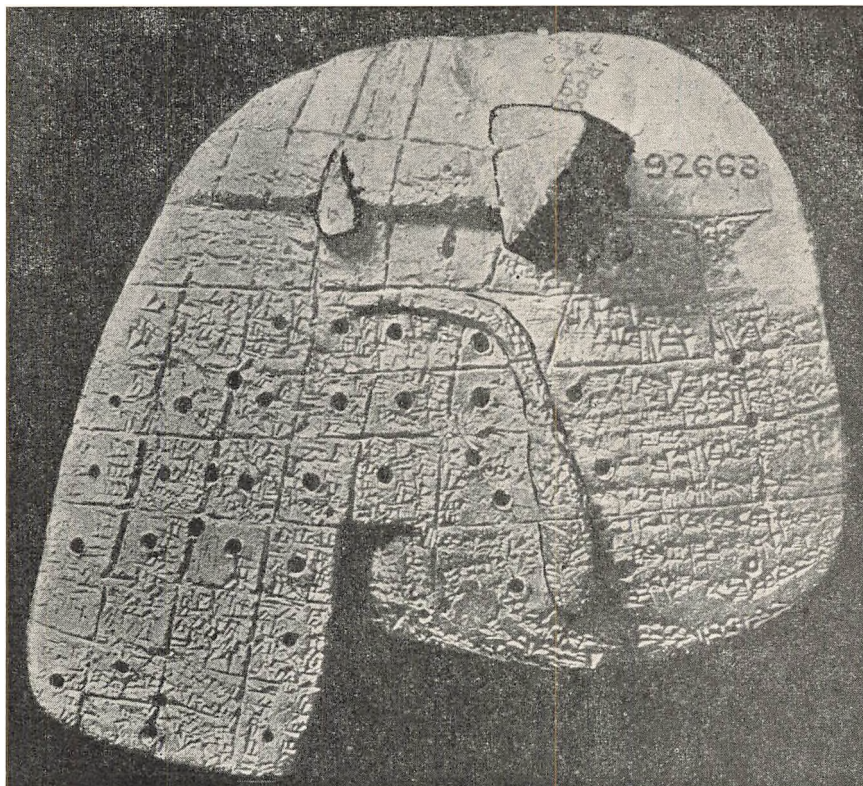

Fig. 2

ning af, hvad man kan finde paa denne Del af Leveren. Disse Tydninger stammer fra en Levertydningstekst, som man ogsaa maatte kende for at faa den fulde Forstaaelse.

Paa Grundlag af Uddannelse og eventuelt ved at gaa efter i Arkivets Haandbøger kunde man afgøre, om et Tegn var gunstig for Spørgeren eller ej.

Havde f. Eks. Sargon i sin Tid for godt et Tusind Aar siden sejret over sine Fjender, efter at Lammeleveren havde vist en „omsluttet Galdeblære“, maatte det samme Fund være heldigt for Udfaldet af det Problem, maaske om ægteskabelige Forhold, som en Mand af Folket forelagde baru-Præsten i Dag.

Foruden Samlinger, der gengiver tidligere Fund med de paafølgende

historiske Begivenheder som Forklaring, har man talrige andre, som sikkert særligt er anvendt i Undervisningsøjemed. Der findes samlede Optegnelser, som gennemgaar de enkelte Leverdele hver for sig, andre, som gennemgaar eventuelle Fund, systematisk bedømt fra Del til Del af Leveren, og atter andre, som udelukkende angaar Fund, der maa betegnes som ugunstige. Tavlerne er undertiden forsynede med forklarende Tegninger af den paagældende Leverdel.

Der findes en lang Liste om Galdeblæregangen, en anden om Galdeblæren og en om Levergaldegangen, en om Leverporten, en anden om Portaaren, om Pyramidallappen og om eventuelle Kombinationer.

Her er nogle Eksempler:

„Er der paa Pyramidallappens brede Flade tegnet en Ridse til højre — vil min Hær blive tilintetgjort.

Er der paa Pyramidallappens brede Flade tegnet en Ridse til venstre — vil Fjendehæren blive tilintetgjort.

Skiller en Ridse paa den brede Flade det øverste af Pyramidallappen fra — vil baru-Præsterne lide Nød.

Skiller en Ridse paa den brede Flade Pyramidallappen af i Bredden — vil Døden komme, hvor man venter Liv, eller Livet komme, hvor man venter Død.

Skiller en Ridse paa den brede Flade Pyramidallappen af paa Midten — vil Røverbander ødelægge Landet.

Skiller en Ridse paa den brede Flade Pyramidallappen af ved Grunden — vil din Magt besejre Fjendehærens baru-Præster.

Er der paa Pyramidallappens brede Flade tegnet en Ridse fra den højre Rygside af Pyramidallappen til den venstre Rygside af Pyramidallappen, som dog er afbrudt til højre og venstre — vil min Hær blive overøst med Hæder.

Er der paa Pyramidallappens brede Flade tegnet to Ridser og derimellem en Spalte — vil en Mands Hustru blive svanger ved deres første Møde.

o. s. v.

Optegnelserne kan ogsaa være ganske kortfattede:

„Er Portaaren defekt til højre — Hærens Nederlag.

Er Portaaren defekt til venstre — Fjendehærens Nederlag.

Er Portaaren unaturligt stor — Indeslutning.

Er Portaaren spaltet til højre — Lykke.

Er Portaaren spaltet til venstre — Ulykke.

Er Portaaren forhøjet — Klageraab.

Er Portaaren fast — Regnskyl.
 Er Portaaren mørkt farvet — Ildsvaade.
 o. s. v.“

Alt toges i Betragtning, ogsaa Galdesten og Leverigler samt navnlig den stærkt variable Tegning, Gallegange og Aarer danner paa venstre Leverlap. Et ofte omtalt Tegn er Billedet af en Kølle, et anvendt Vaaben, men baru-Præsterne gik til Tider saa vidt, at de kunde se de enkelte Guders særlige navngivne Vaaben paa Leveren. De fandt desuden „Stier“ og „Torve“, Billeder af Dyr (Løve, Hund, Okse, Ged og Fugle) og Dele af Dyr eller Planter (Daddelkerne).

Det drejede sig altsaa om, hvad man fandt, og hvor man fandt det. Afgørende var det, om Tegnene var til højre eller venstre, oppe eller nede. Højre og øverst gjaldt for Herskeren = Spørgeren, venstre og nederst for Fjenden. De enkelte Tegn var enten gunstige eller ugunstige. Det store eller lange var et gunstigt, det korte eller defekte et ugunstigt Tegn. Fordobling tydede selvfølgelig paa en Forstærkning af det, den paagældende Leverdel tydede paa. Spalter eller Ridser var daarlige Tegn. Antallet af de enkelte Tegn spillede ogsaa en Rolle, 3-Tallet var f. Eks. helligt, og et Antal af tre kunde vende et ellers ugunstigt Tegn til et gunstigt.

Gennem dette paa efterhaanden aartusindgammel Tradition hvilende Tydningsprincip var man sikret imod, at det hele endte i lutter Vilkaarlighed. I en af Samlingerne findes beskrevet tretten forskellige Dannelser af en Fordybning ved Galdegangen, hver med sin Tydning, bestemt af højre og venstre, op eller ned og Fordybningens Udseende.

Var saa alle Tegn fundet og tydet, vejedes gunstigt imod ugunstigt, og Beretningen om Varslet blev udformet. Saadanne Beretninger om Resultatet af en enkelt Levertydning findes i rigt Maal, og selv om der er bevaret flest udpræget gunstige, findes der dog Eksempler paa saa ugunstige Varsler, at Kongen har set Tiden an og spurgt baade een og to Gange til, for ikke at handle, før Guderne var med ham.

Fra Kong Burraburiasch II's Tid (han var en af Kasitterkongerne, og de herskede fra 1746 til 1171 f. Chr.) stammer en officiel Beretning, som indeholder Resultatet af to foretagne Levertydninger. Beretningen hører til Tempelarkivet i Nippur, hvor Amerikanerne fandt mere end 20,000 Lertavler. Det drejer sig denne Gang ikke om Felttog, men om en from Handling, som Kongen agter at udføre for at forsone Guden Marduk's Vrede. Hvad der har foraarsaget denne Vrede, og hvori den bestod, vides ikke; men det maa have været en

voldsom Vrede, der antagelig har ramt hele Landet, siden Herskeren selv finder det betimeligt at skride til store Handlinger, maaske en ny Tempelbygning, for at gøre Marduk venlig stemt igen. Marduk var oprindelig Babylons Lokalgud, men blev senere den øverste Gud, Livets Herre, Verdens Skaber og Barmhertighedens Gud.

Lertavlen er desværre kun fuldstændig for den første „Sektionsberetning“s Vedkommende, der lyder saaledes:

„Det fromme Værk for Marduk, gid han maa faa Lov at udføre det som hellig Handling for den beroligede Gud.

Der findes et „Torv“ (ved Galleblæregangen?). Levergaldegangen er ødelagt (unormal). „Den gode Mund“ er normal. Portaaren er normal. Der findes een Lymfekirtel. Galdeblæren er fasthæftet til højre. Den højre Side af Pyramidallappen er iturevet (defekt) og spaltet foran Revnen, forskudt foroven og forneden, den øverste Flade rager ud over Furen. Basis af Pyramidallappen er trykket ind. En Leverigle er revet fuldstændig løs.

Tolv Tegn hos Faaret skal han tyde og bringe til „Dur-Kuri-(galzu)“.

Da det maa anses for fastslaaet, at man altid begyndte med at omtale Galdeblæren, Levergaldegang og Portaare, Rækkefølgen af Resten ligger ikke saa fast, har „Torvet“ sikkert ligget ved Galdeblæregangen. „Den gode Mund“ er det Sted, hvor Galdeblæregang og Levergaldegang forener sig til selve Galdegangen. „Dur-Kuri-(galzu)“ er et Stednavn.

Den anden Beretning, der følger derefter, ser saaledes ud:

„Der findes et „Torv“. Levergaldegangen sidder dybt til højre, „Den gode Mund“ er normal. Portaaren er fyldt foran „Paladsporten““ og efter et Hul paa mindst ti Linier: „I Maanedene „aru“, den 12. Dag, i det 11. Aar af Burraburiasch's Regering i Nippur.“

Udfaldet af den første Tydning er aabenbart ugunstigt. Levergaldegangen var unormal, og der var en Revne med Pyramidallappen paa den højre Side, et daarligt Tegn for „Herskeren“. Derfor foretog man den anden Levertydning, som, da der ikke findes noget tredie Forsøg omtalt, maa antages at have været saa gunstigt, at Kongen kunde blive bestyrket i sit Forehavende.

Bygget op paa en heldig Blanding af Fantasi og Logik viste denne

Form for Spaadomskunst en Livskraft, der slog til helt op i Romerrigets Dage. Grækerne arbejdede meget med Levertydning, men som tidligere anført var der dog Degenerationstegn her. Romerne fik „Videnskaben“ over Etruskerne. Fra disse sidstnævnte er bevaret en pragtfuld Levermodel af Bronze, Fig. 3. Den blev fundet i Nærheden af Piacenza i Norditalien i Aaret 1877 og minder meget om Babyioniernes Lervermodeller. Den stammer fra det 3. Aarhundrede før Chr. og er saaledes ca. 1700 Aar yngre end Modellen Fig. 2. Det er en Afstand som fra vor Tid tilbage til Slutningen af Bronzealderen herhjemme. Modellen er inddelt og forsynet med Tegn, som indeholder Gudenavne og synes at være af vidtgaaende symbolsk Betydning.

Menneskeaanden har altid søgt ud fra Virkning efter Aarsag, en Søgen, der til Tider synes at have givet mærkelige Resultater som den her omtalte Lammevermantik. Men hvordan vil vore Resultater se ud for den, der gransker Historie, naar Jorden er rullet 4—5000 Gange til rundt om Solen?

Til Slutning skal blot anføres, at de Indfødte paa Borneo den Dag i Dag tager Varsel af Tegnene paa et slagtet Svins Lever, naar det drejer sig om Udsigterne for en Krigs eller en Sygs Skæbne.

Benyttet Litteratur:

- Briem, Efraim: Kultur och Religion in Babylonien och Assyrien. Stockholm, 1926.
 Froehner, Reinhard: Die tieranathomischen, -embryologischen und teratologischen Kenntnisse der babylonischen und assyrischen Opferpriester im Altertum. Veterinärhistorische Mitteilungen 15. Jahrgang, 1935.
 Hopf, Ludwig: Thierorakel und Orakelthiere in alter und neuer Zeit. Stuttgart, 1888.
 Hunger, Johannes: Babylonische Tieromani nebst griechisch-römischen Parallelen. Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft, 3, 1909.
 Jastrow, jr., Morris: Die Religion Babyloniens und Assyriens. Giessen, 1912.

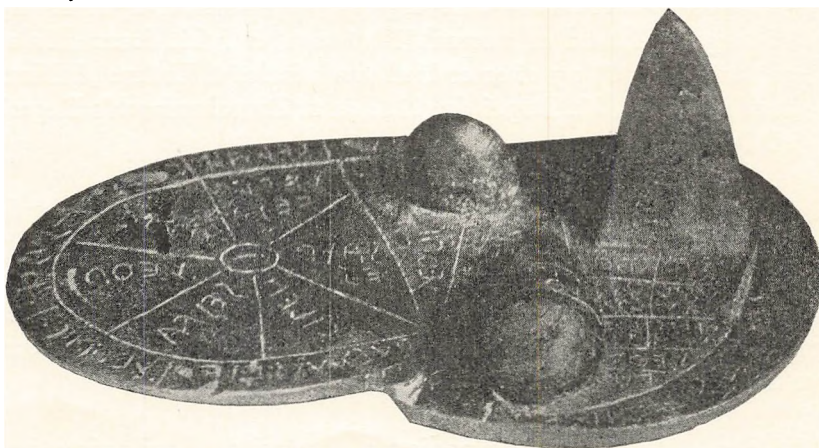

Fig. 3

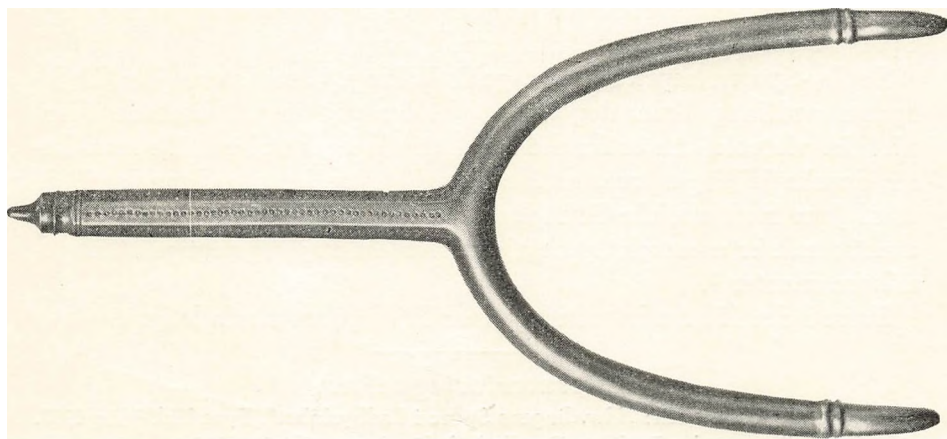
Kortere Beretninger.

Høvdingens Spore i Ladby-Skibet.

(Supplement til „Skeletfundene i Ladby-Skibet“ D. v. A. 1937.)

VED DYRLÆGE C. C. MATTHIESSEN, ULLERSLEV.

Da en Kopi af Sporen nu er udlagt i Ladby-Skibet, skal der gives en kort Beskrivelse af den samt anføres lidt af Sporens Historie i Almindelighed.

Sporen i Ladby-Skibet.

Som Fotografiet viser, er det en smuk og elegant Bøjlespore med en 9 cm lang ottekantet, let ornamenteret Torn. — At der af Høvdingens Beklædning kun er fundet denne ene Spore i Skibet, støtter den Antagelse, at Høvdingens Lig i sin Tid er slæbt uden for Gravhøjen for at plyndres, og under Udslæbningen er da denne Spore blevet tabt ¹.

Hvem, der har opfundet Sporen, vides ikke; men den stammer sikkert ikke fra de asiatiske Rytterfolk eller Chineserne, da disse ikke har omtalt eller brugt Sporer ². Den omtales først af græske Forfattere som Pherekrates ² (ca. 430 f. Chr.) og Xenophon ³ (ca. 430—354 f. Chr.) m. fl.; de anvender mest det græske Ord, der egentlig betegner Hestebremsen (*Gastrophilus*), medens de romerske Forfattere som Plautus (ca. 200 f. Chr.) benævner den „calcar“, afledt af „calx“ (Hæl) ².

Fra disse to klassiske Lande haves kun usikre Gengivelser paa Amazonestatuer fra ca. 400 f. Chr. ²; den første tidsfæstede og utvivlsomme Gengivelse er en Bøjlespore med meget kort, kegleformet Sporespids og spinkle Grene, fastholdt af Læderremme, som findes paa Broncefragmenter af en Statue af den romerske Rytteranfører under Kejser Vespasianus (69—79 e. Chr.) Cajus Valerius Clemens ⁴.

Den ældste Sporeform, en spinkel Bøjle, der ender med to udadrettede Knapper, og en ret lang, svagt opadbøjet Sporespids, kendes fra keltiske og germanske Fund fra den førromerske Tid (400 Aarh. indtil Chr. F.) og findes meget tydeligt afbildet paa det store, smukke Sølvkar fra Gundestrup, der ogsaa henføres til denne Tid ⁵.

I det store Viemosefund fra Folkevandringstiden er der fundet tyve Sporer, saavel de mest almindelig forekommende Bøjle- og Pladesporer med korte, kegleformede Spidser som Bøjlesporer med lang, lige Spids, udført i Jern eller Bronze med Jernspids ⁶.

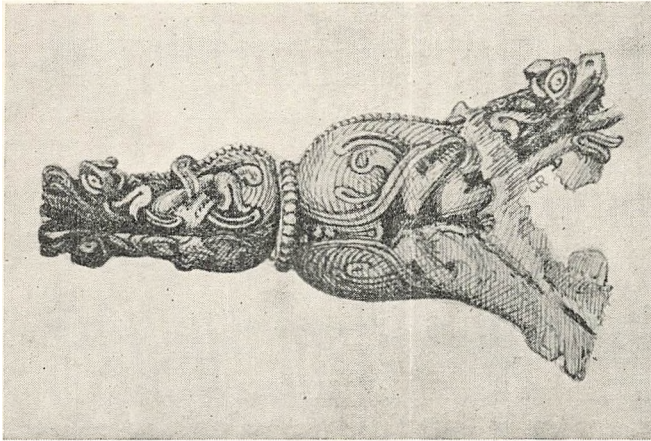
Ladby-Sporen repræsenterer godt Vikingetidens store Jern-Bøjlesporer med lang Torn, dog er den sjælden ved sin ottekantede Torn, idet der vistnok kun er fundet eet lignende Eksempel ¹. De smukkeste danske Vikingesporer er fundet ved Longelse paa Langeland, de er af Jern med smukke Baandornamenter af Sølv og Kobber ⁷; men enestaaende er en norsk Spore af massivt Guld med prægtige Vikingetidsornamenter ⁸.

Først i det 13. Aarhundrede bliver Hjulsporen almindelig.

Literaturfortegnelse.

1. P. Helweg-Mikkelsen: „Høvdingens Spore i Ladbyskibet“. Fyns Tid. ^{24/12} 1937.
2. Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie. 1890.
3. „Xenophon's Werke“. Übersetzt von A. H. Christian. Stuttgart 1830. B. XI.
4. Hj. Friis: „Rytterstatuens Historie i Europa“.
5. „Nordiske Fortidsminder“. B. I.
6. C. Engehardt: „Viemosefundet“.
7. Acta archaeologica, Kbhvn. 1936.
8. „Aarsb. fra For. til Norske Fortidsmindesmærkers bevaring“. 1872.

Begge Fotografier er beredvilligt udlaant af Apoteker P. Helweg-Mikkelsen, Odense.

Samlestykke af Bronze til Sammenkobling af Hunde, se Vet. hist. Aarb. 1937, Side 17, tegnet af *G. Rosenberg*.

Fra Kvægpestens Tid.

I „Jyske Efterretninger“, No. 51 for den $20/12$ 1771, læses følgende Digt skrevet i Anledning af den da herskende Kvægsyge:

„Dura lues miseranda boves heu! vexat & aufert,
 Bos cadit, hinc plancit Cimbria damna sua,
 Damna sua at plangat, damni non immemor ortus;
 Lætus enim peccans tristia damni capit,
 salvus se quisquis fateatur, gestaque, dignum,
 Qui, similis læso, crimina saeda luat.
 O, cives lacrymas prece mixtas jungite nostris:
 Ni tollat, poenam mitiget ipse Deus. Eu.“

I No. 1 for $3/1$ 1772 findes Oversættelsen:

„At Sygen gruesom, ynkelig nu plager og borttager
 Dets hornet Qvæg, vor Jylland sig med Ach og Vee beklager,
 Sin store Skade vel anseer med Graad og største Smerte,
 Men Skadens Aarsag større er for hvert betænksomt Hjerter,
 Man Skadens Grund ej glemme maae, ved Skaden at begræde;
 Thi den med Sorg maae Skade faae, som syndet har med Glæde.“

Enhver Uskad bekiende sig i Syndens Onde færdig:
De Skadelidte deri liig til Straffens Onde værdig.
O! Landsmænd farer med os fort i Graad og Bøn: GUD vilde,
Om ikke tage Straffen bort, den samme dog formilde.“

C. G. V.

Da Dyrlægerne ikke blev Rottefængere.

Kancelli Cirkulære af 5. Maj 1818 til samtlige Amtmænd, hvori de høres over et Forslag til, at Dyrlægerne skulde have Eneret til at fordrive Rotter:

— Forstanderen for Veterinær-Skolen her i Staden, Etatsraad Viborg, har for Cancelliet andraget, at de saakaldte Kammerjægere, ved den af dem paastaaede Kunst at kunde fordrive Rotter, blive Borger-samfundet skadelige og farlige, Nogle af dem bilde Almuen ind, at de ved magiske Kneb fordrive Rotter, og lade sig dyrt betale; andre betjene sig af giftige Midler. I Betragtning heraf har han foreslaaet, at det maatte overdrages de examinerede Dyrelæger at fordrive Rotter, og at de saakaldte Rottefængere, som ikke ere privilegerede, maatte behandles paa samme Maade som Kjedelflikkere, Tatere etc., samt at Rottefængere ikke for Fremtiden maatte faae Privilegium paa denne Handling.

Dette Forslag støtter han paa følgende Grunde: 1) Dyrelægerne have Tilladelse til at faae Gifte paa Apothekerne, og ere vante til at omgaaes forsigtigen med Samme. 2) Dyrelægerne ere nu saa almindeligen udbredte over det hele Land, at Landmanden let kan erholde dem ogsaa i den Henseende. 3) Dyrelægerne kunne drages til Ansvar for deres Handlinger. 4) Bonden bliver saaledes ikke udsat for Bedrageri. Forinden imidlertid i denne Sag videre foretages, skulde man tjenstligt udbede sig Hr. Amtmandens behagelige Tanker angaaende ovennævnte Forslag. — — —

— — Efter at samtlige disse Betænkninger vare indkomne, deciderede Kollegiet, at denne Sag vilde blive at henlægge. De, der nemlig, uden noget Privilegium, reise omkring for at fordrive Rotter, fandt Kollegiet at maatte blive at ansee efter Anordningen om Omstreifere og Løsgængere, og naar Privilegium søges, blev det bemærket, at man vistnok vilde iagttage, at Personen burde være forsynet med paalidelige Beviser for sin Duelighed. Det jus exclusivum, som Forstanderen for Veterinærskolen vilde unde Dyrelægerne, var i adskillige af

de indhentede Erklæringer viist at ville have skadelige Følger, deels fordi Dyrelægerne ikke i Almindelighed ere forsynede med nogen sær Kundskab i det omhandlede Fag, deels fordi det vilde blive for be- kostligt for Almuen at skulde rekvirere en Dyrlæge, som ofte boer i flere Miles Afstand, naar man fandt det fornødent at anvende Gift for at fordrive dette Slags Utøj, og deels fordi den Fare, som Gifts An- vendelse til dette Øjemed kan medføre, men heraf dog sjældent eller aldrig høres nogen Ulykke at være fulgt, ikke kan afværges derved, at Dyrelægerne anordner Giften.

(Efter Laurids Fogtmann: Kongelige Rescripter, Resolu- tioner og Collegialbreve for Danmark og Norge.)

Ph. H.

The history of the Forceps. An investigation on the occurence, evolution and use of the forceps from pre- historic times to the present day.

By Vilhelm Møller-Christensen. Copenhagen and London 1938.

Det foreliggende Arbejde, der i April Maaned 1938 forsvarede for den medicinske Doktorgrad, er Resultatet af den i en Del Aar i Hil- lerød praktiserende Læge, Dr. Vilh. Møller-Christensens Undersøgel- ser vedrørende Pincettens Historie. Et Arbejde af en saadan Art fra en praktiserende Læges Haand maa hilses med Glæde, og der skal her udtrykkes Haabet om, at de, der staar for Antagelsen af Arbej- der til Forsvar for den veterinære Doktorgrad, maa have samme For- staaelse af historiske Arbejder, som det lægevidenskabelige Fakultet har vist at have ved at antage nævnte Arbejde til Forsvar for den medicinske Doktorgrad.

I sit Arbejde fører Forf. Bevis for, at den europæiske Lægepincter har sin Oprindelse i Ægypten, hvis ældste Pincetter fra ca. 3300 f. Chr. maa opfattes som Lægepincetter, og saaledes Forløbere for de romerske Lægepincetter, blandt hvilke man første Gang træffer tan- dede Former. Det understreges, at man i Realiteten ingen Lægepin- cetter kender fra Middelalderen udover Pincetillustrationerne i de gamle Lægehaandskrifter og de ældste trykte Lægebøger fra Middel- alderen.

Som en stor Nyhed afbilder og omtaler Forf. en Del Pincetter, der er fundet ved Udgravninger af svenske og danske Middelalderklostre, og viser, at disse Instrumenter maa betragtes som Lægepincetter. Disse

Pincetter illustrerer forøvrigt en Tilbagegang i Pincetudviklingen paa ca. 1500 Aar.

Udviklingen af Pincetterne føres op til vore Dage, og der slutes med en Beskrivelse af en af Forf. konstrueret trebenet Suturpincet.

Arbejdet, der er forsynet med 441 Afbildninger af forskellige Pincetformer, bør ogsaa blandt Dyrlæger finde mange Læsere,

C. G. V.

AN MEMORIAM

DANSKE DYRLÆGER DØDE 1938.

VED OVERDYRLÆGE MØRCH-SØRENSEN, HORSSENS.

JENS CHRESTEN CARLSEN FLØYSTRUP — Død 24. Marts,
83 Aar gammel.

ca. 1899

Fløystrup blev født $10\frac{1}{2}$ 1854 i Tingerup pr. Hvalsø, Sjælland, som Søn af Smed og Gaardejer Carl Fløystrup og Hustru Ane Marie, f. Christensen.

Efter at have været i Smedelære et Par Aar blev Fløystrup indskreven ved Veterinærskolen $1\frac{1}{2}$ 1873 og tog Dyr-lægeeksamen i April 1878. Han nedsatte sig samme Aar i sin Fødeby, Tingerup, hvor han drev en stor Praksis til 1913. 1914 flyttede han til København og kom 1915 ind ved Københavns Slagtehus og Torvehaller, her fungerede han til 1924.

Den $2\frac{1}{4}$ 1880 blev Fløystrup gift med Elisabeth Sørensen, født $19\frac{1}{6}$ 1858 i Tadre Mølle ved Tølløse som Datter af Gaardejer Hans Sørensen. De fik en Datter og to Sønner, Hustruen døde $21\frac{1}{6}$ 1933.

Høj og kraftig var Fløystrup, en livlig og jovial Mand, der var afholdt paa sin Egn som en dygtig Dyrlæge. Han kunde dog ikke blive ved at taale den strenge Landpraksis og rejste derfor til København.

Ved hans Død var der Nekrolog i Dagspressen. Fløystrup ligger begravet paa Solbjerg Kirkegaard, Frederiksberg.

SIGURD RASMUSSEN HJORTLUND — Død 2. April, 56 Aar gammel.

ca. 1930

I Aas ved Horsens blev Hjortlund født $16/12$ 1880. Hans Forældre var Gaardejer Rasmus Pedersen Hjortlund og Hustru Kirsten, f. Nielsen.

Hjortlund begyndte som Discipel paa „Sorte Hest“ Apotek, Vesterbro, København, men blev $1/9$ 1900 indskreven ved Veterinærskolen, hvor han tog Dyr-lægeeksamen Juli 1904.

1904—1905 var Hjortlund Assistent i normal Anatomi paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. 1904 aftjente han desuden sin Værnepligt, der ret dramatisk begyndte med, at han $20/3$ — $29/3$ var Rekrut ved Garderhusarregimentet, i hvilken Tjeneste han befandt sig saa godt, at han maatte presses haardt, det fortælles, direkte af militære overordnede

befales til at søge Overflytning til Dyrslægekorpsen. Han blev overflyttet og var Underdyrlæge ved 1. Artilleriregiment $25/7$ — $8/10$ 1904. Senere fungerede han som Reservedyrlæge ved 2. Artilleriafdeling $30/11$ 1916— $14/12$ 1917.

Hjortlund blev 1905 af Indenrigsministeriet beskikket til at studere de smitsomme Hundesygdomme i Grønland. Førind han gæstede vor nordlige Koloni, foretog han en Studierejse til „Institut für Infektionskrankheiten“ i Berlin og „Institut Pasteur“ i Paris. Efter Hjemkomsten fra Grønland fik Hjortlund Ansættelse ved Københavns Slagtehus og Torvehaller, men var hele sit Liv stadig veterinær Konsulent for Grønlands Styrelse. I Sommeren 1910 forberedte og igangsatte han Trikin kontrollen i København. 1920 fratraadte han her og blev Kassationsdyrlæge ved Slagtehusene, vendte dog 1933 tilbage til Flæskehallen.

Fra 1920 var Hjortlund Censor ved Eksamen i normal Anatomi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, desuden Medlem af Dommerkomitéen ved Professorkonkurrencen i Anatomi 1930.

Om de smitsomme Hundesygdomme i Grønland har Hjortlund skrevet baade som Meddelelse fra Direktoratet for Den kgl. grønlandske Handel (IV 1907) og i Mdskr. f. D. (Bd. 20). Sine Forelæsninger over Trikin kontrol lod han trykke som Manuskript 1919. Desuden

har Hjortlund skrevet adskillige Artikler i veterinære og andre Tidskrifter om Kødkontrol og hygiejniske Spørgsmaal, navnlig i Maa-nedsskrift for Dyr-læger. I Medlemsblad for Den danske Dyr-lægefor-ening findes 1926 et Foredrag holdt i Kød- og mælkehygiejnisk For-ening for danske Dyr-læger, August 1922: „Bemærkninger om vor Kødbedømmelse“. Det viser udmærket Hjortlunds ejendommelige, utvetydige og alt andet end kedelige Udtryksform.

Sigurd Hjortlund var ugift.

Indsigtsfuld, interesseret, energisk og pligtopfyldende var Hjortlund en meget kundskabsrig Mand ogsaa uden for det faglige Omraade. Ikke høj, men firskaaren, med en selvbevidst Fremtræden og Øjne, der lyste af Humor, var han ikke bange for noget eller nogen. Sin uforbeholdne Mening sagde han lige ud, ofte med et villet humoristisk Anstrøg. Hjortlund levede stærkt, og i Slutningen af 1920-erne begyndte Helbredet at svigte, herfor søgte han Rekreation paa flere lange Sørejser.

I Medlemsblad for Den danske Dyr-lægeforening 20. Aargang, Side 181, har Emil Følger skrevet Nekrolog ved hans Død. Dagspressen bragte desuden korte Meddelelser. Hjortlund ligger begravet paa Sø-vind Kirkegaard ved Horsens.

LAUST BRODERSEN — Død 29. April, 49 Aar gammel.

1933

Som Søn af Dyr-læge Hans Christian Brodersen og Hustru Mette Kirstine, f. Jakobsen, blev Laust Brodersen født i Nørre Nebel i Vestjylland $\frac{6}{1}$ 1888.

Indskreven ved Veterinærskolen $\frac{1}{9}$ 1904 tog han Dyr-lægeeksamen i Januar 1909. Som Kandidat havde han assisteret hos Linde, Hvellinge i Skaane, og Lager, Laholm i Halland. 1909 nedsatte han sig efter sin afdøde Far i Nørre Nebel, hvor han virkede til sin Død. $\frac{28}{7}$ — $\frac{10}{9}$ 1911 var han Underdyrlæge ved 2. Artilleriafdeling og $\frac{11}{9}$ — $\frac{12}{10}$ s. A. ved Garderhusarregimentet; $\frac{1}{8}$ — $\frac{30}{11}$ 1914 fungerede han som Reservedyrlæge

ved 4. Artilleriafdeling. Fra Januar 1931 havde han den kommunale Kødkontrol i Nørre Nebel-Lyдум Kommune.

Laust Brodersen var Bestyrelsesmedlem i Ribe Amts Dyr-lægefor-ening fra Marts 1929 til Marts 1935. Desuden var han Formand for

Nævninge Grundliste Udvalget 1924—1937, Kredsformand i Foreningen til Dyrenes Beskyttelse 1925—1937 og Medlem af Nørre Nebel Menighedsraad 1926—1934.

I Maanedsskrift for Dyr læger har han skrevet om Rosenfeber hos Kvæg (Bd. 31) og Oksebremsens Bekæmpelse (Bd. 34).

Den $\frac{5}{6}$ 1910 blev Brodersen gift med Johanne Birgitte Petersen, født $\frac{16}{2}$ 1890 som Datter af Snedkermester L. Petersen i Helsingør; de fik otte Børn.

Laust Brodersen var en dygtig Dyr læge med stor Kærlighed til Dyr, han var en meget høj, rank og kraftig Skikkelse med en nobel og retsindig Karakter, en god Mand, der elskede sit Hjem, sin Hjemegn og dens Natur. Han havde meget let ved at tale med Folk og var fuld af fornøjelige Smaahistorier, som han fortalte mesterligt; hans poetiske Natur bevirkede, at Historierne ikke blev ringere, selv om der undertiden kom lidt Farve paa.

Ved hans Død skrev Arvedsen Nekrolog i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, 20. Aargang, Side 272. Laust Brodersen ligger begravet paa Nørre Nebel Kirkegaard.

JOHANNES PIHLKJÆR — Død 21. Maj, 68 Aar gammel.

ca. 1910

Den $\frac{28}{5}$ 1868 blev Pihlkjær født i Egaa ved Aarhus. Hans Forældre var Lærer Kristian Michael Aspach Pihlkjær og Hustru Dorthé, f. Kristensdatter.

Ved Veterinærskolen blev Pihlkjær indskreven $\frac{8}{10}$ 1889, før den Tid havde han aftjent sin Værnepligt ved Artilleriet. I Maj 1894 tog han Dyr lægeeksamen og nedsatte sig i Rørby ved Kalundborg. 1895 flyttede han til Aarhus, hvor han praktiserede til 1911. 1905—1916 var han kontrollerende Dyr læge ved Aarhus Svineslagteri og 1907—1909 desuden ved Eksportslagtingerne paa Aarhus off. Slagtehus. 1909 blev han Leder

af den kommunale Mælkekontrol (Laboratiekontrollen) i Aarhus, og som saadan virkede han til 1935.

Pihlkjær blev $\frac{31}{10}$ 1899 gift med Erneste Frederiksen, Datter af Restauratør N. P. Frederiksen og født $\frac{6}{8}$ 1879. I Ægteskabet er en Datter og en Søn.

Retlinet og retfærdig afveg Pihlkjær ikke fra et taget Standpunkt

og kunde derfor være skarp over for Mejerier og Mælkehandlere; men han opnaaede, uanfægtet af Kritik, gode Resultater. Han var en kraftig, middelhøj Mand, støt i hele sin Fremtræden; en god Kollega, der kunde være meget fornøjelig i en sluttet Kreds.

Nielsen-Sorring har skrevet Nekrolog over ham i Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening, 20. Aargang, Side 331. Pihlkjær ligger begravet paa Vejlbj Kirkegaard ved Aarhus.

MICHAEL OLESEN — Død 5. Juli, 42 Aar gammel.

ca. 1926

Michael Olesen blev født $15/7$ 1894 i Vitved ved Skanderborg som Søn af Gaardejer, Sognefoged Peder Pedersen Olesen og Hustru Karen, f. Jørgensen.

Den $1/9$ 1912 blev han indskreven ved Veterinærskolen og tog Dyrlægeeksamen i Juli 1920. Fra August s. A. til Juli 1921 var han Assistent hos Jensen, Løsning, hvorefter han blev Underdyrlæge ved 1. Artilleriafdeling $28/7$ — $19/8$, ved Garderhusarregimentet $20/8$ — $10/9$ og ved 3. Artilleriafdeling $11/9$ — $12/10$ 1921. I November s. A. nedsatte han sig i Østbirk ved Horsens, hvor han praktiserede til September 1925, da han blev Assistent

hos Nielsen, Maribo. Her var han til September 1927 og assisterede samtidig ved Maribo Svineslagteri og off. Slagtehus. 1927—1932 praktiserede han i Hørve paa Sjælland og 1932—1937 i Hasselager ved Aarhus, begge Steder havde han ogsaa Kødkontrollen (§ 2). — Faa Maaneder før sin Død flyttede han til sin Barndomsby, Vitved.

Den $31/5$ 1923 blev Michael Olesen gift med Anna Cathrine Oxholm, Datter af Grosserer Oxholm i København. Hun var født $25/2$ 1898 og døde $21/6$ 1924. Olesen giftede sig atter $7/12$ 1929, denne Gang med Helga Andersen, født $10/4$ 1897 som Datter af Gaardejer H. Andersen, Bjerreby ved Holbæk. Dette Ægteskab blev opløst $18/10$ 1936. Begge Ægteskaber var barnløse.

Michael Olesen var en ret stor, kraftig Mand, som i sine yngre Aar var vaagen og energisk, naar en Ting interesserede ham. Han var i sin Tid i Stand til at sætte meget ind paa at gennemføre en Sag, men blev med Aarene mere og mere rastløs og kunde tilsidst slet ikke forson sig med Tilværelsen.

Paa Vitved Kirkegaard ligger Michael Olesen begravet.

HANS MØLLER JENSEN — Død 12. Juli, 56 Aar gammel.

ca. 1937

Paa Langelund Mølle i Ringgive Sogn i Midtjylland blev Hans Møller Jensen født $^{30}/_{10}$ 1870. Faderen var Møller Jens Knudsen, Moderen hed Marie, f. Rahbek.

Møller Jensen var først ved Købmandshandelen, men blev $^{23}/_8$ 1890 indskreven ved Veterinærskolen og tog Dyr-lægeeksamen i November 1896. Efter at have været Assistent hos Dyekjær, Grenaa, 1897 og Underdyrlæge ved 1. Artilleriafdeling $^{24}/_7$ — $^{12}/_9$, ved 3. Dragonregiment $^{13}/_9$ — $^{8}/_{10}$ 1897 nedsatte han sig i Brande og praktiserede her fra 1898 til sin Død. Fra 1921 var han desuden

kontrollerende Dyrlæge ved Brande offentlige Slagtehus og Eksport-slagteri.

I Brande beklædte Møller Jensen en Række Tillidshverv. Han var Formand for Sundhedskommissionen, for Bygningsoverkommissionen og for Brande Højspændingsanlæg, han sad i Vandværkets første Bestyrelse, og efter at have været med ved Oprettelsen af Brande Bank sad han i Bankraadet fra 1912 til sin Død.

Den $^{23}/_{11}$ 1898 blev Møller Jensen gift med Elise Schmidt, hvis Fader var Dyrlæge Schmidt, Æbeltoft. Hun blev født $^{6}/_8$ 1877 og døde $^{2}/_9$ 1914, de fik een Datter og tre Sønner, hvoraf en er Dyrlæge. Møller Jensen giftede sig atter $^{6}/_7$ 1916, denne Gang med Agnes Buemann, født $^{14}/_9$ 1888 som Datter af Købmand I. Buemann, Skive.

Skønt lille af Vækst var Møller Jensen meget stærk og kraftig, med en rolig, koldblodig Optræden passede han sin Praksis med aldrig svigtende Omhu og Interesse. Som Kollega var han nobel og retlinet. Han var levende interesseret i sin Egn og sin By og alt, hvad der kunde gavne denne. Overalt havde han Venner, han var passioneret Fisker og Jæger og med sit glimrende Haandelag en meget dygtig Skytte.

I Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening, 20. Aargang, Side 412, har O. Lauridsen skrevet Nekrolog over ham, den lokale Dagspresse bragte ligeledes Omtale ved hans Død. Møller Jensen ligger begravet paa Brande gamle Kirkegaard.

OLAF GEORG JENSEN KOKTVEDGAARD — Død 13. Juli, 38 Aar gammel.

1936

Paa Gaarden „Koktved“ i Frederikshavn blev Koktvedgaard født $^{21}/_{10}$ 1898. Hans Forældre var Gaardejer og Vognmand Hans Jørgen Gotfred Ovesen Jensen og Hustru Laura Marie Christine, f. Rønne.

Koktvedgaard blev indskreven ved Veterinærskolen $^{4}/_{9}$ 1916 og tog Eksamen i November 1920. Umiddelbart herefter, December 1920, rejste han som Medlem af Veterinærekspeditionen til Bekæmpelse af Kvægpesten ved den russiske Grænse til Polen for først at vende hjem igen i Juli 1921. I Tiden fra Juli

til December s. A. var han Assistent hos Andreasen, Haslev, Wollen, Rude, og Møller Jensen, Brande, derefter indtil Januar 1923 hos Huuse, Herning. Efter at have assisteret K. Lauridsen, Søllested, i Januar Maaned kom han til Voss, Rynkeby, hvor han forblev til Juli, da han rejste til Koch, Silkeborg. Her assisterede han ved det off. Slagtehus, Mælkekontrollen og Andelssvineslagteriet til Maj 1924, hvorefter han nedsatte sig som praktiserende Dyrlæge i Horsens. $^{28}/_{7}$ — $^{20}/_{8}$ 1923 var han Underdyrlæge ved 2. Artilleriafdeling, $^{21}/_{8}$ — $^{12}/_{10}$ ved Garderhusarregimentet. I Horsens virkede han samtidig som Assistent saavel ved Koopmanns som ved Andels-Svineslagteriet. $^{11}/_{9}$ — $^{8}/_{10}$ 1928 var han Reservedyrlæge ved 5. Dragonregiment. Juni 1932 flyttede han til Vejle som 1. Reservedyrlæge ved Vejle og Omegns Andelssvineslagteri, og denne Stilling havde han ved sin Død.

Den $^{6}/_{9}$ 1924 blev Koktvedgaard gift med Ida Holst, født $^{19}/_{7}$ 1899 som Datter af Værkmester A. Holst, København. I Ægteskabet er der to Sønner.

Koktvedgaard var en energisk og interesseret Dyrlæge, middelhøj, ret svær med en statelig Holdning. Han kunde som Vendelbo virke noget brysk paa sine Omgivelser, men var en glad Mand, der kunde more sig saa hjerteligt. Sit Hjem og Samlivet med Kone og Børn satte han meget højt.

I Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening, 20. Aargang, Side 412, har Søgaard-Jensen skrevet Nekrolog, den jyske Dagspresse bragte ligeledes Omtale ved hans Død.

Koktvedgaard var dekoreret med Polonia Restituta, han ligger begravet paa Nordre Kirkegaard i Vejle.

OLUF BANG — Død 28. Juli, 55 Aar gammel.

1936

Oluf Bang var Søn af Professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole Bernhard Laurits Frederik Bang og Hustru Elise, f. Klee, og født paa Frederiksberg ^{12/12} 1881.

1899 tog Oluf Bang Eksamen artium og begyndte at studere human Medicin. Efter at have taget medicinsk Forberedelseksamen, Kantussen, i 1901 gik han over til den veterinære Medicin. Indskreven ved Veterinærskolen ^{27/3} 1901 tog han Dyr lægeeksamen Januar 1905. Oluf Bang begyndte straks at arbejde paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 1905—1907 som Assistent ved Klinikken for mindre Husdyr, 1908—1913 ved Klinikken for større Husdyr, saavel dens medicinske som dens kirurgiske Afdeling, 1907—1914 var han endvidere

Assistent ved Forsøgslaboratoriets bakteriologiske Afdeling; i September 1914 blev han Professor i speciel Patologi og Bestyrer af den medicinske Klinik, og som saadan døde han.

I Tidens Løb havde Oluf Bang været paa Studierejse til efterhaanden Tyskland, Frankrig, Holland, Belgien, Østrig, Ungarn og England.

Oluf Bang var Formand for Biologisk Selskab, 1924—1926, og for Bestyrelsen af Fond af 13. Juli 1873 til Veterinærvidenskabens Fremme, Medlem af Bestyrelsen for Dyr læge H. L. Emilius Olsens og Hustru Karen Sophie Olsens Legat, Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad, af Danmarks naturvidenskabelige Samfund, korresponderende Medlem af Académie Vétérinaire de France og ekstraordinært Medlem af Dansk medicinsk Selskab i København. Desuden var han Rapportør til den internationale Veterinærkongres i Haag 1909 og i London 1914, til den internationale Mikrobiologkongres i Paris 1931 og 3. og 4. nordiske Veterinærmøde, Oslo 1928 og Helsingfors 1933, i Spørgsmaalene Fjerkrætuberkulose, Paratuberkulose og smitsom Kastning.

En Fortegnelse over Oluf Bangs litterære Arbejder findes i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, 20. Aargang, Side 416, og i Den Danske Dyr lægestand, 1934. Han har en stor skriftlig Produktion bag sig inden for Felterne: Tuberkulose (Fjerkrætuberkulose,

den intrakutane Tuberkulinprøve, Paratuberkulose), smitsom Kastning (Mælken og perkutan Smitteoverførelse, Vaccinen), Hønseløkose (et grundlæggende Arbejde), Blyforgiftning og Mineralstofskifte, i det store og hele hvilende paa egne Undersøgelser og ofte fremkommet som Kritik af andres Arbejde.

Den ¹⁰/₁₁ 1917 blev Oluf Bang gift med Magna Schrøder, født i Vester Egede ²³/₁₀ 1885 og Datter af Justitsraad, Godsforvalter W. Chr. Schrøder, Korselitze. Fruen døde ⁹/₅ 1934, og Ægteskabet var barnløst.

Med sin usvigelige Grundighed, sin Redelighed og sin mere end almindeligt kritiske Indstilling ikke mindst over for sig selv var Oluf Bang kendt og anerkendt blandt veterinære og humane Medicinere Verden over. Savnende den for Klinikeren nødvendige Optimisme var hans Interesse især rettet mod Laboratoriarbejdet. Høj, tynd og kantet var han i Besiddelse af en stilfærdig Myndighed og et eget tørt, ofte maliciøst Lune. Hans Fremstilling var klar, og han var uden Tro paa noget, som ikke var bevist.

Ved Oluf Bangs Død skrev P. Grunth Nekrolog i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, 20. Aargang, Side 414, og M. Christiansen i Maanedsskrift for Dyr læger, 49. Bind, Side 257. Hele Dagspressen og Ugeskrifter for Læger og Landmænd bragte ligeledes Mindeomtaler.

Oluf Bang var Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd, desuden dekoreret med Svenske Nordstjerne og Norsk St. Olavs Orden. Han ligger begravet paa Solbjerg Kirkegaard, Frederiksberg.

ESBEN SØRENSEN WISSING — Død 19. August, 80 Aar gammel.

ca. 1928

Som Søn af Gaardejer Søren Jensen Wissing og Hustru Ane Marie, f. Nielsdatter, blev Wissing født i Jeksen ved Skanderborg ²⁹/₇ 1857.

Han fik først Uddannelse som Landmand, men blev ⁷/₃ 1879 indskreven ved Veterinærskolen og tog Dyr lægeeksamen i Oktober 1882. 1882—1883 praktiserede Wissing i Vils paa Mors og flyttede saa til Kalundborg, hvor han virkede til 1910 som praktiserende Dyr læge og som kontrollerende Dyr læge ved Slagteriet. 1910 blev Wissing kontrollerende Dyr læge ved Kolding Andelssvineslagteri for ²⁹/₁

1925 at blive forflyttet til Andelssvineslagteriet i Sønderborg. Her var han Overdyrlæge til $^{23}/_4$ 1932. Derefter tog Wissing Bopæl i Aarhus, hvor han levede til sin Død.

Wissing tog Initiativet til Oprettelsen af Holbæk Amts Dyrlægeforening og var dens Viceformand fra 1897 til 1910. 1887—1892 var han Medlem af Sjællands Hingsteskuekommission og 1896—1897 af et Udvalg, som blev nedsat af de samvirkende sjællandske Landboforeninger til at overveje og fremkomme med Forslag angaaende Kødeksporten. Kalundborg og Omegns Landboforening blev ogsaa oprettet paa Wissings Initiativ, og han sad i mange Aar i dens Bestyrelse. I Kolding var Wissing Formand for Kredsens radikale Venstreforening 1916—1918, desuden Medlem af Menighedsraadet for Kolding By og Landsogn og Vejle Amts Overnævn for Huslejesager.

Den $^{24}/_{10}$ 1884 blev Wissing gift i Ubberup Valgmenighedskirke med Karen Sofie Nielsen, født som Datter af Gaardejer N. Nielsen $^{30}/_{10}$ 1863 og afgaaet ved Døden $^{16}/_1$ 1938. De fik seks Døtre og en Søn.

Wissing var aandeligt og legemligt en rank Mand, der var ikke Svig i hans Sind, og han var aldrig bange for at sige sin Mening. Han var stærkt politisk interesseret (Radikal), var en god, kærlig Fader og Ægtemand og satte i sin Fritid Pris paa en hyggelig L'hombre.

Dagspressen i Kalundborg og Aarhus bragte Nekrologer ved hans Død. Wissing ligger begravet paa Aarhus nordre Kirkegaard.

CARL JENSEN — Død 25. September, 50 Aar gammel.

ca. 1934

Den $^{12}/_9$ 1887 blev Carl Jensen født paa Gaarden „Heden“ i Volstrup ved Sæby, hans Far var Gaardejer Niels Peter Jensen, Moderen hed Cecilie, f. Pedersen.

Ved Veterinærskolen blev Carl Jensen indskreven $^1/_9$ 1906 og tog Dyrlægeeksamen Januar 1910. Indtil 1912 var han Assistent hos H. M. Larsen, Frederikshavn, og nedsatte sig derefter i Kjellerup, hvor han praktiserede i $1\frac{1}{2}$ Aar. 1914 tog han igen til Frederikshavn, gik i Samarbejde med Dyrlæge Larsen og blev samtidig Assistent ved Andels-eksportslagteriet. Januar 1931 blev han

kontrollerende Dyrlæge ved Frederikshavn Andels-Svine- og Kreatur-slagteri. Han bestred sine Hverv lige til sin Død.

I 1910 var Carl Jensen Underdyrlæge ved 1. Feltartilleriregiment $28/7-10/9$ og ved 5. Dragonregiment $11/9-12/10$, under Verdenskrigen blev han indkaldt som Reservedyrlæge ved henholdsvis 2. Artilleriafdeling $1/2-1/4$ 1916, Garderhusarregimentet $13/2-1/4$ 1917, 4. Artilleriafdeling $13/2-1/4$ 1918 og 3. Artilleriafdeling $13/8-1/10$ 1918.

Den $26/2$ 1929 blev Carl Jensen valgt ind i Bestyrelsen for Hjørring Amts Dyrlægeforening, $11/3$ 1934 blev han Formand, hvilket han endnu var ved sin Død.

Carl Jensen blev $11/12$ 1917 gift med Dorthea („Dorte“) Jensen, født i Løkken $8/8$ 1887 som Datter af Købmand J. C. Jensen. I Ægteskabet er der en Datter.

I Besiddelse af de smukkeste menneskelige Egenskaber var Carl Jensen af ikke helt almindelig Støbning; rolig, retlinet, redelig og retskaffen til det yderste hørte han til de faa, om hvem det næppe var muligt at sige noget mindre godt. Middelhøj, ret slank, men kraftig, med et stille, klogt Smil hørte han ikke til de meget talende, men Ordene var altid velovervejede. Alle, der kendte ham, maatte holde af ham.

A. R. Møller harskrevet Nekrolog over ham i Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening, 20. Aargang, Side 537. Hele den lokale Presse bragte ligeledes Nekrologer. Carl Jensen ligger begravet paa Frederikshavns Kirkegaard.

CARL JOHANNES BANG — Død 29. September, 60 Aar gammel.

Bang blev født $7/4$ 1877 i Ans mellem Viborg og Hammel. Hans Forældre var Gaardejer Søren Marius Bang og Hustru Johanne Kirstine, f. Skov. $1/2$ 1894 blev Bang indskreven ved Veterinærskolen, og i Maj 1898 tog han Dyrlægeeksamen, samme Aar var han Underdyrlæge ved 2. Artilleriafdeling $24/7-8/10$.

Efter en kort Tid at have virket som Assistent nedsatte Bang sig som praktiserende Dyrlæge i Vindeballe paa Ærø. Her forblev han en Aarrække, men flyttede saa til Humble paa Sydlangeland for derfra at rejse til St. Snøde i det nordlige af Øen, hvor han boede i 1923. 1935 tog han tilbage til Vindeballe og fik $29/6$ 1935 Kødkontrollen (§ 2) i Ærøskøbing og Tranderup Kommuner. Han døde paa Ærøskøbing Sygehus i den yderste Fattigdom.

Den $31/5$ 1904 blev Bang gift med Marie Fischer, Datter af Slagtermester Fischer paa Frederiksberg og født $18/3$ 1880. De fik en Datter; men Ægteskabet blev opløst efter faa Aars Samliv.

Bang var en middelstor, vennesæl, elskværdig Mand, der straks blev vellidt paa Ærø, hvor han fik de bedste Chancer. Men et — maaske medfødt, svagt Karaktertræk, der gav sig Udtryk i manglende Evne til

Maadehold over for „de vaade Varer“ hæmmede hans Virke og Udvikling fuldstændigt.

Ved hans Død skrev M. Knudsen Nekrolog i Ærø Avis. Bang ligger begravet paa Ærøskøbing Kirkegaard.

CHARLES PETER THORN — Død 11. Oktober, 52 Aar gammel.

ca. 1923

Den ¹¹/₁₀ 1885 blev Thorn født paa Nørregaard, Østerlars Sogn, Bornholm. Faderen var Gaardejer Poul Christian Thorn, Moderen hed Catrine, f. Grønbech.

Thorn blev indskreven ved Veterinærskolen ¹/₉ 1903 og tog Dyr lægeeksamen i Januar 1908. I 1908 var han Assistent hos Andersen, Rudkøbing, og samme Aar Underdyrlæge ved 1. Artilleriafdeling ²⁸/₇—¹⁰/₉ og ved 4. Artilleriafdeling ¹¹/₉—¹²/₁₀. 1909—1911 assisterede han M. Poulsen i Ringsted, men nedsatte sig 1911 i Lyngby i Nordsjælland. Herfra flyttede han dog allerede Oktober samme

Aar til sin Fødeø, hvor han bosatte sig i Klemensker. I Klemensker var Thorn praktiserende Dyr læge til ¹/₉ 1924, afbrudt af Dyr lægetjeneste ved Bornholms Væbning ¹²/₉—²⁷/₉ 1912. 1924 maatte han tvungen af et Angreb af australsk Sovesyge opgive Praksis efter at have haft Vikar fra Marts til September. Sygdommen forlod ham aldrig. Han boede i Gudhjem til 1926 og var i den Tid af Mejeriforeningerne ansat som Tilsynsførende med Mund- og Klovsygen paa Bornholm. 1926 tog Thorn Bopæl i Lillerød og fik Kødkontrollen (§ 2) her ¹⁵/₉ samme Aar. Denne Stilling besad han til sin Død.

I Lillerød købte han April 1928 Gaarden „Prøvesten“, hvor han derefter drev Landbrug.

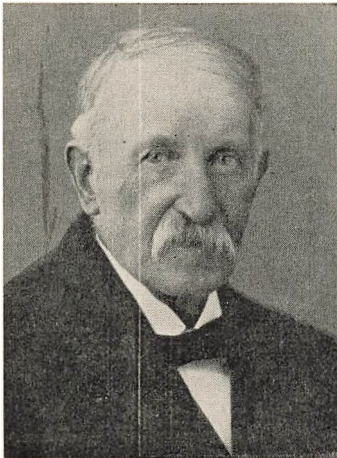
Den ²⁸/₆ 1914 blev Thorn gift med Anna Sofie Colberg, født ²⁸/₉ 1895 som Datter af Gaardejer C. Colberg, Torvegaard, Klemensker. I Ægteskabet er der en Datter og en Søn.

Thorn var en stilfærdig, venlig og elskværdig Mand, en dygtig Dyr læge, der i sin Tid havde en stor Praksis. Nærmest lille af Vækst, til daglig ret alvorlig, var han egentlig en glad Mand, og han havde et vindende Smil. Han var trofast og oprigtig, man kunde stole paa ham, og han var meget afholdt. Trods sin Sygdom var han i Besiddelse af en kolossal Energi. Hans Hovedinteresser var Familie, Hjem og Prak-

sis, som dog senere maatte erstattes med Landbrug, navnlig Husdyrholdet; han elskede desuden Musik.

Ved hans Død bragte Dagbladene baade paa Sjælland og Bornholm Nekrologer. Hans Urne staar paa Bispebjerg Krematorium.

CARL JULIUS BALSLEV — Død 20. Oktober, 84 Aar gammel.

1925

Som Søn af Pastor Johan Christian Balslev og Hustru Pauline Erasmie Dorothea, f. Krüger, blev Carl Julius Balslev født ²²/₁ 1853 i Haarslev paa Fyen.

Balslev kom i Haderslev Latinskole 1863, men maatte straks efter forlade den paa Grund af Krigen. ²⁸/₁ 1870 blev han indskreven paa Veterinærskolen og tog Dyrlegeeksamen i April 1875. Efter at have været Assistent i Malmø og et Par Maaneder i Kiel nedsatte Balslev sig i Fjelsted paa Vestfyen 1876. 1879, ¹⁴/₆—³⁰/₇, var han Underdyrlæge ved 1. Artilleriafdeling, og i Oktober 1883 flyttede han til Gelsted, ca. 5 km sydvest

for Fjelsted, hvor han ved sit Giftermaal overtog Gaarden „Tryden“.

Balslev var Medlem af Gelsted Sogneraad 1901—1907 og af Statstyrekommisionen for Fyns Stift 1887—1905.

Den ¹²/₁₀ 1883 blev Balslev gift med Mariane Margrethe Jähger, Datter af Gaardejer H. Jähger, „Tryden“, Gelsted, og født ¹⁶/₁ 1862; død ¹⁴/₅ 1923. De fik en Datter og to Sønner.

Balslev var en dygtig, samvittighedsfuld Dyrlege, en fin Diagnostiker og en udmærket Kollega. En rolig, besindig Mand, der ikke meget talende udøvede sin Gerning stille og sikkert og ved sin bramfri Færd vandt sig mange Venner. Han var saavel paa Jagt som ved Riffelskydning en dygtig Skytte. Med et Væsen, der bar Præg af gammel Kultur var der en velgørende Ro over ham.

Ved hans Død skrev L. Hansen Nekrolog i Medlemsblad for Den danske Dyrlegeforening, 20. Aargang, Side 568. Dagspressen bragte ligeledes Omtale. Balslev ligger begravet paa Gelsted Kirkegaard.

SØREN VINTER CHRISTENSEN — Død 8. November, 55 Aar gammel.

ca. 1926

Vinter Christensen blev født i Hvorslev mellem Randers og Kjellerup ^{22/7} 1882. Hans Forældre var Gaardejer Anders Christensen og Hustru Bodil Marie, f. Sørensen.

Efter at have været ved Landvæsenet, en kortere Tid som Kontrolassistent paa Randerskanten og ved Frederikshavn, tog Vinter Christensen Præliminæreksamen 1906 og blev ^{1/9} s. A. indskreven ved Veterinærskolen. Januar 1911 tog han Dyr lægeeksamen og nedsatte sig straks i Borum ved Aarhus, hvor han praktiserede til sin Død. Han havde Kødkontrol (§ 2) i Lading og Borum-Lyngby Kommuner og fra 1921 Mælkekontrol hos egne Kunder for en hel Række til Aarhus leverende Mejerier.

Fra ^{8/8} 1920 til ^{5/2} 1928 var Vinter Christensen Revisor i Østjydske Dyr lægeforening, ^{5/2} 1928 blev han Medlem af Bestyrelsen og ^{13/12} 1931 Formand. Den ^{20/9} 1936 fratraadte han som Formand, da han ^{6/9} s. A. var blevet valgt ind i Bestyrelsen for Den danske Dyr lægeforening, hvilken Stilling han endnu beklædte ved sin Død. ^{29/4} 1934 til ^{16/1} 1937 var Vinter Christensen Formand for De jyske Dyr lægers økonomiske Repræsentantskab, og Sommeren 1936 blev han Medlem af det samtidigt af Den danske Dyr lægeforening nedsatte Tuberkuloseudvalg; endelig var han Formand for den stedlige Sundhedskommission.

Den ^{28/9} 1920 blev Vinter Christensen gift med Julie Ejstrup, født ^{6/7} 1885 som Datter af Købmand I. C. Ejstrup, Borum, og død ^{4/7} 1930. I Ægteskabet er der to Døtre.

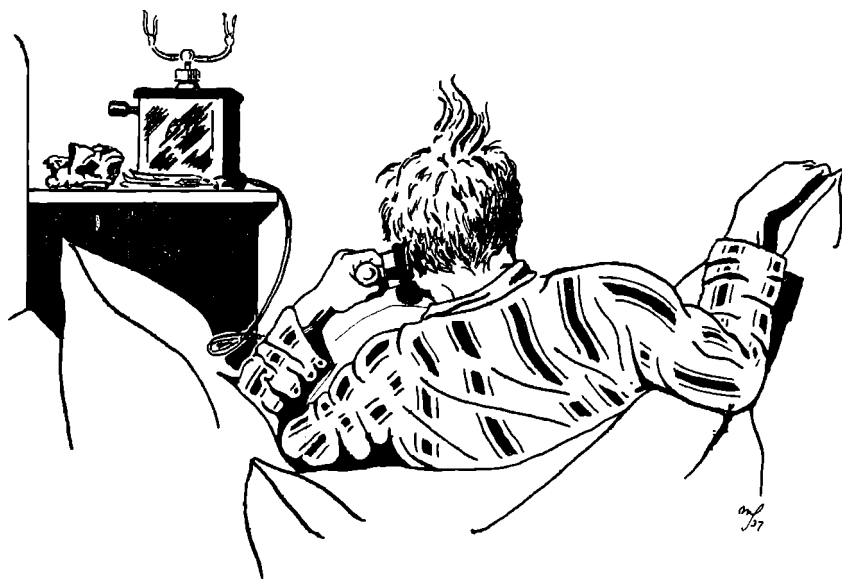
Vinter Christensen var en stout, jysk Dyr læge, en rolig, ubestikkelig Kæmpeskikkelse, som aldrig gik paa Akkord med Uretten. Han var i Besiddelse af stor Pligtfølelse og udtalt Standsfølelse, en kraftig Personlighed, hvis Tale kunde være skarp, men aldrig valen. Han beundrede det heroiske og skønne, hadede det lavsindede og usle, og trods sin skarpe, i Ungdommen noget fremstormende Form havde han et herligt, stilfærdigt Lune.

I Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, 20. Aargang, Side 567, har Østermark skrevet Nekrolog over ham, den lokale Dagspresse bragte ogsaa Omtale ved hans Død. Han ligger begravet paa Borum Kirkegaard.

INDHOLD

	Side
<i>Seesten, Arkivar, Odense, Nogle gamle Segl</i>	7
<i>Philip Hansen, Knarreborg, Mund- og Klovsygen paa Fyn 1790</i>	9
<i>Kristen Boers, Sorø, Husdyrene i danske Ordsprog og Mundheld</i>	20
<i>Frederik Elvinge, Holstebro, Veterinære Mindeblade fra Ringkø- bing Amt</i>	48
<i>Elmenhoff Nielsen, Hyllede pr. Rønnede, En tysk „Hofdyrlæge“</i>	75
<i>J. P. Nielsen, Tørring, Nogle Dyrlægeskikkelser af dansk Litte- ratur</i>	80
<i>Philip Hansen, Knarreborg, Johannes Berg, Roskildes første Dyr- læge</i>	109
<i>C. Grove Vejlstrup, Hillerød, Modeoperationer paa Hovedet af Husdyr</i>	119
<i>V. Mørch-Sørensen, Horsens, Levertydning hos Babylonierne og Assyrerne i Oldtiden</i>	129
<i>Kortere Beretninger</i>	139
<i>V. Mørch-Sørensen, Horsens, In Memoriam — Danske Dyrlæger døde 1938</i>	145

Seglene og Bogens Vignetter er tegnet af V. Mørch-Sørensen.

AARSBERETNING

Atter i Aar har vi kunnet glæde os over Tilgang, bl. a. har en stor Del lokale Dyrlægeforeninger tegnet sig som Medlemmer. Udefra er der saavel fra svensk, norsk som engelsk Side vist Dansk veterinær-historisk Samfund forøget Interesse.

Fra afdøde Dyrlæge S. Hjortlunds Bo modtog vi som Gave en stor og interessant Del af hans efterladte Bibliotek. Vi bringer Hjortlunds Slægtninge vor bedste Tak.

Den danske Dyrlægeforening har i Aar forhøjet sit Tilskud til os til 400 Kr., for hvilken Støtte vi ligeledes takker.

Aarsregnskabet vil senere blive offentliggjort i Den danske Dyrlægeforenings Medlemsblad.

Endelig vil vi rette følgende Henvendelse til vore Medlemmer:

„Det sker desværre alt for ofte, at Minder om gamle Kolleger, deres Arbejde og Liv gaar tabt, det være sig Skrifter, Journaler, Billeder, Instrumenter o. s. v.

Derfor beder vi indtrængende hvert enkelt Medlem hjælpe med Bevarelsen af alt, der kan have Interesse for vor Historie og om muligt foranledige det sendt til os.“

V. Mørch-Sørensen.